

Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Concept definitiedocument

Renovatie Paleis van Justitie Den Haag

30-05-2022

Colofon

Versie concept	projectgroep namens het Openbaar Ministerie, het Ministerie van Justitie & Veiligheid en de Rechtspraak Rik Olijve Joyce van der Ham Sander Halkes Karin Ploeg Yfke Mulder
Datum 30-05-2022	
Contactpersoon Fokke van Dijk	
Rijksvastgoedbedrijf Korte Voorhout 7 Den Haag	namens het Rijksvastgoedbedrijf Louise Attema Inge Aardenburg-Stet Wouter Linthorst Wouter Braam
	Experts Huisvesting & Architectuur Fokke van Dijk, Anna Golubovska, Jan Verhagen, Pien Kuijpers, Ben Boon, Bes Bovelanders, Annick Wolf

Projectbetrokkenen

Algemene projectinformatie

Projectnummer 20855
Opdrachtgever Raad voor de Rechtspraak
Projectnaam Renovatie Paleis van Justitie Den Haag
Bruto vloeroppervlak 78 000 m2
Gebouwnaam Paleis van Justitie Den Haag
Adresgegevens Prins Clauslaan 60, 2595 AJ Den Haag
Bouwjaar 1969 - 1973 1995 - 2000
Juridische status In eigendom
Architect Frank Sevenhuijsen Niek van Vugt

Leeswijzer

Dit document is het ruimtelijk en functionele deel van het definitiedocument voor de renovatie van het Paleis van Justitie den Haag, waarin de kritieke successfactoren en ambities van het onderhavige project zijn beschreven, aangevuld met een principeontwerp dat een aanzet geeft hoe deze ambities in de context verwezenlijkt kunnen worden.

Het document heeft status concept. Het definitieve document wordt samen met de technische uitgangspunten ter beschikking gesteld enkel aan de voor de dialoog geselecteerde partijen. Het concept-definitiedocument is bedoeld als informatiedocument en projectbeschrijving in de aanbestedingsfase en als startpunt van het ontwerptraject. Het document en onderdelen ervan mogen niet voor andere doeleinden worden aangewend.

Inhoudsopgave

1	
Samenvatting	4
2	
Kern van de opgave	9
· 2.1	Zichtbaar en herkenbaar
· 2.2	Een publieke autoriteit
· 2.3	Uitnodigend, veilig en aangenaam voor iedereen
· 2.4	Nieuw geïnspireerd op het bestaande
· 2.5	Duurzaam toekomstbestendig
3	
Analyse huidige huisvesting; en context	16
· 3.1	Cultuurhistorische waarde van het complex
· 3.2	Aanbevelingen vanuit de cultuurhistorische analyse
4	
Omgevingswaarde	23
· 4.1	Inpassing Paleis van Justie in Structuurvisie CID
· 4.2	Kwaliteiten Grotiusplaats
· 4.3	Kwaliteiten Theresiastraat
· 4.4	Logistiek en ontsluiting
5	
Toekomstwaarde	30
· 5.1	Hergebruik materiaal

6	
Belevingswaarde	37
· 6.1	Belevingswaarde algemeen
· 6.1.1	Uitstraling van het gebouw
· 6.1.2	P1, P2, maaiveld
· 6.2	Uitwerking naar deelgebieden
· 6.2.1	Voorruimte en entreegebied
· 6.2.2	Publieksgebied en zittingzalenspecials
· 6.2.3	Centraal kantoorgebied
· 6.2.4	Kantoorwerkomgeving
7	
Gebruikswaarde	51
· 7.1	Samenvatting programma van eisen
· 7.2	Ambities gebruikswaarde
· 7.3	Principeontwerp met toelichtende tekst
8	
Fasering - ruimtelijk en functioneel	73
· 8.1	Behoud van programma
· 8.2	Behoud van routes

1 Samenvatting

Voor u ligt het definitiedocument voor de vernieuwbouw van het Paleis van Justitie in Den Haag. Een omvangrijke en ingrijpende vernieuwing van het complex. Een verbouwing terwijl het primaire proces van de Rechtspraak, het Openbaar Ministerie en andere gehuisveste organisaties van het ministerie van Justitie en Veiligheid veilig en functioneel moet kunnen doorgaan.

Het Rijksvastgoedbedrijf denkt dat dit mogelijk is. In het definitiedocument is een ruimtelijke uitwerking opgenomen, functionele plattegronden voor de uiteindelijke situatie, die gefaseerd gerealiseerd kunnen worden, waarbij er in alle fases voldoende zittingsruimtes met bijbehorende functies en kantoorwerkomgeving beschikbaar is. Dit kan omdat de drie bouwdelen van de laagbouw P1 constructief losstaand zijn gerealiseerd. Dat betekent dat bouwgeluid dat door de constructie ver door het gebouw kan klinken in principe bij de dilataties wordt onderbroken. Luchtgeluid is met tijdelijke wanden en schotten ook te onderbreken. Door de ‘vernieuwbouw’ per bouwdeel op te pakken is de overlast dus te beperken. Er is een ingenieursbureau betrokken om het Rijksvastgoedbedrijf te ondersteunen in het onderzoek of ook de techniek die nodig is voor het primaire proces in al die fases beschikbaar kan zijn. Een complex, maar niet onrealistisch project dus.

2

De basis voor de beoogde kwaliteiten van het project zijn vastgesteld in de kern van de opgave door de verschillende besturen en de stuurgroep in de zomer van 2021. Samengevat is de volgende opdracht meegegeven:

‘Realiseer een vernieuwd Paleis van Justitie dat functioneel vanzelfsprekend te gebruiken is voor de verschillende gebruikers, gerealiseerd met respect voor de omgeving en geïnspireerd op de cultuurhistorisch waardevolle kwaliteiten van het pand. Een nadrukkelijker dan nu zichtbaar en herkenbaar Paleis van Justitie in Den Haag: uitnodigend, open, veilig en aangenaam voor rechtszoekenden en medewerkers, maar ook representatief voor het gezag en de publieke autoriteit van de organisaties in de justitieketen die het gebouw huisvest. Een project dat toekomstbestendig is ontworpen met een minimale milieu-impact en een lange functionele levensduur.’

Op basis van deze kritieke succesfactoren is de kern van de opgave omschreven, opgenomen als hoofdstuk 2, hierin is uitgebreid verkend welke kwalitatieve ambities met betrekking tot gebruikswaarde, belevingswaarde, omgevingswaarde en toekomstwaarde daarbij horen. Deze ambities zijn beschreven in hoofdstukken 4, 5, 6 en 7. Het hoofdstuk 7 over gebruikswaarde is bovendien gebaseerd op het programma van eisen dat door de gebruikers is opgesteld.

3

In hoofdstuk 3 is op basis van een cultuurhistorisch onderzoek beoordeeld welke kwaliteiten van het bestaande complex als basis en inspiratie moeten dienen voor de vernieuwing. Het nieuwe Paleis van Justitie verrijst uit het oude. Alhoewel het gebouw inmiddels sleets, verrommeld, gedateerd en inadequaat aanvoelt is het een van origine karaktervol en opmerkelijk gebouw. Met zijn wat brutalistische stijl en consequent doorgevoerde modernistische ontwerpregels is het ontwerp van Sevenhuizen van cultuurhistorische waarde. Het Paleis van Justitie Den Haag toont alle vijf de punten die Le Corbusier over modernistisch bouwen formuleerde in zijn boek *Vers une architecture* (1921) en is daarmee een kenmerkend voorbeeld van modernistische wederopbouwarchitectuur.

De systematische hoofdstructuur weerspiegelt zich ook in de afwerking van het interieur. In het interieur zijn onder meer kenmerkend de grote bijna stedelijk aandoende ruimtes met grote vensters die zicht op de omgeving bieden en met op de tweede verdieping nog aansprekende originele zittingsruimtes die behoudenswaardig zijn. De volgende aanbevelingen worden door het Rijksvastgoedbedrijf meegegeven vanuit deze analyse voor de uitwerking van het project:

1. Herstel de zijdigde opzet van het complex met behoud en versterking van de gewenste levendige straten
2. Maak van P1 en P2 een architectonisch samenhangender complex van los herkenbare bouwdelen
3. Behoud, herstel en versterk de karakteristieke modernistische ontwerpprincipes van P1

De ambitie is om de het gebouw functioneel en technisch bij de tijd te brengen en tegelijkertijd de beschreven waardevolle ruimtelijke principes en spelregels en ondersteunende materiële concepten van het oorspronkelijke ontwerp te eren en waar mogelijk te herstellen.

4

In hoofdstuk 4 zijn de kaders komend vanuit de **omgeving** beschreven. De omgeving rondom is in beweging. De gemeente Den Haag heeft een structuurvisie voor het Central Innovation District opgesteld waarin het Paleis van Justitie een belangrijke plek inneemt. De ambities van de gemeente – met name levendige stadstraten met veel verblijfskwaliteit – zullen dus in de verbouwing verwerkt moeten worden. In de uitwerking is rekening gehouden met twee strategische posities voor plintfuncties aan de Theresiastraat die van meerwaarde zijn voor de gebruikers van het complex en dienen als kwalitatieve ondersteuning van de route van centraal station naar het Bezuidenhout. Een belangrijke ambitie is ook het overkappen van de Utrechtse baan en het

realiseren van een dakpark hier. Dit is aanleiding om ook het voorplein van het Paleis van Justitie te vergroenen en meer dan nu verblijfskwaliteit mee te geven.

5

In **hoofdstuk 5** is de **toekomstwaarde** verkend. Bij de inrichting van de verschillende buitenruimtes en de grote dakvlakken wordt veel aandacht gegeven aan het versterken van de ecologische waarde van het gebied, regenwaterbuffering en vermindering van de hittestress. Het beter beschermen en versterken van de flora en fauna in een gebied is een belangrijke ambitie, een uitbundiger begroeid daklandschap dat ook te gebruiken is door medewerkers is natuurlijk ook een mooie gebruikswaarde.

Een tweede belangrijk aspect is het beperken van de uitstoot van broeikasgassen. De bouw is een belangrijke veroorzaker van klimaatverandering, het energiegebruik van gebouwen in gebruik een volgende. Voor het energieverbruik van het gebouw zijn verschillende scenario’s van verwarmen, koelen en verlichten onderzocht. Minimaal vereiste is een bijna energieneutraal gebouw (BENG), voldoen aan de eisen benodigd om het Parijse klimaatakkoord te halen is de ambitie. De positie in de stad, de oriëntatie op de zon en het behoud van cultuurhistorische karakteristieken maakt een volledig energieneutraal gebouw echter niet realistisch. Mogelijke besparingen met nieuwe verwarmings- en koelingstechnieken, alsook de verbeterde prestatie van de nieuwe gevels zorgen voor een aanzienlijke vermindering van het energieverbruik. Opwekking van energie op delen van de dakvlakken georiënteerd op de zon en ook de gevel van P2 is nodig om BENG niveau te halen.

Qua materiaal is de keuze om te verbouwen in plaats van nieuwbouw direct de grootste positieve bijdrage aan het voorkomen van grondstofdepletie en het uitstoten van klimaatgassen voor de bouw van het complex. Het nieuw materiaalgebruik voor het project is beperkt en we voldoen zo aan de hoogste ambitiesniveaus. Rond de helft van de klimaatimpact van een gebouw zit in de constructie. Het zoveel mogelijk hergebruiken daarvan heeft dus zeer veel impact. Door het gefaseerd vernieuwen is het bovendien mogelijk aansprekend materiaal uit het gebouw te oogsten en her te gebruiken in het project. Geveldelen kunnen bijvoorbeeld wandbekleding of meubilair binnen worden. Een mooie alternatieve benadering van de ambitie continuïteit en vernieuwing te bewerkstelligen die aan de uitwerkende ontwerpteams wordt meegegeven.

Referentiebeeld uit de kern van de opgave: Gezagwekkend zonder te imponeren of af te doen aan het nadrukkelijke uitnodigende karakter van het gebouw.

6

In **hoofdstuk 6** wordt getracht de verschillende ambities voor de **belevingswaarde** van het complex te combineren in een samenhangende beeldkwaliteit: de ambities waarop de beeldkwaliteit van het Paleis van Justitie een passende reactie moet geven om zo representatief te worden voor de Rechtspraak, het Openbaar Ministerie en de organisaties van het ministerie van Justitie en Veiligheid (oo wel ZM, OM en JV) die in het gebouw hun belangrijke maatschappelijke taak vervullen.

Daarbij moet de belevingswaarde invulling geven aan een aantal ogenschijnlijk complementaire waardes:

Een Paleis van Justitie dat met een krachtige architectuur een sterke identiteit verschaft aan het complex, maar daarbinnen ook juist afzonderlijke organisaties moet representeren. Een gebouw dat nadrukkelijk een publieke uitstraling heeft, maar ook het gezag, de staatsmacht van de organisaties representeert. Een gebouw dat laagdrempelig en uitnodigend is te betreden om de zichtbaarheid van de rechtspraak in de samenleving te vergroten en tegelijkertijd de veiligheid van de gebruikers moet borgen met een heel scala aan veiligheidsvoorzieningen en noodzakelijke barrières. Een complex dat zich plooit naar zijn omgeving voor een aangenaam en levendig straatbeeld en tegelijkertijd juist onafhankelijkheid van de organisaties moet symboliseren. Een gebouw dat functioneel ingrijpend wordt aangepast aan de eisen van de huidige tijd, en tegelijkertijd de continuïteit van de rechtspraak in het gebouw waardeert met een respectvolle omgang met de bestaande cultureel waardevolle architectonische kwaliteiten.

Behoud en vernieuwing. Laagdrempelig en veilig. Geworteld in de maatschappij en verheven boven de partijen. Uniform en heteroëen in uitstraling. Met recht kan het genereren van een beeldkwaliteit die deze dualiteiten recht doet tot centrale uitdaging in de vormgeving worden verheven. Niet het compromis tussen de ogenschijnlijk tegenstrijdige uitgangspunten is het doel, een middenweg doet beide extremen te kort, juist het samenbrengen van verschillende beeldverhalen in een samenhangende vormgeving is wat passend is voor dit Paleis van Justitie in Den Haag.

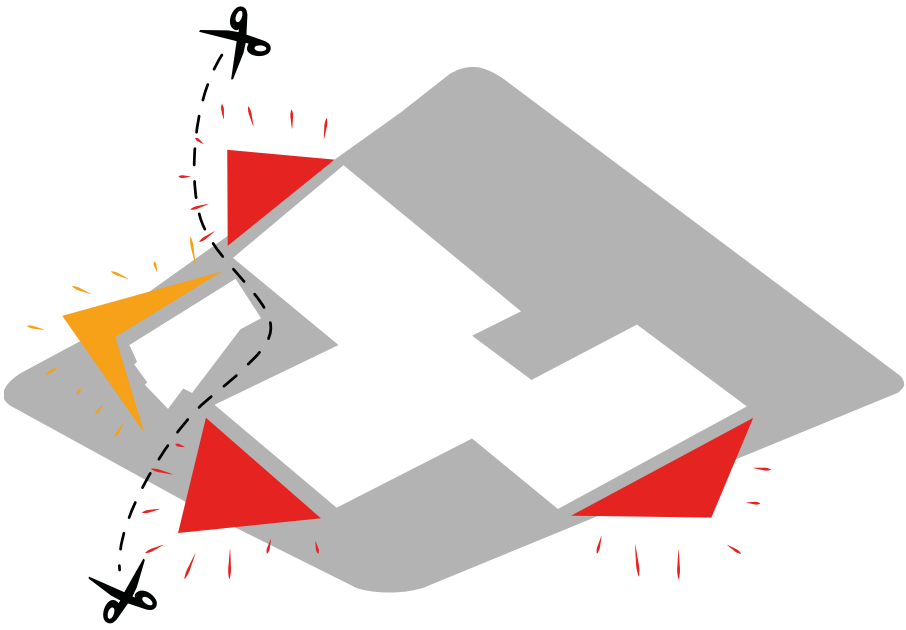
De volgende ontwerpthema’s moeten worden vertaald naar vormgeving voor een goede belevingswaarde van het Paleis van Justitie:

- Herkenbaar en representatief voor Rechtspraak, Openbaar Ministerie en Ministerie van Justitie & Veiligheid
- Eenheid in verscheidenheid
- Continuïteit en vernieuwing
- Uitnodigend en gezaghebbend
- Toekomstbestendig en milieubewust

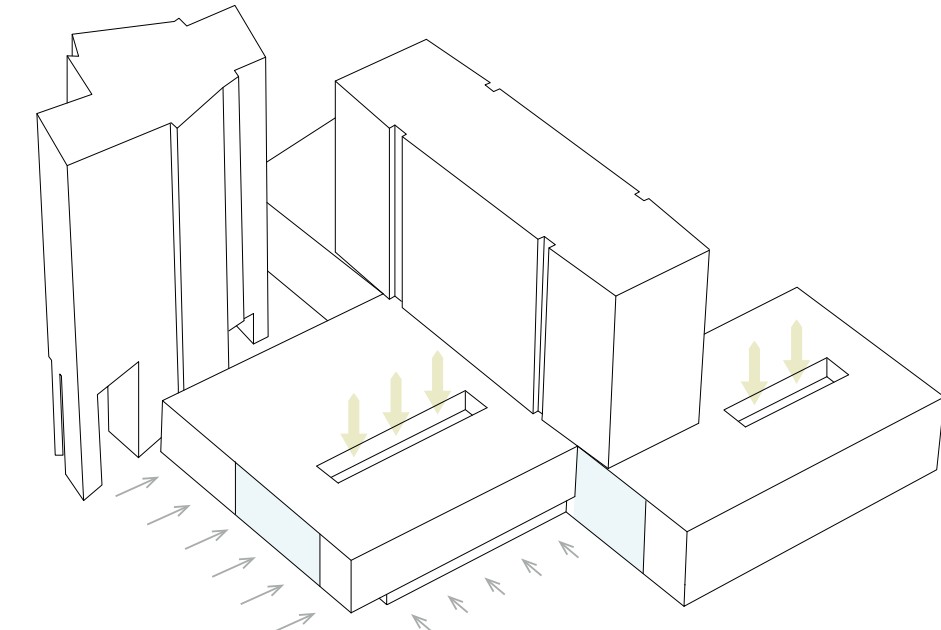
Drie architectonische lagen geven identiteit

Het complex biedt aanleidingen om invulling te geven aan de ambities. De structuur met de in aanzicht verticale toren P2 en de juist brede kantoorverdiepingen met panoramaramen in de oudbouw P1, met daaronder een zwaar ogend, maar op poten gezet, natuurstenen publieke deel zijn drie volumes die samen het Paleis van Justitie vormen. Heteroëen in opzet. Het aanzetten van deze verschillen in de gevelarchitectuur versterkt deze heterogeniteit.

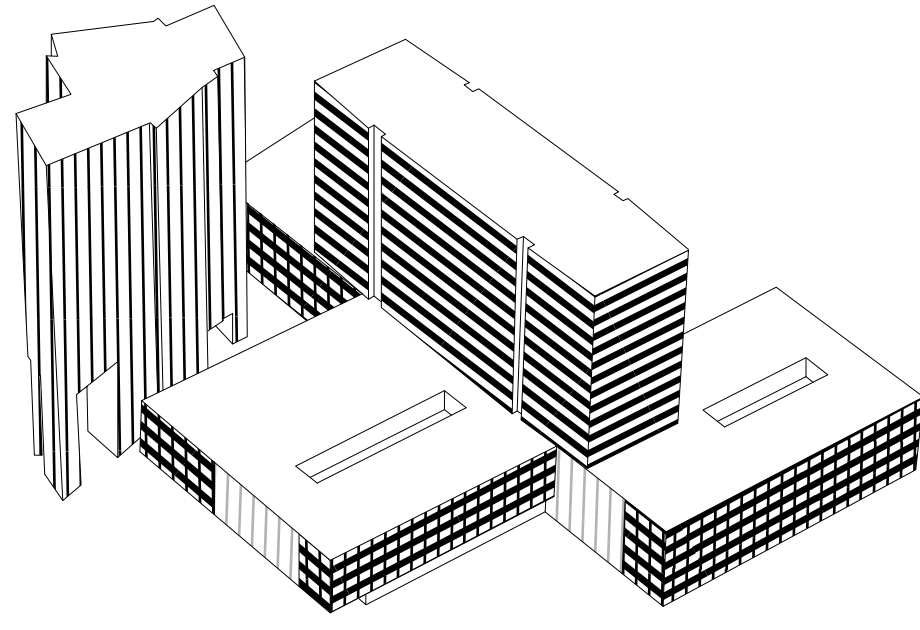
- P1 kantoor vertegenwoordigt dan continuïteit, gezag en autonomie door de modernistische beeldtaal en rationele structuur als uitgangspunt te behouden en aan te zetten in de nieuw te materialiseren gevel.
- De toren P2 kan juist met een nieuwe gevel de dynamiek en moderniteit benadrukken van de democratische rechtstaat in de eenentwintigste eeuw. De plint van deze kantooortoren plooit zich naar de stad met de ingangen voor medewerkers en de publieke functies in de plint.
- Een nieuw uitbundig groen ingericht maaiveld en binnenruimte representeert het uitnodigende, publieke en duurzame karakter van het Paleis van Justitie. Onder het opgetilde gebouw loopt het nieuw en uitbundig begroeide maaiveld vanaf de Grotiusplaats door de nieuwe transparante hoofdentree het gebouw in en via de nieuwe vides omhoog naar de grote daktuinen. Deze groene laag contrasteert met het zware stenige karakter van P1 en vormt zo een derde taal die het uitnodigende karakter en de laagdrempelige toegang van de publiek gewortelde rechtspraak vertegenwoordigt.

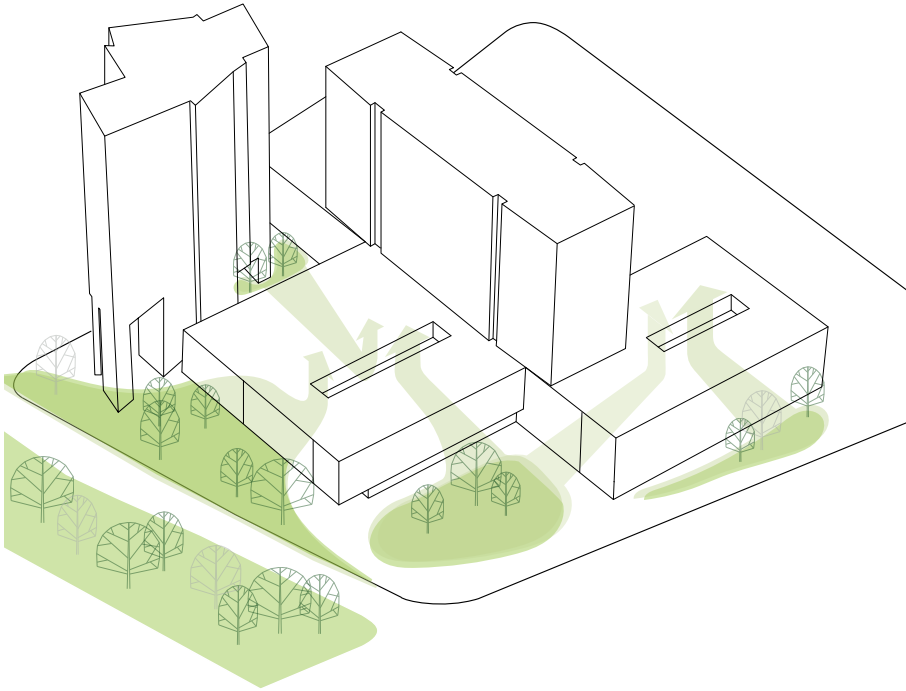
Herstel de alzijdige opzet van het complex met behoud en versterking van de gewenste levendige straten. Maak van P1 en P2 een architectonisch samenhangender complex van los herkenbare bouwdelen

Laat de ruimte weer door het gebouw vloeien met een transparante entree, vides en zicht tussen de verdiepingen en grote vensters naar buiten op strategische plekken

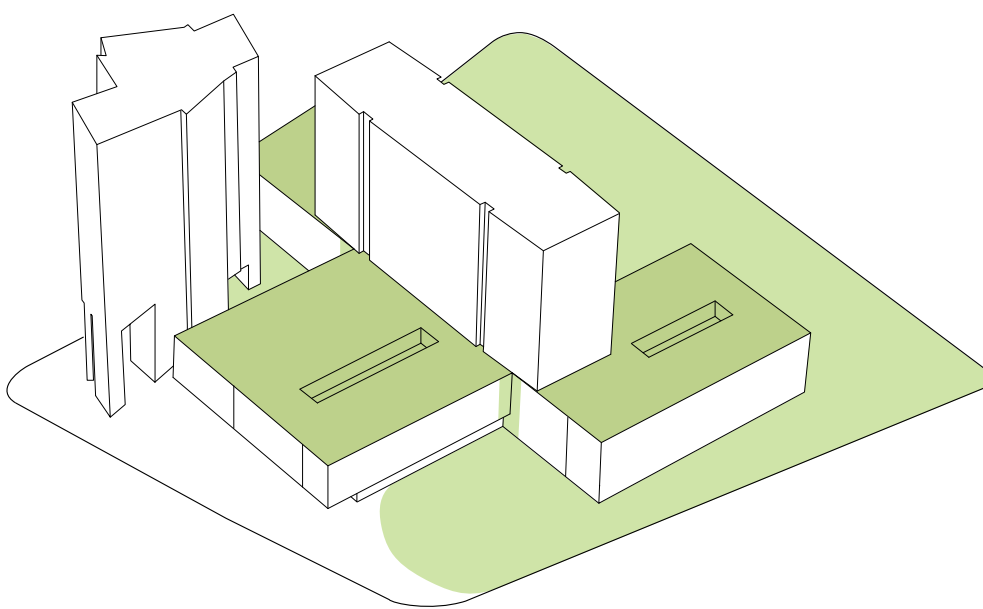

Behoud, herstel en versterk de karakteristieke modernistische ontwerpprincipes van P1. De orde, structuur en het gezaghebbende karakter passen bij de gebruikers. Geef P2 een gerelateerde maar eigentijdse uitstraling

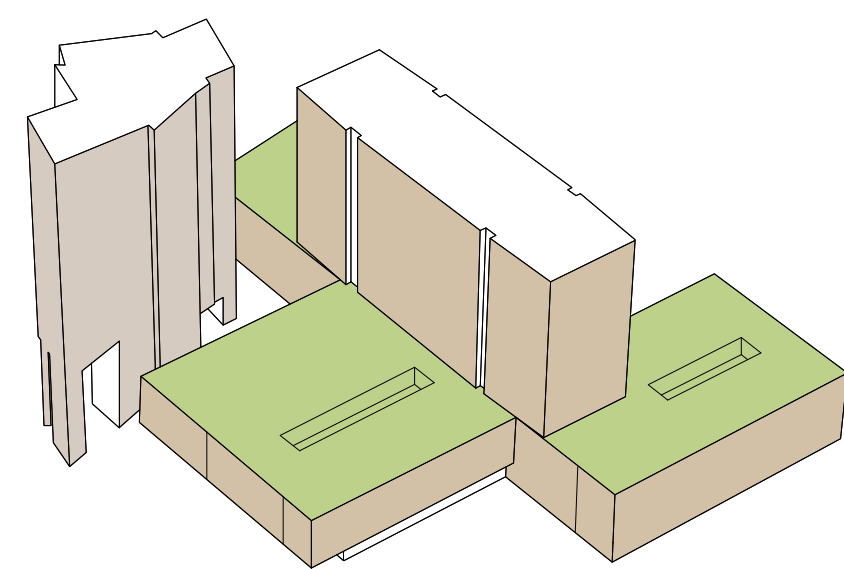

Gebruik het maaiveld als groene loper die als een publieke laag binnen- en buitenruimte van het gebouw laagdrempelig verbindt en het publieke en uitnodigende karakter van het gebouw versterkt.

Laat het groen via de vides de verdiepingen verbinden tot aan de groene daktuin, zodoende wordt het groen een volwaardig ontwerpthema in het gebouw naast de gezaghebbende gevel.

Le toit jardin: maximaliseer het groengebruik op het kavel voor een natuurinclusief ontwerp met veel belevingswaarde en gebruikswaarde

Gebruik duurzame, tactiele en karaktervolle materialen in de gevels die imago van het Paleis van justitie vernieuwen. Laat ze terugkomen in alle gebouwdelen, zodat de samenhang van het complex duidelijk afleesbaar is

7

Hoofdstuk 7 is een samenvatting van het programma van eisen en een opsomming van de ambities voor het gebruik. Het programma en de ambities zijn getest op de inpassing in het gebouw lettende op de ambities en uitgangspunten als beschreven in de voorgaande hoofdstukken.

Samenvatting programmama van eisen

Het totale programma wordt ingeschat op circa 78.000m² BVO. Dat past in de huidige bebouwing. Het volledige functioneel programma van eisen bevat onder meer:

Publieksgebied

Het publieksgebied voorziet in een ruime ontvangstruimte met centrale ontvangstbalie en informatiebalie. Na een scanvoorziening wordt het wachtgebied voor de zittingzalen betreden, met catering, spreekkamers, persruimte, advocatenruimte en andere ondersteunende voorzieningen.

Zittingzalen

58 Zittingzalen en ondersteunende ruimtes zoals raadkamers, overlegruimtes en pauzeplekken voor de Rechtspraak, overige publieksfuncties en spreekruimtes voor het Openbaar Minsterie en het ministerie van Justite en Veiligheid.

Gehechtengebied

Gehechtengebied met 56 ophoudruimtes en benodigde voorzieningen.

Verhoorkamergebied

14 Verhoorkamers, drie voorgeleidingsruimtes en voorzieningen in een afgescheiden te benaderen deel van het publieke gebied.

Centraal ontmoetingsgebied

Gecaterde aanland en overlegzone, vergadercentrum en kenniscentrum in het beveligd werkgebied

Kantoorwerkomgeving

Circa 2000 werkplekken en ondersteunende ruimtes en voorzieningen voor de drie gebruikersorganisaties: De Rechtspraak met de Rechtbank, het Hof en het CBB, het Openbaar Ministerie met Arrondissementsparket, Parket Generaal, rijksrecherche en een nog nader te bepalen aantal organisaties uit de justitieketen die vallen onder het ministerie van Justitie en Veiligheid.

Ambities gebruikswaarde

De **ambities** waarmee het programma van eisen met goede gebruikswaarde in het gebouw kunnen worden ingepast zijn de volgende:

Functioneel

Het Paleis van Justitie moet een functioneel gebouw worden, aangepast aan de eisen van nu. Met de verbouwing van het complex moet het voor de verschillende gebruikers weer mogelijk zijn om de komende decennia een bijdetijdse bedrijfsvoering te hebben met de ruimtelijke, functionele en technische prestaties die daarbij horen.

Gastvrij en uitnodigend

Bezoekers die bij een Paleis van Justitie komen, zijn vaak gespannen door de aard en inhoud van het bezoek. Om de negatieve lading van het bezoek weg te nemen, is het van belang dat de bezoeker zich welkom voelt binnen het Paleis.

Overzichtelijk en begrijpelijk

Een goed overzicht geeft rust. Een heldere ordening van het ingewikkelde programma, zodat het vinden van de bestemming eenvoudig aanvoelt, biedt ontspanning. Een goede indeling voelt vanzelfsprekend, met zicht op de bestemming, voldoende oriëntatiemogelijkheden en zicht naar buiten.

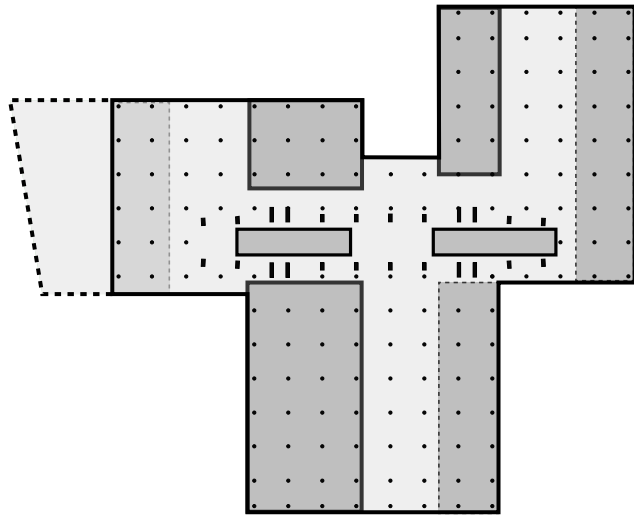
Sociaal en fysiek veilig

Voor de publieksfunctie is het van belang dat de fysieke en sociale veiligheid van bezoekers en medewerkers te allen tijde gewaarborgd is.

Principeontwerp

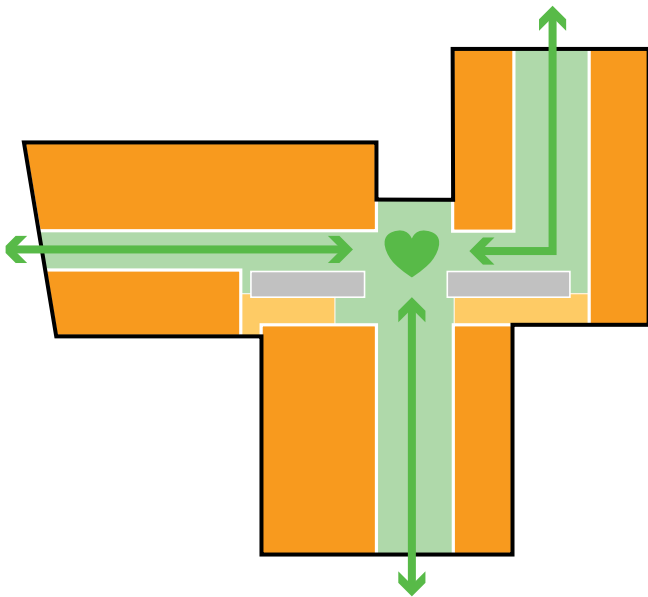
In het principeontwerp zijn de structuur en de oorspronkelijke ruimtelijke kwaliteiten van het ontwerp van Sevenhuizen geïnterpreteerd om een voor Rechtspraak, Openbaar Ministerie en Ministerie van Justitie & Veiligheid bruikbare, eigentijdse functionaliteit te realiseren. De inpassing in de situatie wordt verbeterd, de logistieke ontsluiting geoptimaliseerd. Het zalenprogramma van de Rechtspraak wordt uitgebreid en voor de magistratuur met een eigen verkeersroute ontsloten. De functionaliteiten voor het ministerie van Justitie & Veiligheid en het Openbaar Ministerie worden ingepast. Met de transformatie wordt een uitnodigender en laagdrempeliger toegankelijk Paleis van Justitie gecreëerd die veilig is conform de huidige uitgangspunten. Op de volgende pagina's wordt de beoogde inpassing van het programma en de resulterende gebruikswaarde toegelicht.

- Een aantal aspecten is sturend voor de inrichting. Voortbouwen op de bestaande structuur: het oude bouwdeel P1 is opgebouwd in drie bouwdelen waarin het zalenprogramma alternerend met het publieke wachtgebied in banen zijn gepositioneerd. Met name op de tweede verdieping is dit herkenbaar. Deze structuur met een wachtgebied in het midden en aan weerszijden zittingsruimtes en aan de gevel eventueel ondersteunend programma als raadkamers is een van de drie hoofdstructuren die in de rechtspraak voorkomt. De andere, de omloop en het pleinmodel zijn niet goed inpasbaar in het Paleis van Justitie. Deze door Sevenhuizen gekozen opzet is leidend voor de nieuwe inpassing.
- Inpassen in bestaande constructie. De publieke bouwdelen zijn opgezet in een dwingend kolommengrid op een stramien van 7.50x7.50 meter. Zalen breder dan dit grid kunnen dus niet zij aan zij, maar met een tussenruimte waarvoor een nuttige invulling is gevonden. De indelingen van de zittingzalen zijn hierop aangepast
- Een opmerkelijke keuze in het oorspronkelijk ontwerp is het plaatsen van het gehechtengebied over twee verdiepingen op de begane grond en eerste verdieping van bouwdeel 2. Daarmee is de rechterhelft van het gebouw grenzend aan de Van Stolberglaan niet geschikt voor zalen met gehechtentoegang.

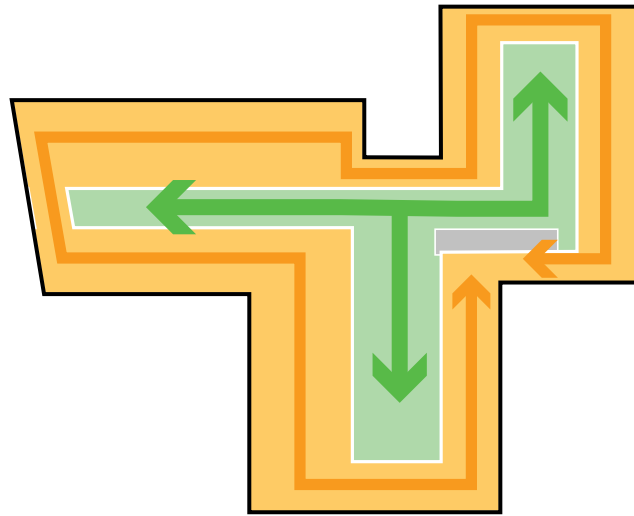
Voortbouwen op de bestaande structuur

De bestaande constructieve structuur is leidend voor het principeontwerp. Zalen worden zo gepositioneerd dat de kolommenstructuur zo compleet mogelijk kan blijven bestaan. Daarnaast worden de grote zalen waar mogelijk behouden, hiermee wordt continuïteit gegarandeerd.

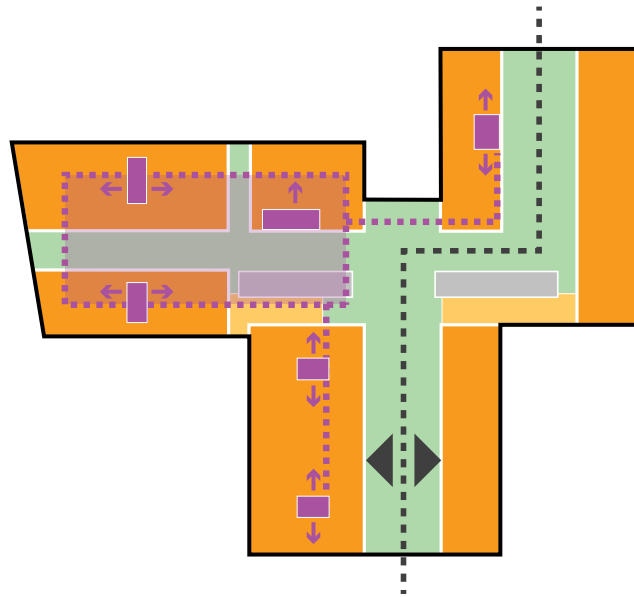
Relatie tussen binnen en buiten

Het wachtgebied krijgt de vorm van straten. Deze straten zijn omgeven door de zalen en maken een connectie tussen het centrale hart van het gebouw en de buitenruimte. Aan het eind van elke straat moet een visuele verbinding met buiten mogelijk zijn.

Het publiek centraal

De opzet van het principeontwerp gaat uit van een centraal publieksgebied. Dit gebied is omgeven door de zalen die vanaf de gevel te bereiken zijn door de magistratuur.

Een scheiding tussen strafrechtelijk en civiel

Het gehechtengebied bevindt zich in het geheel op de eerste verdieping in bouwdeel 2. De strafzalen zijn zo veel mogelijk aan de linkerkant van het gebouw gepland. Zo worden looplijnen naar het gehechtengebied kort gehouden. Grote zalen worden op de hogere tweede verdieping gepositioneerd. Civiele zalen zitten dus meer aan de rechterzijde.

Belangrijke ingrepen:

- De grootste ingreep is het verwijderen van de kantoorvleugel van P2 aan de Theresiastraat om hier bouwdeel 2 van P1 te verlengen. Zo ontstaat voldoende ruimte om het gehechtengebied op een verdieping te organiseren (beter overzicht en minder personeelsinzet) en op de begane grond en de tweede verdieping van dit bouwdeel het aantal grote zittingzalen met gehechtentoegang aanzienlijk uit te breiden. De alzijdigheid van het Paleis wordt hersteld en het complex is minder weggefrommeld achter laagwaardige bebouwing.
- Programmatisch ontstaat zo ook ruimte om de toegevoegde zalen uit de jaren negentig op de begane grond van bouwdeel 1 weer te verwijderen en deze ruimte volledig te benutten voor een royale ontvangstruime en gecaterd deel van het wachtgebied. Een frontaal en weids zicht naar binnen vanaf de Prins Clauslaan zorgt hier voor een veel laagdrempelliger en uitnodigender ontvangst voor het publiek. Een nevenentree aan de Theresiastraat wordt ook mogelijk voor deelopenstelling of rechtbank in rechtbank functionaliteit. Voor de hoogrisicozittingen is een toegang gecreëerd meer in de luwte aan de Juliana van Stolbergzijde direct aansluitend op een grote zaal van de begane grond.
- Alle zalen, met uitzondering van een aantal kleine enkelvoudige zittingsruimtes, hebben een separate toegang voor de magistratuur gekregen door of nieuwe zalen te realiseren los van de gevel, of door het gebouw uit te breiden met een verkeersruimte achter de zalen langs.
- De huidige lichthoven in het gebouw worden vergroot en intern gemaakt. Zo ontstaat er een betere visuele verbinding tussen de verschillende verdiepingen en een beter zicht op de bestemming in het gebouw. Met trappen in deze vides wordt de loop tussen verdiepingen makkelijker gemaakt.

- Een nieuwe ruime medewerkersentree in de plint van P2 aan de Theresiastraat geeft toegang naar een nieuw personeelsentreegebied met aansluiting op de verschillende liftkernen van P1 en P2.
- Het restaurant, het kenniscentrum en de vergaderruimtes zijn verplaatst naar de derde verdieping, gelijkelijk bereikbaar vanuit alle drie de liftkernen van P1 en P2. Een nieuwe goederenlift naar een nieuw logistiek centrum op -1 zorgt voor een goede facilitaire ondersteuning van dit centraal ontmoetingsgebied en verdere ontlasting van de liften bestemd voor personeel.

Principontwerp voor de begane grond

2 Kern van de opgave

Een vernieuwd Paleis van Justitie dat functioneel vanzelfsprekend te gebruiken is voor de verschillende gebruikers, gerealiseerd met respect voor de omgeving en geïnspireerd op de cultuurhistorisch waardevolle kwaliteiten van het pand. Een nadrukkelijker dan nu zichtbaar en herkenbaar Paleis van Justitie in Den Haag: uitnodigend, open, veilig en aangenaam voor rechtszoekenden en medewerkers, maar ook representatief voor het gezag en de publieke autoriteit van de organisaties in de justitieketen die het gebouw huisvest. Een project dat toekomstbestendig is ontworpen met een minimale milieu-impact en een lange functionele levensduur

inhoud	KSF 1 (belevings en omgevingswaarde) Voor alle doelgroepen zichtbaar en herkenbaar Paleis van Justitie als publieke autoriteit in de stad
	KSF 2 (gebruikswaarde) Een functioneel vanzelfsprekend, uitnodigend, veilig en aangenaam complex voor alle doelgroepen (gebruikswaarde)
	KSF 3 (belevingswaarde) Nieuw geïnspireerd op het bestaande
	KSF 4 (toekomstwaarde) Duurzaam toekomstbestendig met een hoge mate van flexibiliteit met oog voor levencycluskosten
proces	KSF 5 Minimale verstoringen van het primaire proces en voorspelbare overlast voor bewoners, bezoekers en omgeving tijdens de realisatiefase
	KSF 6 Maximale acceptatie van het vernieuwde Paleis van Justitie bij de toekomstige bewoners, door het creëren van betrokkenheid en draagvlak gedurende de hele looptijd van het project

Voor de vernieuwbouw van het Paleis van Justitie in Den Haag zijn er een vijftal kernwaardes te onderscheiden die richting geven aan de uitwerking van het programma de ambities en de technische eisen

2.1 Zichtbaar en Herkenbaar

Voorwaardelijk voor een succesvolle rechtspraak is zichtbaarheid. Rechtspraak draagt bij aan de instandhouding van de rechtstaat, het vertrouwen van de burger in het recht door integere en tijdige beslechting van geschillen en berechting van strafbare feiten door onafhankelijke rechters. Het Openbaar Ministerie belichaamt het wettig monopolie op rechtshandhaving, zijn legitimatie is de bescherming van burgers, bedrijven en instanties tegen ongeoorloofde aantasting van hun integriteit, fysiek of anderszins. Ook andere in te huizen organisaties uit de justitieketen dragen in de breedte bij aan de rechtsorde in de maatschappij. Het zijn deze belangrijke maatschappelijke rollen die maken dat het succesvol opereren van de Rechtspraak en het Openbaar Ministerie en andere rechtspraakorganisaties afhangt van de mate waarin de afzonderlijke processen bijdragen aan een collectief gevoel van rechtsbescherming. Dat mensen zien dat er wordt rechtgesproken versterkt het vertrouwen in de rechtstaat. Een publiek bekend en laagdrempelig toegankelijk gebouw voor de derde staatsmacht maakt de rechtspleging zichtbaar en toegankelijk voor de burger. De rechtspraak verlangt dus vanzelfsprekend een zichtbare plek in haar omgeving – een plek in het hart van de samenleving.

Zichtbaar met het gebouw
Als belangrijk publiek instituut in de stad – de internationale stad van vrede en recht – moet het de manifeste plek in het Bezuidenhout terug claimen die het ooit had: vrijstaand in de publieke ruimte, zichtbaar en herkenbaar op grotere afstand met een krachtige uitgesproken architectuur. Als publieke organisaties opereren de rechtspraakorganisaties vanuit de samenleving en voor de samenleving. We beogen een gebouw dat zorgvuldig aansluit op de omgeving en reageert op de specifieke condities om haar heen. Ze creëert meerwaarde

voor de omgeving ook door te investeren in een aantrekkelijk publieke ruimte, bijvoorbeeld met groen en kunst, en gebruikt deze kwaliteiten om de entree uitnodigend, vindbaar en benaderbaar te maken.

Herkenbaar als afzonderlijke organisaties
De Rechtspraak, het Openbaar Ministerie en de ketenorganisaties zijn organisaties met een heel eigen taak en positie in de samenleving. Een uitnodigend vormgegeven en toegankelijk gebouw inviteert het publiek. Na het betreden van het ‘Paleis van Justitie’ moet het voor de rechtszoekende en het publiek duidelijk zijn dat het een huis betreedt met meerdere bewoners met een eigen rol en taakopvatting binnen de democratische rechtstaat. Voor een gedaagde moet het duidelijk zijn met wie hij te maken heeft. Het onafhankelijk opereren van Openbaar Ministerie en de rechtspraak komt tot uiting in een duidelijke signatuur en onafhankelijke placering van de publieke functies in het complex.

Het is de ambitie om het gebouw zo te transformeren dat een zichtbaar Paleis van Justitie ontstaat met een prominenter positie en met meerwaarde voor de omgeving. Een huis van de rechtspraak dat de verschillende organisaties herkenbaar huisvest.

2.2 Een publieke autoriteit

Een open en uitnodigend gebouw dat de burgers gastvrij verwelkomt en tegelijkertijd op een vanzelfsprekende manier het gezag van de staatsmachten visualiseert en ondersteunt. De Rechtspraak en het Openbaar Ministerie zijn staatsmachten die hun gezag gerepresenteerd willen zien in hun huisvesting. De Rechtspraak is het gezag in onze rechtsstaat, het Openbaar Ministerie verdient haar gezag door haar professionele handelen. De huisvesting, het Paleis van Justitie moet dit met een gezagwekkende uitstraling en beleving ondersteunen en waar mogelijk versterken. Een duidelijke orde, structuur en regelmaat in de vormgeving van het gebouw, een ingetogen toepassing van stijlmiddelen zonder saai te worden zijn belangrijke karakteristieken. Een hoogwaardig gematerialiseerd en stijlvol interieur versterkt de ontvankelijkheid van de gedaagde voor de uitspraken van de magistratuur.

Gezagwekkend echter zonder te imponeren of af te doen aan het nadrukkelijke uitnodigende karakter van het gebouw. Het zijn de inwoners van Nederland door wie het gezag is verleend aan de rechtspraak. In alle aspecten van het ontwerp, moet dit besef meegewogen worden. Het gebouw schrikt niet af, is geen gesloten bolwerk, maar open en transparant. Het biedt veel zicht naar binnen, de entree is laagdrempelig, op strategische plekken kan een juist tweede toon de overhand krijgen: naast gezagwekkend, juist een empathische en responsieve vormgeving die reageert om de omgeving, die de bezoeker comfort biedt en die het publieke karakter in de breedte versterkt. Het gebouw is dus ook tactiel en aantrekbaar, met detaillering die de waardering vergroot. Gestructureerd maar niet dogmatisch. Ingetogen, maar niet saai, gezagwekkend en ook uitnodigend.

Een rots in woelige baren: ontzagwekkend en vertrouwenwekkend tegelijkertijd. Het is de ambitie om met een goede balans tussen deze ogenschijnlijke extremen in de architectuur de autoriteit van de organisaties en haar publieke wortels beide te dienen.

2.3 Uitnodigend en veilig en aangenaam voor iedereen

Vanzelfsprekend ingedeeld

Het Paleis van Justitie moet een functioneel gebouw worden, aangepast aan de eisen van nu. Het huisvesten van de rechtspraak is een complexe logistieke opgave. De aanwezigheid van gedetineerde justitiabelen met bijbehorende veiligheidseisen, meerdere loopstromen die niet mogen mengen en naast personeel en ketenpartners honderden bezoekers per dag, maken een goede indeling een kritische factor in de bedrijfsvoering. Een goede indeling voelt vanzelfsprekend, met zicht op de bestemming, voldoende oriëntatiemogelijkheden en zicht naar buiten.

Veilig

In het gerechtsgedebouw worden conflicten beslecht. Dit gaat gepaard met heftige emoties. In het strafproces is een voortdurende aan- en afvoer van gehechten vanuit het huis van bewaring. Niet zonder reden is er een verhoogde mate van toezicht en een streng veiligheidsregime. Veiligheid is niet alleen zichtbare veiligheidsvoorzieningen, het is ook een beleving die voelbaar moet zijn. Te veel aanwezige beveiliging kan juist ook het onveiligheidsgevoel vergroten. Het interieur moet de veiligheidsbeleving ondersteunen. Hoogwaardige materialen en uitgekiende detaillering creëren de juiste sfeer. Een goed overzicht geeft rust. Een heldere ordening van het ingewikkelde programma, zodat het vinden van de bestemming eenvoudig aanvoelt, biedt ontspanning. Een open en lichte omgeving waarin toch ook met voldoende privacy de start van een zitting kan worden afgewacht geeft comfort. Het aanbieden van de juiste faciliteiten maakt een spannende dag voor de gedaagde uiteindelijk aangenaam.

Aangenaam

Het interieur en vooral het centrale gebied na de entree faciliteert de rechtszoekende. Het is niet alleen een ontspannen wachtgebied, het is ook een publiek plein waarmee de Rechtelijke Organisatie in Den Haag de juridische gemeenschap aan zich bindt. De advocaat, de rechtenstudent, de ketenpartners gebruiken deze plek als ontmoetingsplek en versterken daarmee de positie van het Paleis van Justitie als het hart van de juridische wereld.

Een fijne werkomgeving

Een kwalitatieve huisvesting en een fijne werkomgeving verbeteren het imago van Openbaar Ministerie en de Rechtspraak als aantrekkelijke organisaties om voor te werken. Het welbevinden van de medewerkers is essentieel. Goede comfortcondities, ruim aanwezig groen en natuurlijke inrichtingselementen geven kwaliteit aan de werkomgeving. Een gezonde werkomgeving, die bewegen stimuleert, die ontmoeten en kennisdelen faciliteert, maar ook het geconcentreerde werk goed ondersteunt moeten een hoge waardering voor de werkplek bewerkstelligen.

In de werkomgeving is het zoeken naar de juiste balans tussen organisatiespecifieke functionaliteit en meerwaarde door juist functies te delen een belangrijke uitdaging. Het is niet het een of het ander, het doel is maximale synergie door gezamenlijkheid binnen duidelijke functionele kaders van de organisaties afzonderlijk. Een uitgekende mix waarin functies delen leidt tot een hogere kwaliteit dan afzonderlijk mogelijk. Specifieke functies verspreiden over het gebouw om de afzonderlijke plekken nuttig maken is de ambitie. Eigenheid en gezamenlijkheid zorgen er binnen het hele complex voor dat het voor de verschillende organisaties en hun medewerkers prettig werken is.

2.4 Nieuw geïnspireerd op het bestaande

Het nieuwe Paleis van Justitie verrijst uit het oude. Alhoewel het gebouw inmiddels sleet, verrommeld, gedateerd en inadequaat aanvoelt is het een van origine karaktervol en opmerkelijk gebouw. Met zijn brutalistische stijl en consequent doorgevoerde modernistische ontwerpregels: opgetild boven het maaiveld, met daktuinen, met een vrije indeling door de kolommenstructuur (plan libre), met de panoramaramen in de van constructie vrije gevels - is het ontwerp van Sevenhuizen van hoge cultuurhistorische waarde. De systematische hoofdstructuur weerspiegelt zich ook in de afwerking van het interieur. In het interieur zijn onder meer kenmerkend de grote bijna stedelijk aandoende ruimtes met grote vensters die zicht op de omgeving bieden en met op de tweede verdieping nog aansprekende originele zittingsruimtes die behoudenswaardig zijn.

De ambitie is om de het gebouw functioneel en technisch bij de tijd te brengen en tegelijkertijd de beschreven waardevolle ruimtelijke principes en spelregels en ondersteunende materiële concepten van het oorspronkelijke ontwerp te eren en waar mogelijk te herstellen.

2.5 Duurzaam toekomstbestendig

De ambitie is om het complex zo te vernieuwen dat het de komende decennia functioneel hoogwaardig bruikbaar is zonder grote ingrepen in de toekomst. Dat vraagt om een ruimhartige opzet met ruimte voor groei en krimp van functies en gebieden. Dat vraagt om een flexibele organisatie van het programma, om het goed voorbereiden van met name de kantooromgeving om daarin capaciteit tussen de organisaties te kunnen uitwisselen. Dat vraagt om een indeling die technisch is voorbereid op eenvoudige functionele aanpassingen. Dat vraagt om een investering in de laatste technieken die het gebouw klaar maken voor de toekomst.

Een langdurig hoogwaardige functionaliteit verlangt ook anticiperen op de te verwachten aanscherping van bouwregels gelet op de klimaat- en milieuproblematiek. De bouwsector is nu verantwoordelijk voor ruim tien procent van de wereldwijde CO2-uitstoot, het is de veroorzaker van de grootste afvalstroom bulk en met het winnen van steeds schaarser wordende grondstoffen een aanstichter van de vernietiging van natuurlijke gebieden. De drie crises: klimaatopwarming, biodepletie en uitputting van grondstoffen zitten zo in het hart van de ontwerpogave. In de vormgeving van het Paleis van Justitie wordt rekenschap gegeven van de grote maatschappelijke uitdaging om de impact van de bouw op klimaatverandering, biodiversiteit en grondstofuitputting te verminderen. Dat hoort bij de maatschappelijke verantwoordelijkheid waarvoor de rijksoverheid zich heeft gesteld, het is ook nodig om gelet op de voortdurend aanscherpende regelgeving een investering voor de langere termijn te doen. Als het nu niet gebeurt wordt het binnenkort vereist. Toekomstbestendig bouwen is ambitieus bouwen.

De belangrijkste ingreep is het feit dat de gebruikers van het Paleis van Justitie zich erop hebben uitgesproken de bestaande constructie te handhaven en niet te kiezen voor nieuwbouw. Daarnaast wordt waar mogelijk gebruik gemaakt van materialen uit circulaire bron, wordt energie duurzaam opgewekt en wordt een gezonde lokale biocultuur

ondersteunt met (deels) groene gevels en terrassen en ruimtes voor nestkasten voor insecten, vogels en vleermuizen.

De groene inrichting van het maaiveld, maar ook de beoogde volwaardig begroeide daktuinen zijn zo klimaatvriendelijke instrumenten die bijdragen aan het verminderen van de effecten van klimaatverandering: de hitte in de stad zal erdoor verminderen, regenwater wordt opgevangen en geleidelijk afgevoerd bij hoosbuien.

Dat het ook hele prettige plekken zijn om in de beschermde werkomgeving nabij het restaurant naar buiten te kunnen is een mooi bij-effect.

3 Analyse huidige huisvesting en context

3.1 Cultuurhistorische waarde van het complex

In 2021 heeft architectuurhistoricus Leon Sebrechts een Cultuurhistorische verkenning en waardestelling opgesteld voor het Paleis van Justitie in den Haag. Daarin kan de lezer een volledig overzicht van de cultuurhistorische waarden terugvinden. Dit hoofdstuk is geïnspireerd op basis van materiaal wat Sebrechts zorgvuldig heeft samengesteld. De conclusies en aanbevelingen aan het eind van dit hoofdstuk zijn interpretatie van het Rijksvastgoedbedrijf en komen in sommige gevallen niet een op een voort uit het Cultuurhistorische onderzoek.

Het Paleis van Justitie Den Haag (1969-1973) is het tweede grote gerechtsgebouw gemaakt in de naoorlogse periode. Het Paleis van Justitie Arnhem (1959-1963), ook ontworpen door architect Frank Sevenhuijsen, was al in gebruik toen in 1969 de bouw van Paleis van Justitie in Den Haag begon. Alhoewel het gebouw geen monumentale status heeft is het duidelijk dat het als één van de twee grote justitiepaleizen ontworpen in de wederopbouwperiode en als kenmerkend modernistisch complex aan de Utrechtse baan in Den Haag, in zichzelf een roerig stuk stedenbouwkundige historie, wel degelijk een duidelijke cultuurhistorische waarde vertegenwoordigt. Het Paleis van Justitie in Arnhem en bijvoorbeeld het Kantongerecht in Amsterdam uit dezelfde periode zijn inmiddels beschermd vastgoed. Om in de renovatie recht te doen aan deze historie is een uitgebreid onderzoek uitgevoerd om de kernkwaliteiten van het complex te definiëren. Architectuurhistoricus Leon Sebrechts heeft een cultuurhistorische verkenning en waardestelling opgesteld voor het Paleis van Justitie Den Haag om de gedachtegang achter het ontwerp grondig te begrijpen en de kwaliteiten te kunnen interpreteren voor de vernieuwbouwpoging waarvoor het complex nu staat.

Situatie

De initiële planvorming begon enkele jaren na 1945, het jaar dat het toenmalige Paleis van Justitie aan de Korte Voorhout verwoest werd. Het plan Dudok, het plan Muton en het Wederopbouwplan Bezuidenhout-C hadden allemaal een plek gereserveerd voor een nieuw gerechtsgebouw. De ontwikkeling kwam echter pas in 1965 van de grond toen het Rijk met de gemeente een overeenkomst sloot, waarbij grond voor overheidsgebouwen in Bezuidenhout beschikbaar kwam. Het zogenaamde kavel 2 was al langer op het oog voor de Rechtspraak, de planvorming voor het huidige complex was al volop in ontwikkeling. Het is bekend dat Sevenhuijsen in 1959 met het ontwerp voor het Paleis van Justitie in Den Haag in zijn huidige vorm begon.

Kavel 2 bood genoeg ruimte voor een grootschalige ontwikkeling: een opbouw van drie laagbouwvleugels met een toren daarop; toen nog vrij gesitueerd op de kavel met grote buitenruimtes eromheen. Het pand had een alzijdige oriëntatie als een belangrijke architectonische kwaliteit. Een typische modernistische stedenbouw met gebouwen in de vrije ruimte die gecombineerd met de bredere ruptuur van de Utrechtsebaan een belangrijke hindernis is gebleken om de door de gemeente Den Haag gewenste stedelijke continuïteit van het centrum naar het Bezuidenhout te bewerkstelligen. Een situatie die naar de huidige ambities moeilijk te begrijpen is. Verschillende pogingen tot het repareren van deze situatie hebben geleid tot de huidige verrommelde situatie die geen recht doet aan de belangrijke positie van de rechtspraak in de stad en evenmin succesvol is voor de levendige stedelijke omgeving die wordt geambieerd.

Paleis van Justitie den Haag in vogelvlucht. Het beeld toont de ‘achterkant’ van het gebouw. Het is goed te zien, dat het gebouw als een kolos uitsteekt in een toen nog bijna lege context. (1973, Het Nieuwe instituut, Archief Sevenhuijsen)

Architectuur

In dit meest belangrijke werk van zijn carrière maakt Sevenhuijsen duidelijke verwijzingen naar de architectuur van het modernisme. De ‘vijf punten van een nieuwe architectuur’ van Le Corbusier zijn allemaal terug te vinden in het Paleis van Justitie Den Haag. Een samenhangend complex van verschillende herkenbare bouwdelen. Alzijdig gepositioneerd, vrij in de ruimte, opgetild boven het doorlopende maaiveld, met een kolommenstructuur voor een plan libre en façade libre met lange panoramaramen. De potentie van grote daktuinen op de laagbouw is aanwezig maar niet duidelijk benut in het oorspronkelijke plan.

Het gebouw met een wat brutalistische signatuur is het eerste gerechtsgedouw waar de kantoren zich apart van de gerechtelijke zalen manifesteren. Een functionalistische opvatting waarin de functies leesbaar zijn in het gevelontwerp. Deze scheiding valt samen met de veranderingen in de gerechtelijke praktijk, waarbij het werk van rechters meer op een ‘gewone’ kantoorbaan ging lijken. Het gebouw is hoogwaardig bekleed met een gedistingeerd en ingetogen grijs natuursteen. De openbare ruimte rondom het gebouw bood ruimte voor stedelijke activiteiten. Via grote loopbruggen, over de open parkeerbak en onder het bouwdeel liggend aan het Prins Clausplein door, bereikte men de entree centraal in het gebouw. Een indrukwekkende ensclerering met de grote buitenruimte onder het zwaar ogende bouwdeel met de zittingzalen waarmee de entree vanzelfsprekend was voor de bezoeker.

Het interieur is een doorzetting van deze grootse ruimtelijkheid met royale stedelijke straten en pleinen in het publieke wachtgebied op de tweede verdieping. Door de grote hoogte, het gebruik van vloertegels van grindbeton en plafonds van houtwolcement; materialen die Sevenhuijsen ook buiten heeft gebruikt, en het feit dat op de uiteinde daglicht gloorde, versterkte binnen het buiten-karakter. De door hem speciaal ontworpen lantaarnpalen (nog steeds plaatselijk aanwezig) die de entrees naar de rechtszalen begeleidde, intensifieerden een straatgevoel. De houten deuren naar de zalen zijn per bouwdeel van een andere soort om zo op een subtiële wijze het verschil in rechtsgebieden te representeren.

Een grafisch lijn- en patroonspel is een volgend belangrijk element in de vormgeving van het complex. In de buitenruimtes, ontworpen door Catharina Polak Daniels, markeert een breed banenpatroon het terrein van het

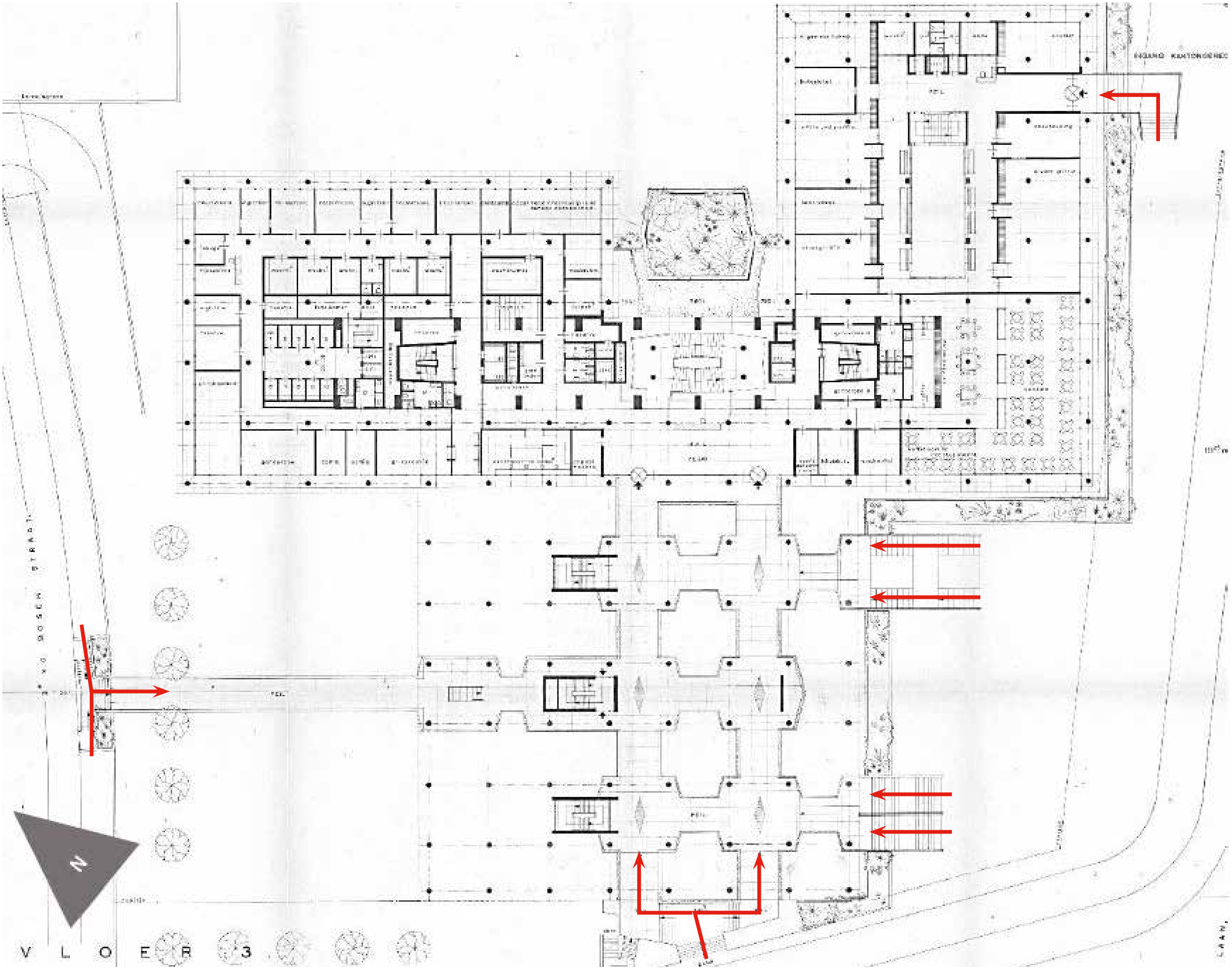
Paleis van Justitie. Deze banenpatronen komen terug in de plattegrond waar de zalen alternerend met de publieke ruimte ertussen als banen in de plattegrond herkenbaar zijn en waar de drie bouwdelen ter plaatse van de eveneens met houtfineer betimmerde liftkernen onderbroken worden met een lagere verdiepingshoogte en andere materialisering. Een voorbeeld *par excellence* kortom, van hoe men in de jaren zestig meende dat een publiek gebouw zich hoorde te manifesteren.

De entree onder het overstekende bouwdeel, de buitenruimte die naar binnen doorloopt met stedelijk aandoende interieurs, de stenige materialisering van de grafisch opgezette plattegronden zijn belangrijke kwaliteiten van het complex.

Uitbreiding complex in de jaren 90

In de jaren tachtig van de vorige eeuw nam het aantal rechtszaken sterk toe. Door de globalisering van de criminaliteit en een toenemend aantal drugsdelicten, echtscheidingen en asielprocedures konden de verouderde rechtbanken en gerechtshoven de aanwas niet aan. Tegelijkertijd was er vanuit de samenleving de roep om sneller te berechten en te straffen. Nederland was bezig zijn onschuld kwijt te raken en de rechtspraak moest daarop inspelen. Het werd duidelijk dat nieuw- en verbouw noodzakelijk waren om de verouderde gerechtelijke huisvesting met de tijd mee te laten gaan. Er was echter geen budget en de Rijksgebouwendienst moest zelfs bezuinigen. Om de noodzakelijke vernieuwingslag in gang te zetten, wendde de overheid zich tot de onroerendgoedmarkt. In samenspraak met projectontwikkelaars en beleggers bouwde men marktconforme gebouwen, die vervolgens door de overheid werden geleased. In dit kader wordt ook het Paleis van Justitie al binnen twintig jaar na oplevering grondig aangepakt en uitgebreid. Dit project was het grootste dat gerealiseerd wordt in het kader van de JR 120. De grootschalige renovatie, verbouwing en uitbreiding werd in twee fases uitgevoerd en duurde uiteindelijk 5 jaar. Voor deze uitbreiding en toevoeging van overig programma in het gebied wordt stedenbouwkundige Joan Busquets gevraagd. Doel is om meer stedelijke samenhang te creëren rondom wat later ‘Grotiusplaats’ wordt genoemd voor de hoofdentree van het Paleis. Uit dit plan zijn uiteindelijk twee bruggebouwen, twee woongebouwen en de huidige P2 toren van het paleis gerealiseerd. P2 is de toren ontworpen ter uitbreiding van het Paleis van Justitie door Niek van Vught

Plattegrond van de begane grond uit april 1965. Hier zijn de oorspronkelijke luchtbruggen en routes naar de hoofdingang zichtbaar. De mogelijke benaderingswegen zijn aangegeven op het tekening met rode pijlen. De alzijdigheid en de uiteenlopende niveaueverschillen zijn zichtbaar door vele trappen en trappetjes op de luchtbruggen.

in 1992. Deze toren voorziet in extra kantoorruimte. Het toevoegen van extra zaalprogramma in het bouwdeel van Sevenhuijsen is met name gebeurd door het incorporeren van de overdekte buitenruimte onder bouwdeel 1. Met het volbouwen van deze ruimte is de route naar de hoofdentree niet langer prominent onder de indrukwekkende ‘luifel’ door, maar langszij het gebouw verborgen achter de uitbreidingen, slecht zichtbaar en slecht vindbaar voor de bezoekers.

Huidige situatie

Al met al is deze poging rondom de Utrechtsebaan pleinwanden te creëren en zo een meer menselijke schaal te introduceren niet heel succesvol. Opgetild over de snelweg heen laten de Bruggebouwen de ruimte open op straatniveau en is er geen werkelijke activering van de plinten. Het lawaai van het verkeer in de nog steeds halfopen tunnelbak maakt de verblijfskwaliteit gering. Tegenover de modernistische orthogonaliteit van het Paleis is een plan gezet dat juist uitgesproken postmodern beoogt te zijn. De P2 toren heeft een zeer grillige vorm met veel hoeken en verspringingen in de gevellijn. In de oksel tussen twee bouwdelen van het Paleis is de toren schuin geplaatst om zo de diagonaal van de Grotiusplaats te markeren met een toren aan de overzijde van de Utrechtsebaan die uiteindelijk nooit is gerealiseerd. De positionering blijft zo wezensvreemd. Met de panoramaramen en de keuze voor natuursteen wordt aansluiting gezocht bij het oude deel van het Paleis van Justitie. De gevel is wel veel vlakker dan de met diepe negges uitgevoerde oudbouw. De dynamische vorm en de vlammende natuursteen-materialisering leiden toch tot een architectonisch contrast waarmee het complex niet als eenheid wordt ervaren. Het bijbouwen op de kavelgrens van het Paleis van Justitie om zo de straatprofielen te herstellen heeft er wel toe geleid dat het Paleis van Justitie niet meer het vrijstaande gebouw op het kavel is zoals het ooit ontworpen was. Het originele gebouw van Sevenhuijsen staat nu ingebouwd en verborgen tussen andere kantoor- en woningblokken. Minder vriendelijke geformuleerd: het Paleis van Justitie is uit het zicht geraakt achter deze minder prominente gebouwen.

Het ontwerp voor de openbare ruimte van Busquets is

verouderd en heeft weinig te bieden voor een eigentijdse, goed functionerende publieke plek. Geen verblijfskwaliteit, geen beschutting, geen actieve plinten. De openbare ruimte voor en rondom het Paleis van Justitie wordt als rommelig en fragmentair ervaren. De elementen die samenhang zouden brengen tussen verschillende bouwdelen (luifel, pleinmeubilair, bestrating, groenelementen enz.) worden gezien als incidenteel. Het voorplein biedt voor de bezoeker, medewerker of passant geen fijne verblijfsplek. De voormalig grootse route naar de entree onder het gebouw door is volgebouwd met extra zittingszalen waarmee de hooftentree onvindbaar, ‘om de hoek’ en afgeschermd door andere bebouwing, slecht zichtbaar is geworden voor de rechtszoekende. Aan de straat leidt het hoogteverschil van twee meter tot een blinde gevel zonder zicht naar binnen.

Met de verbouwing is ook de interne logistiek voor medewerkers niet verbeterd. Een belangrijke route zoals van de werkplekken in toren P2 naar het restaurant of de bibliotheek op de begane grond van bouwdeel 3 van P1 is dermate onduidelijk en lang dat veel medewerkers buitenom gaan. Op de begane grond, waar de meeste centrale kantoorfuncties zitten is er geen verbinding tussen de torens terwijl de architectuur dit wel lijkt te suggereren. In de plint van P2 is namelijk het natuursteen van P1 doorgetrokken onder P2.

De samenhang tussen verschillende bouwdelen verlangt verbetering, daarnaast is de plaatsing van de ingangen niet vanzelfsprekend. De gebruikers en bezoekers kunnen makkelijk verdwalen, het is moeilijk om de huidige logica van het gebouw te volgen of je weg makkelijk te vinden.

Het natuursteen van P1 is inmiddels zo verouderd en vervuild dat de oorspronkelijk wellicht hoogwaardige uitstraling verloren is gegaan. Een vlekkerige gevel met een steen die stoeptegelachtig aandoet in materialisering. De bevestiging van het natuursteen van zowel P1 als P2 is technisch verouderd. Inmiddels is er al eens een plaat naar benden gevallen. Voor beide gevels geldt dus dat de gevelbekleding verwijderd zal moeten worden.

1. Plan Grotiusplaats van Joan Busquets (1992) (Lebesque en Gieskes, 2011). Allen de posities 1, 2,5 en 7 zijn gerealiseerd.
2. Luchtbruggen met daaronder de verdiepte parkeerniveau dat steeds aanwezig is in de huidige situatie.
3. Protest aan de voorplein van het Paleis van Justitie in Den Haag (Beeldbank NA) . In het foto is te zien hoe het maaiveld oorspronkelijk aangekleed was.

3.2 Aanbevelingen

Voor het huidige project is de doelstelling de belangrijke kwaliteiten van de oorspronkelijke bebouwing – stedenbouwkundig en architectonisch - te behouden of te herstellen. Dit met realisatie van een functionele opzet conform de huidige uitgangspunten van de rechtspraak. Hieronder worden de kernkwaliteiten van het oorspronkelijk ontwerp beschreven om als uitgangspunt te dienen voor de verdere uitwerking en vertaling naar stedenbouwkundige inpassing (hoofdstuk 4), gebruikswaarde (hoofdstuk 7) en belevingswaarde (hoofdstuk 6)

Voor de uitwerking worden de volgende aanbevelingen meegegeven:

Herstel de alzijdige opzet van het complex met behoud en versterking van de gewenste levendige straten

- Zoek een verbinding met de Theresiastraat
- Tactisch geplaatste uitnodigende entrees en toevoegen straatfuncties in de plint

Met de realisatie in de jaren negentig van het plan Grotiusplaats trachtte de gemeente en de Rijksgebouwendienst het Paleis van Justitie tot ‘een centraal element in een representatief stedelijk gebied’ te maken. Het oude Paleis stond volgens de projectdocumentatie van de Rijksgebouwendienst ‘eenzaam op een eiland aan de rand van Den Haag. Het Paleis had nauwelijks enige relatie met de omgeving.’ Vanuit stedenbouwkundig en architectonisch opzicht is het overbouwen van de Utrechtsebaan en het maken van straatwanden langs de Theresiastraat en Juliana van Stolberglaan een omstreden keuze. Door het Paleis van Justitie rondom met gebouwen te omgeven, wordt de vrije plaatsing van het oude Paleis ontkend. Sevenhuijsen ontwierp zijn gebouw juist vanuit de eilandgedachte en baseerde daarop zijn uitgangspunten. Deze komen in de huidige situatie niet optimaal tot hun recht. Vakblad De Architect noemde de plannen van Busquets in een bespreking ‘problematisch’. Volgens Busquets was het inpakken van het oude Paleis echter ‘een prijs die betaald moest worden, om een plaza te creëren dat een duidelijke identiteit bezit.’

De plaza zelf heeft echter tot op heden niet als stedelijke ruimte kunnen overtuigen. Middelen die eenheid zouden moeten creëren, zoals de luifel en de lichtmasten, zijn te subtiel vormgegeven om weerstand te bieden aan het infrastructurele geweld. De omgeving is bovendien erg steenachtig. Het groen dat Polak Daniels rondom het oorspronkelijke Paleis van Justitie ontwierp, is verdwenen en vervangen door enkele losse bomen en binnentuinen die niet direct vanaf de openbare weg te ervaren zijn of in kwaliteit overtuigen. Ook de levendigheid van de straten is door de opgetilde bruggebouwen en het verkeerskundige geweld beperkt geslaagd. In de Theresiastraat, die onderdeel

uitmaakt van de langzaamverkeersroute richting het station en verder naar het Spuikwartier, komt de overbouwing van de Utrechtsebaan geforceerd over. Voetgangers waaien hier weg en moeten bovendien nog steeds aan beide zijden van de Utrechtsebaan de drukke en brede Prins Clauslaan oversteken. Het bruggebouw neemt het zicht op het Paleis van Justitie weg, waardoor de plaza van Busquets nauwelijks als stedelijke ruimte ervaren en gebruikt wordt. De Utrechtsebaan blijft ondanks de gedeeltelijke overkapping een barrière en een bron van geluid. Onbedoeld hebben de diverse ingrepen het oorspronkelijke eilandgevoel van het Paleis van Justitie weggehaald. Een langgerekte kantoorvleugel geeft de Theresiastraat, de levensader van Bezuidenhout met winkels, cafés, restaurants en terrassen, een straatgevel. De drie winkelruimtes in het vierlaagse bouwdeel dragen hier bij aan de levendigheid van de straatplint, maar de blinde plint van de toren op de hoek en de parkeeringangen aan de Theresiastraat - onder het gebouw door, met hekken en slagbomen - verminderen deze weer. Het Paleis is hier volledig uit zicht geraakt vlak achter deze laagwaardige architectuur.

Het is aan te bevelen te onderzoeken of het mogelijk is om de vrije plaatsing van het gebouw te herstellen en tegelijkertijd te voorzien in de behoefte aan levendige stedelijke ruimtes met verblijfskwaliteit. Aan de Theresiastraat zou dit kunnen door de laagbouwvleugel van P2 te vervangen door een uitbreiding van het oude complex. Daarmee wordt deze weer zichtbaar en behoudt de Theresiastraat toch haar straatprofiel. Er moet hier plek zijn voor herplaatsing van de winkels en een nevenentree van het Paleis van Justitie om levendigheid en activiteit in de plint te verbeteren. Ook de medewerkers entree in de plint van P2 kan aan deze zijde komen alsook extra horeca in de basis van de hoogbouw. Daarmee zouden er voldoende stepping stones moeten zijn om de straat aantrekkelijk te beginnen. De Grotiusplaats zou meer beschutting moeten krijgen voor verblijfskwaliteit. Vergroening van deze ruimte kan het wegwaai-effect verminderen en zou beter passen bij de oorspronkelijke ruimte rondom het Paleis van Justitie. Een betere en royale publieksentree georiënteerd op dit plein is de sleutel om het Paleis nadrukkelijker aan deze ruimte te binden en de nu volstrekt blinde plintgevel open te werken en van meerwaarde te laten zijn voor de publieke ruimte eromheen.

Maak van P1 en P2 een architectonisch samenhangender complex van los herkenbare bouwdelen

- Architectuur samenhangend maken, maar onderscheidbaar
- P2 leent zich voor architectonische vernieuwing, P1 voor architectonische continuïteit
- Functioneel los maken verschillende bouwdelen met ervaarbare overgangen
- Betere positionering centrale gebruiksfuncties in gebouw

De toren ter uitbreiding van het Paleis van Justitie, die door architect Niek van Vugt werd ontworpen, bevindt zich exact op de plek van de in de Tweede Wereldoorlog verwoeste Engelse Kerk. Met het vastleggen van de veelhoekige footprint dicteerde Busquets grotendeels de vormgeving van de toren. Ook legde hij vast dat deze een schuin aflopend dak moest krijgen. Onderin de toren situeerde Van Vugt de nieuwe personeelsentree van het Paleis van Justitie. De toren staat met een stevige poot, waarin zich een noodtrappenhuis bevindt, midden op het plein. Doordat de trottoirs zijn bekleed met een vergelijkbaar natuursteen als de toren (rozebeige Braziliaans graniet), lijkt de toren uit het plein voort te komen, en komt zo los van de oudbouw. Enkel in de plint zijn de beide gebouwen verbonden door de grijze graniet van de oudbouw door te trekken onder het overstek van P2 op het plein. Omdat dit enkel visueel is en geen relatie heeft met een functionele verbinding binnen is dit eigenlijk verwarrend.

Terwijl de toren functioneel onderdeel is van het Paleis van Justitie vormt het visueel te weinig een onderdeel ervan. Opmerkelijk genoeg wordt door deze contrasterende uitvoering van de architectuur juist het zicht op het herkenbare deel van het Paleis van Justitie ontnomen, dat op deze manier niet het centrale focuspunt is dat het zou moeten zijn. Een architectuur die meer relatie zoekt met de overige bouwdelen zou helpen om het hele complex als het Paleis van Justitie te tonen. Zo wordt het complex beter herkenbaar en

al op grotere afstand middels toren P2 zichtbaar vanuit de omgeving. Een meer samenhangende architectuur zou zo de zichtbaarheid en herkenbaarheid van de het Paleis van Justitie verbeteren. Door het ook in de plint los te snijden krijgt het een eigenstandiger kwaliteit en wordt ook duidelijk dat het als personeelsdeel niet is verbonden met de publieke functies in de plint. De leesbaarheid van het gebouw neemt zo toe.

In een gesprek met Niek van Vugt heeft hij aangegeven met name de horizontaliteit van de gevelcompositie te waarderen die ontstaat door de panoramaramen en langwerpige natuursteenplaten. Ook de expressieve vlam van de natuursteen ervaart hij nog steeds als een goede kwaliteit van de toren. Daarnaast wordt in de cultuurhistorische waardering ook nog de dynamische vorm en het overstek met prominente kolom op het plein als duidelijke kwaliteit benoemd.

Het evidente verschil tussen toren P2 en de oudbouw, maar daarbinnen ook tussen de drie laagbouwdelen en de hoogbouw met de kantoren moet ook niet worden uitgevlakt. Voor de oriëntatie en herkenning buiten en binnen helpt het onderscheid; duidelijke overgangen tussen de bouwdelen bij de routing en het vinden van adressen binnen en buiten. Een uniforme uitstraling is dus niet gewenst, herkenbaarheid van de bouwdelen blijft een uitgangspunt.

Het is aan te bevelen van het complex een samenhangend architectonisch geheel van herkenbare bouwdelen te maken.

Behoud, herstel en versterk de karakteristieke modernistische ontwerpprincipes van P1

Het Paleis van Justitie Den Haag toont alle vijf de punten die Le Corbusier over modernistisch bouwen formuleerde in zijn boek Vers une architecture (1921).

- Les pilotis: het gebouw staat op kolommen, vrij van de grond
- Le plan libre: en plattegrond zonder dragende binnenmuren dankzij skeletbouw
- Le toit-jardin: balkons en dakterrassen vormen de overgang tussen binnen en buiten
- La façade libre: de gevels bestaan niet uit dragende muren, ze vormen een soort ‘gordijn’
- La fenêtre en longueur: panorama ramen, liefst over de hele lengte van de gevel

Les pilotis

In het oorspronkelijk ontwerp was de openbare ruimte ter plekke van de begane grond van bouwdeel 1 doorlopend onder het bouwdeel door. De loopbruggen die in deze ruimte hingen en de bezoekers van de drie omliggende straten naar de entree van het gebouw begeleidden, representeerden het idee van route architecturale: een geregisseerde beweging naar de hoofdingang die zich in het midden van het gebouw bevond onder de kantoortoren P1. Aangezien de parkeerlaag op laag -1 niet overdekt was, zweefden de bruggen in de lucht, wat de route dramatiseerde. Auto, beton en beweging, zichtbaar op deze laag onderstreepten de ontwikkelingen van de moderne maatschappij; één die zichzelf bevrijdt en herdefinieert. Vanaf het maaiveld is er op verschillende plekken zicht naar de verdiepte parkeerbak en de doorlopende kolommenstructuur over twee verdiepingen. De ervaring van deze dubbelhoge constructie toont de intentie van de architect om de constructie als architectonisch sprekend middel te gebruiken. Het principe van Les pilotis wordt ook benadrukt op de begane grond ter plekke van oorspronkelijk omsloten interieurs in bouwdelen twee en drie; de gevel is hier achter de kolommenrij geplaatst zodat de zichtbare kolommen het opgetilde karakter van het gebouw blijven benadrukken.

Sevenhuijsen gebruikte vergelijkbare tektonische ontwerpprincipes bij het Paleis van Justitie in Arnhem. Een ontvangstkolonnade aan de voorgevel van het gebouw samen met de ordenende structuur die zichtbaar is in de gevel zijn klassieke bouwelementen die Sevenhuijsen in een moderne interpretatie heeft toegepast in de ontwerpen van de twee paleizen van Justitie.

Tijdens de alomvattende renovatie in de jaren 90 is deze ruimtelijke manifestatie van de constructie gesneuveld om plek te maken voor extra zittingszalen, nieuwe veiligheidsmaatregelen en als gevolg daarvan een kleiner en minder representatief ingangsgebied. Pragmatiek en beschikbaar budget 30 jaar geleden leidden tot een sobere en doelmatige aanpak. De benodigde programmatische uitbreiding nam de vrije (buiten)ruimte in beslag voor het functionele programma. Hierdoor is het principe van Les

pilotis in de huidige situatie minder krachtig als architectonisch element, is de route architecturale verdwenen en is de zeer imposante entree enscenering onder het gebouw niet meer ervaarbaar.

Het is aan te bevelen te onderzoeken in welke mate alle drie deze elementen: het opgetilde gebouw zweven boven het maaiveld, de route architecturale naar binnen en de representatieve entree in het huidige project hersteld kunnen worden.

Le plan libre

Le plan libre kan vandaag als een iets minder leidend ontwerpprincipe gezien worden ten opzichte van Les pilotis. Al is het aanwezig als ordenend principe; de door Sevenhuijsen zorgvuldig opgestelde plattegronden met verschillende functionele zones: symmetrische centrale pleinen met aan weerszijden ruimtes, geeft de huidige opstelling een andere, belangrijkere betekenis dan het principe van plan libre. De vrijheid van indeling die ontstaat door het gebruiken van kolommen als hoofd draagconstructie is het best zichtbaar in het interieur van de drie laagbouwvolumes. Het doorlopende grid van kolommen op een vierkant stramien van 7,5 meter is zichtbaar in de pleinachtige stedelijke interieurs. Het structureert de ruimte en zorgt dat er in het wachtgebied gevoelsmatig kleinere, iets meer verborgen open “wachtruimtes” tussen de zalen ontstaan. Door werking van het perspectief ervaart de bezoeker de schaal van de publieke gebieden beter. De kleinere open “wachtruimtes” tussen de kolommen met afwijkende vloerafwerking (tapijt) en stoelengroepen zorgen voor aansluiting op de menselijke schaal. Oorspronkelijk maakte de kolomstructuur het plaatsen van de wanden in de ruimte een vrije keuze, er moest geen rekening gehouden worden met de constructie. In huidige situatie weegt de specifieke invulling van Sevenhuijsen zwaarder.

Er was goed nagedacht over wat de optimale stramienmaat was voor constructieve eisen in combinatie met functionele doeleinden. De verschillende zittingszalen en enquête kamers zouden immers tussen en om de kolommen geplaatst worden, de gebruikers zouden te allen tijde goed zicht moeten hebben op de rechters in de zittingszalen. Zittingsruimtes zullen dus altijd symmetrisch ten opzichte van de kolomstructuur geplaatst moeten worden. Ruimtes die breder zijn dan de structuur kunnen dus niet aan elkaar geplaatst worden, maar hebben een tussenruimte geschikt voor bijvoorbeeld raadkamers, toiletgroepen of techniek.

Op de originele plattegronden is zichtbaar dat in de laagbouwvolumes op deze wijze de wanden altijd vrij in de ruimte zijn geplaatst: voor, langs, of los van de kolommen. In de kantoortoren zijn de constructieve elementen zichtbaar opgenomen in de wand die de kantoorvertrekken van de verkeersruimtes scheidt. Het is vermoedelijk dat het een functionele keuze is geweest. Ook hier is een vrije plaatsing het onderzoeken waard.

Het is aan te bevelen de kolomstructuur als ordenend element te respecteren en de nieuwe indeling hierop af te stemmen. De functionele zonering die Sevenhuijsen als ordening van de ruimtelijke structuur gebruikte: pleinen met adressen aan weerszijden dient behouden te worden. De vrije wanden staan zo mogelijke los van de kolommen, of hoeven constructief niet tot het plafond te reiken. Met dit laatste worden het kamerschermen die de ruimte scheiden maar niet onderbreken.

1. Hoofdropzet van de centrale hallen vlak na de oplevering in 1974. Het is goed te zien hoe de constructie - Les Pilotis - zich in de ruimte manifesteren
2. De Villa Savoye, ook bekend als Villa les Heures Claires geldt als het manifest van het Modernisme. Ontworpen door architect Le Corbusier

Le toit-jardin.

In de huidige situatie is er weinig groenvegetatie op het kavel. De twee groene zones in de oksels tussen de bouwdelen zijn vooral opvulling van ongedefinieerde ruimtes en bieden geen toegevoegde gebruikswaarde of bodem voor de gewenste stedelijke biodiversiteit. De drie laagbouwvolumes hebben een mossedumdak. Aangenaam voor de medewerkers die vanuit hun kantoorramen erop kunnen kijken maar ook dit draagt niet wezenlijk bij als huisvester van flora en fauna. Evenmin zijn het betreedbare buitenruimtes die werkelijk bijdragen aan de gebruikswaarde van het gebouw. Het modernistische ideaal van groene dakterrassen en groen als middel om de overgang van buiten naar binnen te verzachten komt niet meer krachtig naar voren.

In de jaren zeventig was het maaiveld rondom het Paleis een speels ingerichte vlakte. Donkere en lichte tegels met verschillende textuur maakten het een grafische compositie. Grindbeton tegels die buiten waren gebruikt, kon men ook als interieurvloeren in de pleinachtig opgezette brede publieksgebieden in het gebouw herkennen. Omdat materialen zoals vloertegels of plafondplaten binnen en buiten waren gebruikt, kan het interieur als een verlengde van buiten gezien worden. Daarnaast maakte een zorgvuldige gepositioneerde compositie van groene elementen, ontworpen door landschapsarchitecte Catharine Daniels Polak de openbare ruimte rondom Paleis van Justitie een aangename en dynamische plek. Op het kavel was de beplanting deels geplaatst in door Sevenhuijsen ontworpen bakken. Vaak vormden groene brede stroken op het maaiveld een natuurlijke valbeveiliging tussen maaiveld en de verdiepte -1 laag. De landschapsarchitecte maakte ook een ontwerp voor het verzonken dakterras op het bouwdeel 1. Dit ontwerp was meegenomen in de bestektekeningen maar zo te zien nooit uitgevoerd geweest. Alles van het originele terreininrichting en tuinen rondom het Paleis van Justitie is gesneuveld onder inrichtingsplan van Busquets.

Omdat de harde inrichting van het terrein nu weinig wordt gewaardeerd en omdat juist het stimuleren van stadsnatuur en groene buitenruimtes passen in de ambitie om klimaatadaptieve, ecologische en gezonde buitenruimtes toe te voegen aan gebouwen is het aan te bevelen om het principe van de toit-jardin volwaardig te omarmen in de vormgeving van het gebouw. Dit geeft meer gebruikswaarde en belevingswaarde aan het Paleis van Justitie en de omgeving en draagt bij aan de doelstelling van een meer duurzame ontwikkeling.

La façade libre en La fenêtre en longueur

De kolommenstructuur en de hierdoor niet-dragende gevels gaven Sevenhuijsen de vrijheid om de façades te ontwerpen op elk denkbare manier.

Zichtbaar in het originele ontwerp van het Paleis van Justitie is dat de gevels als communicatiemiddel naar de buitenwereld zijn ingezet. De grote vensters in de laagbouw markeren de positie van het wachtgebied, de gesloten gevels met de kleine grafisch gepositioneerde openingen de positie van de zittingzalen. De begane grond was deels openbare buitenruimte. In de functionele delen van de begane grond zetten grote, verdiepingshoge glazen puien in expressieve hardhouten kozijnen de toon voor de interieurs op deze verdieping. Los van de inmiddels verouderde materialisering voelt met name het grafische patroon ter plaatse van de zittingzalen wat geforceerd. Niet direct passend bij het duidelijke imago wat Rechtspraak naar buitenwereld wil uitstralen.

De gehele eerste verdieping, oorspronkelijk bedoeld voor de installaties, heeft een iets terugliggende smalle functionele glazen strook. Als een smalle riem rondom, benadrukt het de horizontaliteit van de laagbouwvolumes. De bovenste verdieping van de laagbouw, alweer grotendeels kantoor herhaalt deze horizontale strookraam en is zo ook de introductie van de panoramaramen van het kantoordeel erboven. Niet belemmerd door dichte, dragende elementen in de buitengevel, kon hij voor de kantoorverdiepingen lange stroken van glas ontwerpen en zo veel licht, ruimte en lucht het gebouw in laten komen. Een zeer kenmerkend

aspect van het Paleis. Zelfs waar 4 verticale windschijven de horizontaliteit visueel iets opbreken, gaan de horizontale glazen stroken door. In combinatie met zware, stenige borstweringen krijgt het gebouw hierdoor zijn karakteristieke modernistische uitstraling.

Het originele ontwerp van bouwdeel P2 neemt de gevelstructuur van Sevenhuizen visueel over. Ook deze toren heeft doorlopende panoramaramen. De vlakke façades bieden echter weinig plastische verbijzonderingen zoals in P1 waarmee het toch een minder aansprekende kopie is. Hoewel een passant ook in deze toren een ‘fenêtre en longueur’ ziet is het zichtbare hier misleidend. De constructie van het gebouw is zodanig dat de dichte geveldelen tussen de horizontale raamstroken deel uitmaken van het constructieontwerp. Hierdoor zijn de façades volkomen inflexibel wat in absolute tegenspraak is met het hierboven beschreven modernistische ontwerpprincipe van La façade libre.

Twee foto's (Dienst voor de Stadsontwikkeling 1986) laten zien hoe het Paleis van Justitie oorspronkelijk door het groen omarmd werd

Grafisch lijn- en patroonspel

Een laatste kenmerkende identiteitslaag, onlosmakelijk onderdeel van het originele ontwerp van het Paleis van Justitie, de grafiek, is het best zichtbaar op de historische zwartwit foto's gemaakt vanaf een grotere afstand, maar is ook nog duidelijk in de gevels van de gebouwdelen uit de jaren 70. Zo kent het originele ontwerp van het maaiveld een grafisch banenpatroon dat vroeger in afwisseling met brede groenstroken de openbare ruimte sierde op het gehele kavel. Een banenpatroon dat vervolgens terugkomt in de opzet van de zalenverdieping: alternerende stroken met zalen en wachtgebied als stedelijke binnenruimte en vervolgens in het lijnenspel van het betonsteenmetselwerk van de zaalwanden.

Ook de doordachte geometrische systematiek van de stramienmaat 7500mm is overal terug te vinden: in de plattegronden, in de gevels en op het dak. Natuurlijk in het dominante kolommenpatroon, maar ook op het dak van de laagbouvvolumes is de stramienmaat 7500mm afleesbaar, door het mossedumdak dat in vierkanten met dezelfde kantmaat geordend is. Ook in het interieur treft men verschillende patronen op alle denkbare vlakken: op de vloeren, wanden en plafonds.

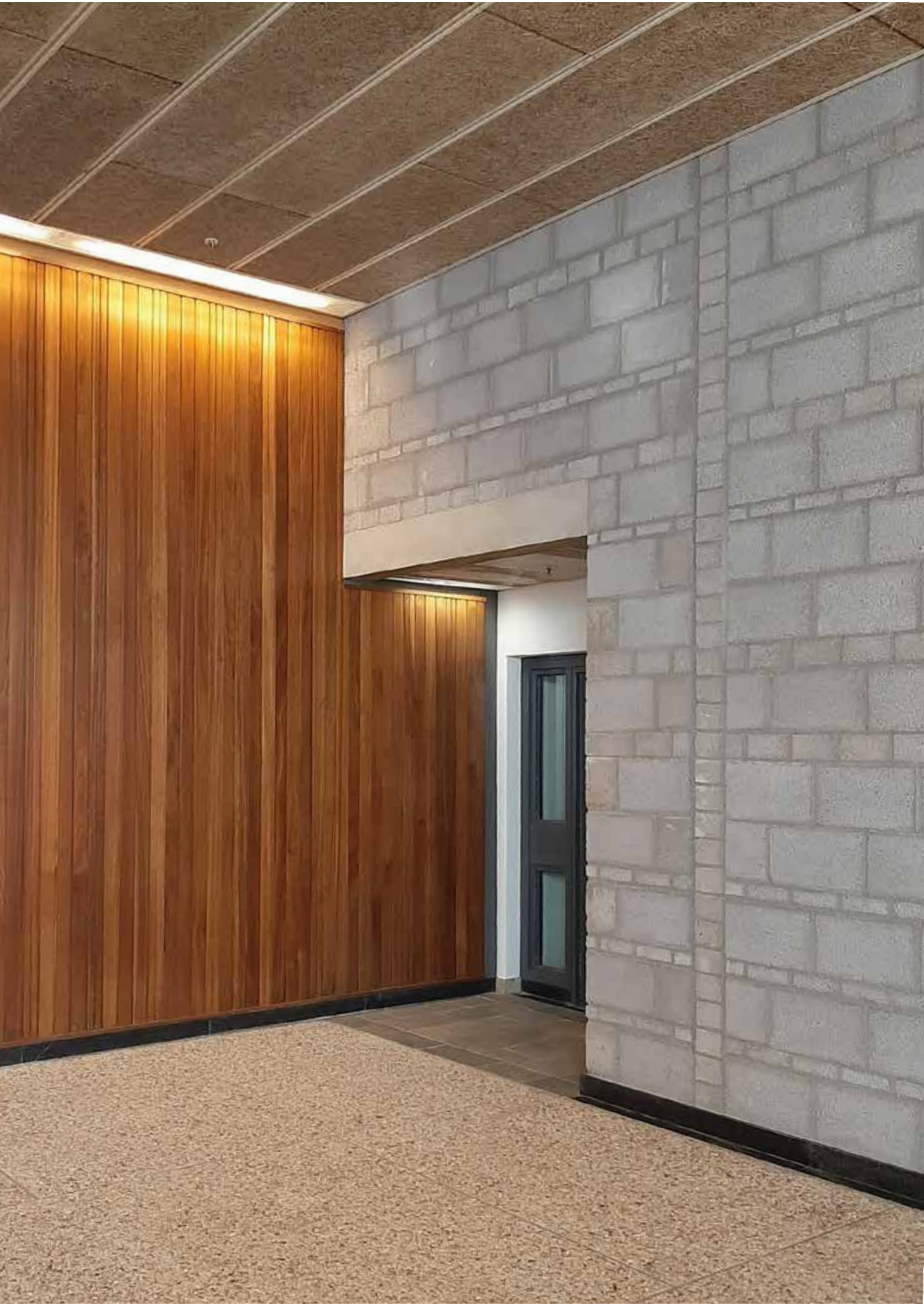
Het buitenaanzicht van de kantoortoren P1 heeft ook een onmiskenbaar matrozenjasje om, de ritmische horizontale belijning enkel doorbroken ter plekke van de windschijven, is een beeld wat Hagenezen herkennen. De rode kleur, gebruikt in het afwerken van de onderkant van de uitragende natuursteen bordessen en tussen de kozijnen, geeft nog een extra lineaire beleving aan in het algemeen ingetogen brutalistische verschijning van het Paleis.

1. Grafisch lijn- en patroonspel is doorgezet ook in het ordenen van de interieurmaterialen: dat is te zien aan de betonsteen, houten lateien en het plafond.
2. In exterieur vormen de bouwelementen een lijnspel: panoramaramen wisselen af met de natuursteen; neggen, constructieschijven en terugliggende geveldelen versterken het grafische karakter van het gebouw.

De architect gebruikte grafiek als vormgevend middel, waarbij hij niet alleen de architectonische bouwelementen (constructie-elementen, gevelopeningen) maar ook de verschillende materialen (binnen en buiten) inzette om tot een grafische samenhang te komen. Alleen een beperkt aantal gebouwen in Nederland kennen grafiek als een leidend vormgevend middel. Gebruik van bijzondere patronen gemaakt van bouwelementen, gevelopeningen, materialen en kleur kort na 1950 in wat grotere openbare gebouwen kan gezien worden als gedurfdheid van de architect.

Kunst

In het gebouw is op meerdere plekken gebouwgebonden kunst gerealiseerd. Niet al deze kunst is momenteel in goede staat, niet al deze kunstuitingen kunnen met de transformatie op dezelfde plek behouden blijven. In de uitwerking van het ontwerp zal in samenspraak met een op te richten kunstcommissie onder leiding van een kunstadviseur van de Rijksbouwmeester een visie moeten worden ontwikkeld op deze bestaande kunstuitingen.

4 Omgevingswaarde

4.1 Inpassing Paleis van Justitie in Structuurvisie CID

Het Paleis van Justitie is een waardevol onderdeel van de wederopbouw van Bezuidenhout na de verwoestingen van de Tweede Wereldoorlog en was in de tijd een van de grotere bouwprojecten in Nederland. Het gebouw heeft in Den Haag, als hofstad en internationale stad van vrede en recht, een belangrijke positie (Cultuurhistorische verkenning en waardestelling Paleis van Justitie Den Haag, 2021).

Het Paleis van Justitie Den Haag is gelegen in de wijk Bezuidenhout (buurt Bezuidenhout West) dat onderdeel uitmaakt van het Central Innovation District (CID). Het Central Innovation District (CID) is het gebied tussen en rondom de stations Den Haag Centraal, Hollands Spoor en Laan van NOI. Het is een van de gebieden waar de verdichting van Den Haag de komende jaren plaats gaat vinden. Het CID wordt het economisch hart van Den Haag en de regio met een internationaal economisch topmilieu. Het doel is het gebied te ontwikkelen tot een duurzaam, economisch, innovatief, leefbaar en inclusief onderdeel van de stad. Door een toename van minimaal 25.000 arbeidsplekken en ongeveer 20.500 woningen met alle benodigde economische en maatschappelijke voorzieningen wordt het CID-gebied verdicht en versterkt. De drie stations vormen de drie polen van het CID: de ICT-security Campus (Den Haag Laan van NOI), de College Campus HS (Den Haag HS) en de Policy Campus Centraal (Den Haag Centraal).

In juli 2021 is de Structuurvisie CID Den Haag vastgesteld. De structuurvisie voor het CID vormt het inhoudelijk kader voor het beoordelen van initiatieven en op te stellen bestemmingsplannen in het gebied. Door middel van de structuurvisie wordt een integrale langetermijnvisie op de ruimtelijke ontwikkeling van het gebied geboden. Om de ambities voor het CID te bereiken, worden de gebieden rondom de drie treinstations getransformeerd tot één samenhangend gebied aan de hand van zeven ruimtelijke principes:

- Het CID wordt een centrummilieu: verdubbeling van het Haagse centrum;
- Van drie losse stationsgebieden naar een hechte ‘triple hashtag’ verbonden door lange lijnen;
- Nieuwe ontwikkelingen als motor om het CID en haar omgeving schoner en rijker te maken;
- Functiemenging wordt het nieuwe normaal;
- Karakter van buurten wordt versterkt en niet overal verandering;
- Een raamwerk van reuring, rust en ruis als middel voor een goede balans;
- Door slim te combineren ontstaat ruimte om alle opgaven op te lossen.

De zeven ruimtelijke principes zijn voor de gebiedsontwikkeling van het CID uitgewerkt aan de hand van drie thema’s:

- Hoogstedelijkheid (ontmoetingsplaats en focus op verdichting, functiemenging en differentiatie);
- Mobiliteit op menselijke maat (mobiliteitstransitie naar een wandel- en fietsstad);
- Aantrekkelijke en duurzame leefomgeving (leefbaarheid, klimaatadaptatie en energietransitie).

Hoogstedelijkheid

In het bestaande CID bestaan veel bouwblokken uit onaantrekkelijke plinten; het zijn achterkanten met hekken of dichte wanden. Er wordt ingezet op het ontwerp en de programmatische invulling van plinten die bijdraagt aan het ontstaan van een gemengd hoogstedelijk milieu met meerwaarde. Het Paleis van Justitie ligt in het gebied met de typologie reuring, zoals aangeduid in het ruimtelijk raamwerk ‘reuring, rust, en ruis’ in de Structuurvisie CID (2021). Onder reuring wordt verstaan: een dynamische plek met veel hoogstedelijke voorzieningen, de hoogste dichtheid en de meeste mensen op straat. Actieve plint, kleine eenheden. Een plaats voor ontmoetingen, altijd levendig en met een hoge verblijfskwaliteit. Geen tot weinig infrastructuur of functies die veel ruimte in gebruik nemen. Deze zone vormt de ruggengraat van het gebied en ligt bij voorkeur zo dicht

mogelijk bij een openbaarvervoersknooppunt. De renovatie en ontwikkeling van het Paleis van Justitie moet bijdragen om deze reuring te bewerkstelligen. Dat kan door een hoge kwaliteit van de inrichting van de openbare ruimte, een zorgvuldige overgang tussen het gebouw en de openbare ruimte met een logische en zichtbare positie van entrees, en (deels) levendige plinten gedurende de gehele dag.

Mobiliteit op menselijke maat

Het CID wordt op dit moment ervaren als een gefragmenteerd gebied met fysieke barrières. De Utrechtsebaan en hoofdwegen voor auto’s met druk verkeer zoals de Juliana van Stolberglaan en de Prins Clauslaan zijn voorbeelden van deze fysieke barrières in de buurt van het Paleis van Justitie. Deze barrières zorgen voor onoverzichtelijke oversteekplaatsen en kruisingen voor voetgangers en fietsers. Het CID moet één samenhangend gebied worden met een hoge verblijfskwaliteit en prioriteit voor voetgangers en fietsers. Bij nieuwe ontwikkelingen is het uitgangspunt geen parkeerplaatsen op straat. De parkeerplaatsen worden bij voorkeur ondergronds gerealiseerd, waarbij aandacht is voor veilige in- en uitritten en ruimte voor laden en lossen. Voor dit laatste wordt vooral ingezet op zoveel mogelijk inpandige laad- en losvoorzieningen. Ook voor fietsparkeervoorzieningen is het uitgangspunt dat deze inpandig worden gerealiseerd. Gebouwen en buitenruimten kunnen lopen en bewegen aanmoedigen door het realiseren van aantrekkelijk ingerichte plinten en comfortabele en groene looproutes. De buitenruimte rondom het Paleis van Justitie is niet in eigendom van het Rijk. De renovatie kan echter wel bijdragen om het gebied aangenamer te maken voor voetgangers. Dit kan door aantrekkelijke architectuur en plinten op ooghoogte, een goede positionering van entrees, plekken van beschutting tegen de wind, zon maar ook tegen het verkeer en een zorgvuldige inpassing van in- en uitritten.

Aantrekkelijke en duurzame leefomgeving

De verdichting in het CID vereist een kwalitatief hoogwaardige openbare ruimte. De huidige buitenruimte wordt op dit moment over het algemeen ervaren als hard en stenig. Ook rondom het Paleis van Justitie is de buitenruimte verhard. Met name de Grotiusplaats en de parkeerplaats van het Paleis van Justitie aan de kant van de Adelheidstraat zijn stenig. Bij de verdichting en ontwikkelingen in het CID zijn vergroening – zowel in de openbare ruimte als op de bebouwing - en verduurzaming het uitgangspunt. Maatregelen om hittestress te verminderen, wateroverlast tegen te gaan, droogte te voorkomen, luchtvervuiling te

beperken en biodiversiteit te vergroten moeten toegepast en zoveel mogelijk geïntegreerd worden. Groen kan, mits op de juiste manier toegepast, bijdragen aan deze opgaven door bijvoorbeeld het vergroenen van de buitenruimte en natuurinclusief te bouwen. Volgens de visiekaart Klimaatadaptatie (Structuurvisie CID, 2021) valt het Paleis van Justitie in de gebieden “klimaatadaptieve gebiedsontwikkeling” en “klimaatadaptieve buurten”. Daarnaast worden de Adelheidstraat en de Juliana van Stolberglaan in deze visiekaart aangemerkt als straten die de groen-blauw structuur kunnen versterken. De Adelheidstraat vormt hierin, samen met de Beatrixlaan, de verbinding tussen het Haagse Bos en de Schenkzone. De renovatie van het Paleis van Justitie vormt een goede aanleiding om de openbare ruimte rondom het gebouw te vergroenen, verduurzamen en klimaatadaptief in te richten, en dit eventueel met andere (gebieds)partners op te pakken. Het herinrichten van de Grotiusplaats biedt veel kansen, maar ook het vergroenen van de parkeerplaats aan de kant van de Adelheidstraat biedt kansen om de groenstructuur daar te versterken. De afstemming tussen verschillende partijen over de ontwerpen van naastliggende groene ruimtes biedt een kans voor het creëren van één samenhangend geheel.

Gebiedsagenda Policy Campus Centraal en Campusboulevard

In het plangebied van het CID zijn meerdere deelgebieden te onderscheiden. Het Paleis van Justitie valt onder het deelgebied Policy Campus Centraal en Campusboulevard. Hiervoor zijn respectievelijk in 2018 en 2019 gebiedsagenda’s vastgesteld. De gebiedsagenda’s geven de ambities en opgaves van een specifiek gebied weer waar de gemeente aan wil werken. Deze ambities en opgaves relevant voor de ontwikkeling van het Paleis van Justitie zullen in de volgende paragrafen aan bod komen.

AGENDAKAART
POLICY CAMPUS
Den Haag Centraal

-

stationsvernieuwing
-

ontvangstdomein station
(bijzondere buitenruimte)
-

hoogwaardige buitenruimte
-

stedelijke ontwikkeling
realisatie
-

agenda
-

perspectief
-

groen en water
-

ov verbinding Koningscorridor
-

tramlijn
-

spoorzone
-

studie naar mogelijkheden voor
kwalitatieve inpassing
Utrechtsebaan en Prins Clauslaan

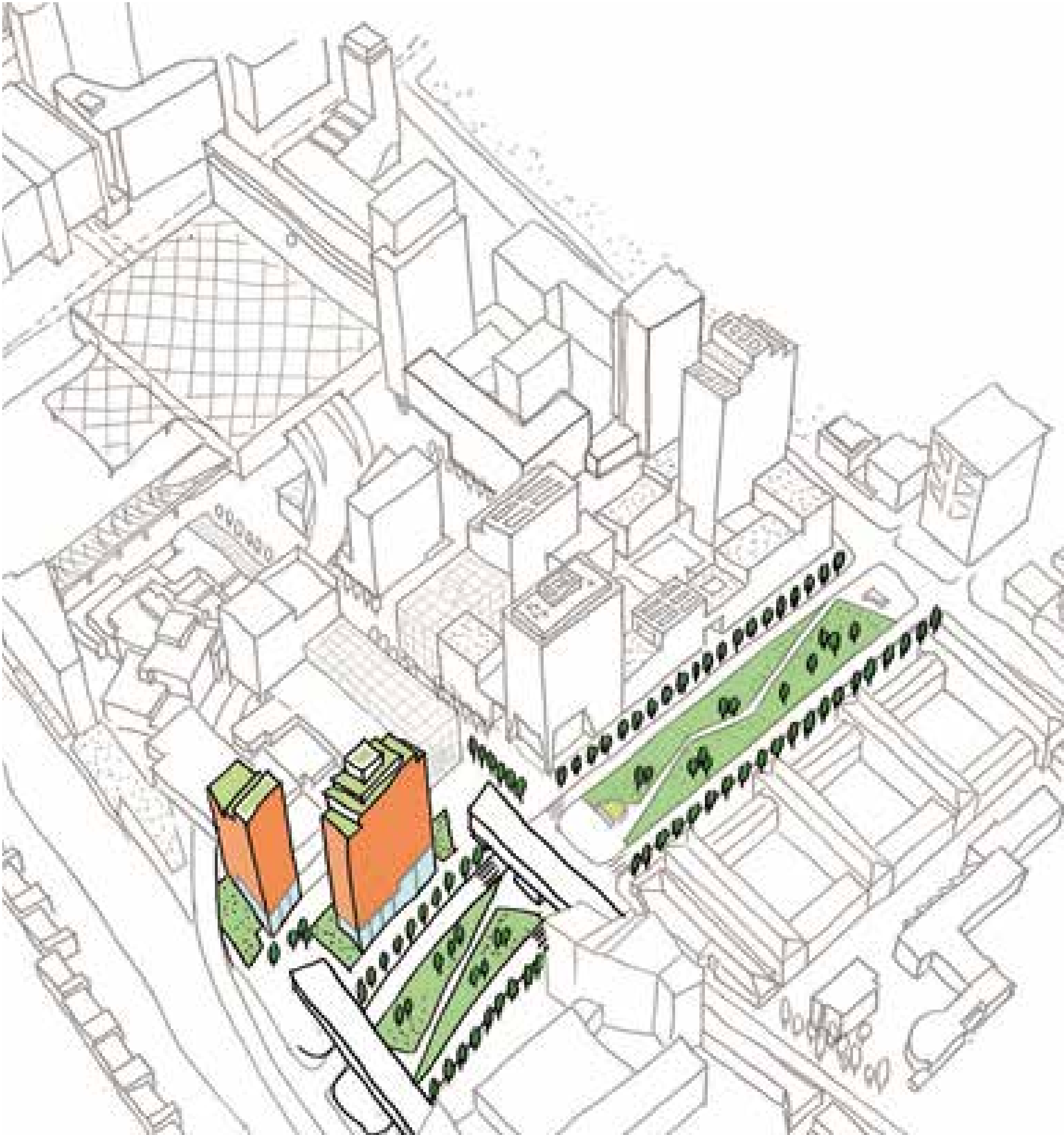
4.2 Grotiusplaats

Het gebied rondom de Utrechtsebaan werd sinds de aanleg ervan in tweeën gedeeld. Joan Busquets werd in 1992 gevraagd samenhang te creëren en de tussenliggende ruimten in te richten. Hij maakte het plan Grotiusplaats: een vierkant plaza dat deels over de Utrechtsebaan heen ligt. Twee bruggebouwen over de Utrechtsebaan creëren wanden voor de inwendige plaza en straatwanden voor de Theresiastraat en de Juliana van Stolberglaan. Naast het stedenbouwkundig plan, ontwierp Busquets ook de inrichting van de openbare ruimte. Hij stelde voor de Utrechtsebaan deels te overkappen met een soort vleugels van semi-transparant albast en ook waterpartijen met fontein en moesten het verkeerslawaai dempen. De plaza plaveide Busquets met bruinrood Egyptisch graniet. De plaza zelf heeft, mede doordat de plannen van Busquets niet volledig zijn uitgevoerd, tot op heden niet als stedelijke ruimte kunnen overtuigen (Cultuurhistorische verkenning en waardstelling Paleis van Justitie Den Haag, 2021).

Het deel van de Grotiusplaats, gelegen tussen de Koninklijke Bibliotheek en de Prins Clauslaan is op dit moment in ontwikkeling. Op de Grotiusplaats komen twee woontorens. In de torens Grotius I en II, die respectievelijk 120 en 100 meter hoog worden, komen in totaal 655 woningen. Daarnaast komt er een commerciële plint met onder meer horeca en dienstverlening en een parkeergarage met 240 parkeerplaatsen. De torens zijn ontworpen door MVRDV en worden ontwikkeld door Provast. De openbare ruimte rondom de torens wordt opnieuw ingericht. Daarnaast wordt over de Utrechtsebaan een overkluizing gerealiseerd. Deze overkluizing is onderdeel van de ontwikkeling van de Grotiustorens. Op deze overkluizing wordt ook een nieuw maaiveld ingericht. Het oorspronkelijke Grotiusplaats komt daarmee uit drie delen te bestaan: het Maria Stuartplein rondom de Grotiustorens, de overkluizing, en de Grotiusplaats als voorplein van het Paleis van Justitie (Grotiusplaats voorontwerp, 2020).

De overkluizing moet de barrière verminderen tussen het centrum, de stationsomgeving en Bezuidenhout en biedt de mogelijkheid om de verblijfskwaliteit te verhogen en de openbare ruimte te vergroenen. Het voorontwerp voor de openbare ruimte van het Maria Stuartplein en de overkluizing heeft in 2020 ter inzage gelegen. In 2022 neemt de gemeente een beslissing over het ontwerp voor de openbare ruimte van het Maria Stuartplein. De overkluizing van de Utrechtsebaan blijkt technisch ingewikkeld te zijn. De gemeente neemt daarom meer tijd om dit deel van het plan uit te werken. In 2022 wordt het plan voor de overkluizing van de Utrechtsebaan verder uitgewerkt. Het is de vraag wat van de vergroeningsambitie en het voorontwerp door de technische beperkingen overeind kan blijven.

De herinrichting van het Maria Stuartplein en de nieuwe inrichting van het maaiveld op de overkluizing van de Utrechtsebaan vallen buiten de scope van de renovatie van het Paleis van Justitie. Het voorplein voor de hoofdentree van het Paleis van Justitie aan de Prins Clauslaan valt wel binnen de projectscope van de renovatie. De ambities voor de herinrichting van het Maria Stuartplein en de overkluizing scheppen kansen om ook het voorplein van het Paleis van Justitie te vergroenen en er een aantrekkelijke verblijfsruimte van te maken met een ruime en duidelijke entree naar het Paleis van Justitie.

Schets Grotiusplaats (Bron: Gebiedsvisie CS Oost, RIS 296561, 2017)

Ontwerp van de Grotiustorens (Bron: Provast/MVRDV)

Impressie inrichting overkluizing Utrechtsebaan, geen definitief ontwerp (Bron: Provast/MVRDV)

Zoals te zien in het oorspronkelijk ontwerp van Catharina Daniels Polak kan bestrating bijdragen aan het versterken van de architectuur, ook kan de routing naar de entree verduidelijkt worden met behulp van groen en bestrating.

Het groen verzacht stenige buitenruimtes en kan tegelijkertijd functioneren als een aangename, schaduwrijke verblijfsplek met zitgelegenheid. Ook de ruime trap naar de entree kan hier in worden meegenomen. Men heeft zo de gelegenheid elkaar te ontmoeten op het voorplein voor ze de rechtbank in gaan en kunnen na een zitting napraten.

Het is belangrijk om rekening te houden met voldoende capaciteit van het fietsparkeren en de stalling als onderdeel van en in samenhang met het groene voorplein te ontwerpen.

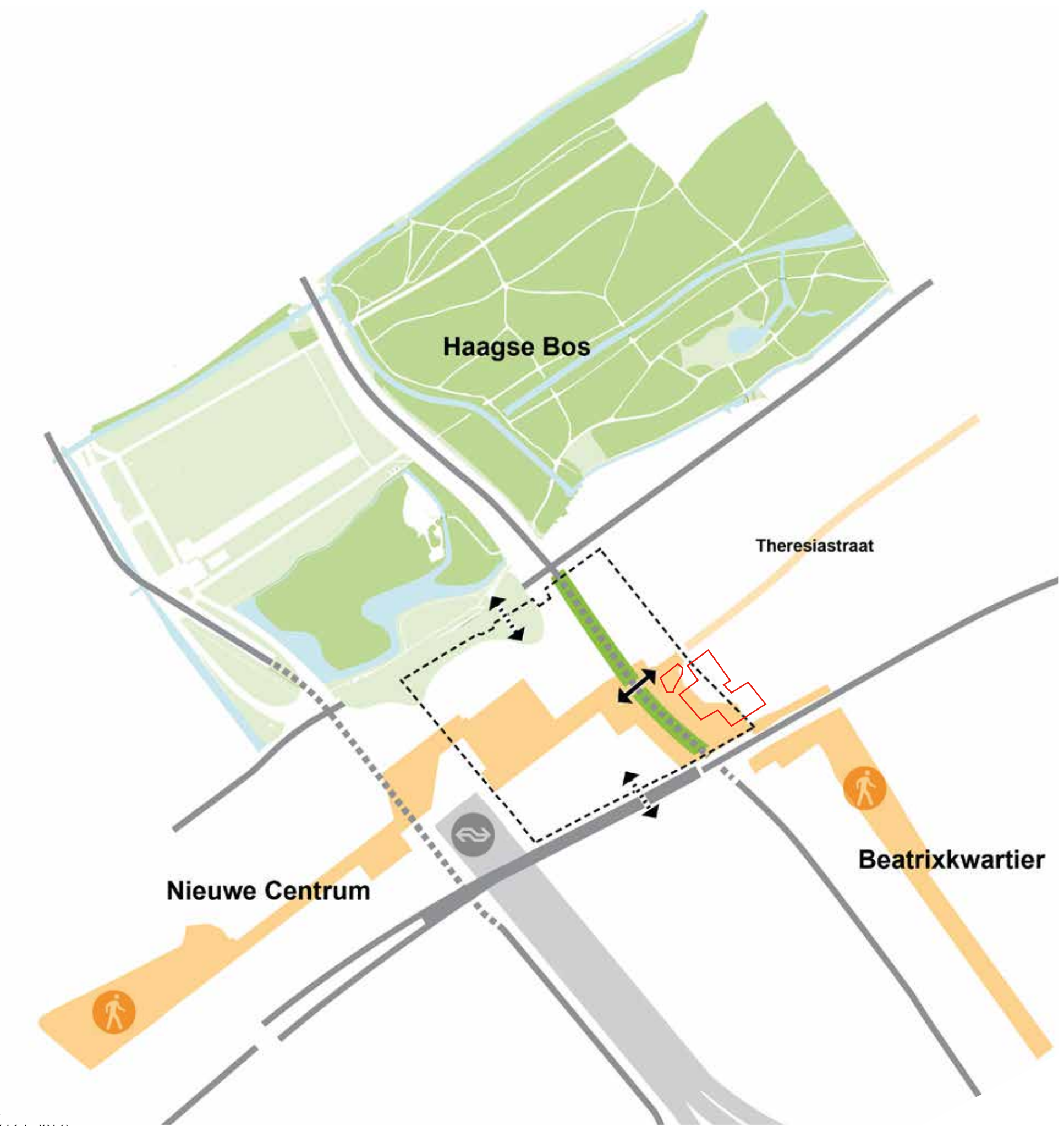

4.3 Theresiastraat

De Theresiastraat is een winkelstraat in het Bezuidenhout. De straat bevat vele winkels, lunchrooms en restaurants. Het oorspronkelijke Paleis van Justitie was een alzijdig gebouw, dat via een stelsel van loopbruggen aantakte op de omliggende straten. Ook aan de Theresiastraat stond het Paleis van Justitie vrij en was de straat met het gebouw aangetakt via een loopbrug. De hoek Theresiastraat-Adelheidstraat werd in de jaren zestig ingevuld met een vierlaags bouwblok van winkels met woningen erboven. Tijdens de nieuwbouw/renovatie van Van Vught in de jaren negentig werd het Paleis van Justitie uitgebreid met onder andere een langgerekte laagbouw aan de Theresiastraat. Deze kantoorvleugel van vier lagen geeft de Theresiastraat een straatwand. Het gebouw sluit wat betreft schaal, materiaal en programma aan op de omgeving. In de plint zijn van oorsprong vijf winkelunits, waarvan vier op dit moment zijn samengevoegd tot 2 units. De plint wordt onderbroken door twee doorgangen richting de achtergelegen parkeerterreinen.

De Theresiastraat wordt in de Structuurvisie CID (2021) bestempeld als zone 1 in de visiekaart ontmoeten, plinten & verbinden. Zone 1: Hoge mate van levendigheid op straat. Publiekstrekkers, opleidingen, horeca, cultuur, grote kantoren, hoge kwaliteit openbare ruimte. Het is van belang dat ontwikkelingen in de omgeving van de Theresiastraat bijdragen aan dit karakter. Daarnaast is de Theresiastraat onderdeel van de Haagse Loper. De Haagse Loper vormt een belangrijke voetgangersroute tussen het Spuikwartier/Centrum, stationsterminal en Bezuidenhout/Beatrixkwartier. De overkluizing van de Utrechtsebaan moet deze oostwest verbinding versterken. Daarnaast wordt vanuit de gemeente onderzocht of de Theresiastraat autoluw kan worden gemaakt om het gebied daadwerkelijk een hoofdroute voor voetgangers te maken. De drie winkelruimtes in de vierlaagse kantoorvleugel dragen bij aan een levendige plint, maar de blinde plint van de toren op de hoek Prins Clauslaan-Theresiastraat en de parkeeringangen aan de Theresiastraat verminderen de

aantrekkelijkheid van deze gevel. De renovatie van het Paleis van Justitie kan bijdragen om deze situatie te verbeteren en de overgang tussen het stationsgebied en de Theresiastraat (als onderdeel van de Haagse Loper) vloeiender te maken.

Haagse Loper (Bron: Gebiedsvisie CS Oost, RIS 296561, 2011)

4.4 Logistiek en ontsluiting

Door de verder verdichting van het gebied rondom het Paleis van Justitie en de aanpassingen die in het verleden hebben plaatsgevonden, is de ontsluiting van het gebouw er niet eenvoudiger op geworden.

De hoofdentree lag oorspronkelijk centraal in het gebouw. Na de verbouwing in de jaren 90 is de entree langsij het gebouw geplaatst, aan de Prins Clauslaan, achter de uitbreidingen en daardoor slecht zichtbaar en vindbaar voor bezoekers. De entree van P2 ligt ook aan de Prins Clauslaan en bevindt zich achter de voet van de hoogbouwtoeren.

Het complex heeft drie logistieke ontsluitingen: een aan de Adelheidstraat en twee aan de Theresiastraat. Onder het gebouw op laag -1 en op het terrein aan de kant van de Adelheidstraat is ruimte voor parkeren. Het parkeerterrein ligt 1,6 meter onder maaiveld en is bereikbaar vanaf de Theresiastraat en de Adelheidstraat. De parkeerplaatsen voor P2 zijn afgeschermd van dit parkeerterrein en hebben nog een extra hoger gelegen parkeerniveau. Ook deze parkeerplaatsen zijn bereikbaar vanaf de Theresiastraat, via een aparte ingang.

De expeditie ruimten van P1 bevinden zich, net als het parkeren, op laag -1. In verband met de doorrijhoogte vindt de ontsluiting plaats vanaf de ingang aan de Adelheidstraat. De expeditie van P2 is gelegen aan de Theresiastraat. De ontsluitingen aan de Adelheidstraat en de Theresiastraat, ten behoeve van logistiek, parkeren en vervoer van gehechten, hebben niet de meest gunstige ligging. De Adelheidstraat is een rustige woonstraat en de Theresiastraat met zelfs twee ontsluitingen is een winkelstraat die zich de komende jaren zal ontwikkelen tot een belangrijk voetgangersgebied. De verkeersbewegingen die deze ontsluitingen teweegbrengen kunnen voor overlast zorgen en dragen in mindere mate bij aan een aantrekkelijke openbare ruimte.

In de Structuurvisie CID wordt ingezet op een ruimte-efficiënte organisatie van logistiek met minder overlast en meer

veiligheid voor de omgeving. Onnodige verkeersbewegingen worden tegengegaan.

De renovatie van het Paleis van Justitie biedt kansen om de logistieke routing en de positionering van de ontsluiting te heroverwegen en te onderzoeken of dit nog efficiënter kan zodat de Theresiastraat en de Adelheidstraat meer worden ontzien. Parkeren en expeditie vindt al grotendeels plaats op eigen terrein, het gaat vooral om een veilige en zorgvuldige inpassing van in- en uitritten en ruimte voor laden en lossen.

In het CID, waar de locatie van het Paleis van Justitie onder valt, is de Nota parkeernormen CID en Binckhorst Den Haag van toepassing. Omdat het CID goed bereikbaar is met openbaar vervoer en om meer ruimte over te houden voor voetgangers en fietsers, gelden er in het CID lagere parkeernormen. De parkeernorm voor bedrijven en voorzieningen is 0,3 parkeerplaats per 100 m2. De norm voor kantoren is 0,4 parkeerplaats per 100 m2. Van deze normen kan tot de helft naar beneden worden afgeweken door de parkeereis af te kopen in de Voorziening Parkeren en Mobiliteitsmaatregelen.

4.5 Juliana van Stolberglaan

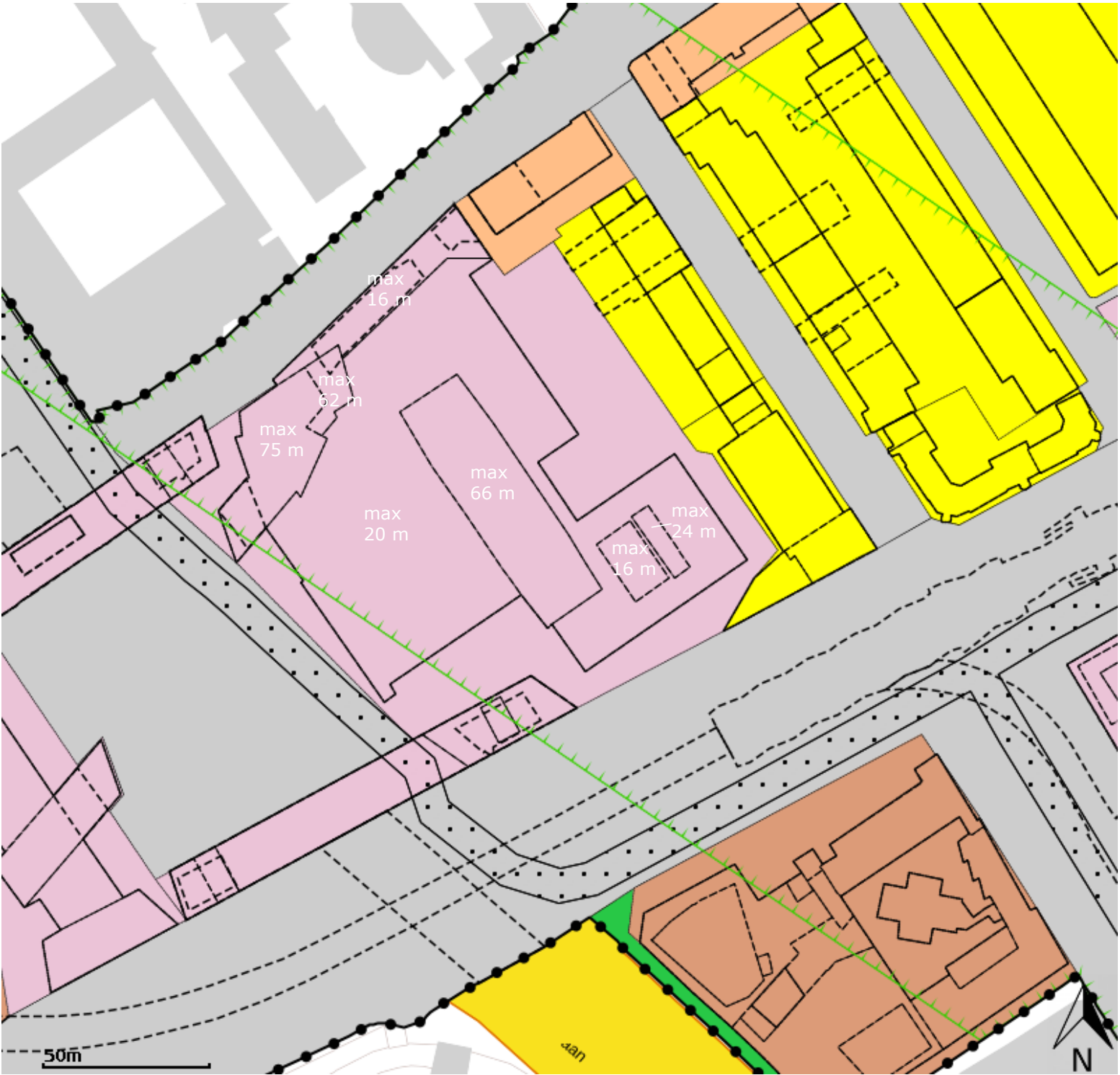
De Juliana van Stolberglaan is een weg gelegen ten zuiden van het Paleis van Justitie en vormt een belangrijke verbinding tussen het Bezuidenhout en de A12. De Juliana van Stolberglaan gaat ter hoogte van de Grotiusplaats over in het Prins Bernardviaduct. In de gebiedsagenda Campusboulevard (2019) is de ambitie geformuleerd om het Prins Bernardviaduct te transformeren van een anonieme snelwegviaduct naar een levendige stedelijke boulevard. Ook voor de Juliana van Stolberglaan is de ambitie dat deze zich zal ontwikkelen tot een boulevard. Ondanks dat in het CID in veel gebieden wordt ingezet op een autoluwe inrichting, blijft de Juliana van Stolberglaan een ontsluitingsweg (Structuurvisie, CID). Het Paleis van Justitie heeft op dit moment geen ontsluiting aan de Juliana van Stolberglaan. De in- en uitrit van de parkeergarage onder Bruggebouw Oost is wel gelegen aan

de Juliana van Stolberglaan. Gezien de ambities om de straten Theresiastraat en Adelheidstraat autoluw te maken en meer te richten op de voetganger is het evident om te onderzoeken of een ontsluiting van het Paleis van Justitie aan de Juliana van Stolberglaan mogelijk is om daarmee omliggende straten meer te ontlasten.

4.6 Bestemmingsplan

Voor de locatie van het Paleis van Justitie is het bestemmingsplan Bezuidenhout, vastgesteld 2014-04-24, van kracht. De grond en het gebouw heeft als bestemming kantoor. Ter plaatse van de laagbouwvleugel aan de Theresiastraat, tussen de twee parkeeringen in, is detailhandel toegestaan. Ter plaatse van de laagbouwvleugel aan de Theresiastraat, tussen de parkeeringang en de steeg van het bouwblok op de hoek Theresiastraat-Adelheidstraat in, is horeca tot en met horecacategorie 1 toegestaan. In het bestemmingsplan staan verschillende bouwhoogte restricties. Deze zijn weergegeven op de kaart. Daarnaast valt een groot deel van de locatie van het Paleis van Justitie onder de Vrijwaringszone – straalpad. Hier is het niet toegestaan bouwwerken op te richten die hoger zijn dan 60 meter. Bij het eventueel optoppen van de bestaande torens, moet hier rekening mee worden gehouden.

Met het voornemen om de laagbouwvleugel van het Paleis van Justitie aan de Theresiastraat uit te breiden, zal dit plan op een punt afwijken van het bestaande bestemmingsplan. Op de plek van de vierlaagse kantoorvleugel aan de Theresiastraat geldt in het bestaande bestemmingsplan een maximum bouwhoogte van 16 meter. Bij de uitbreiding van de laagbouwvleugel, die een hoogte van 20 meter heeft, wijkt deze 4 meter af van de maximum toegestane bouwhoogte.

 plangebied

Enkelbestemmingen

- kantoor
- gemengd
- maatschappelijk
- wonen
- groen

Dubbelbestemmingen

- leiding

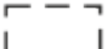
Bouwvlakken

- bouwvlak

Gebiedsaanduidingen

- vrijwaringszone

Aanduidingen

- maatvoering
- functieaanduiding

5 Toekomstwaarde

Voorkom uitputting van grondstoffen

De bouw is een van de grootste verbruikers van grondstoffen uit primaire bronnen zoals mijnbouw. Dit heeft niet alleen veel impact op de plekken waar de materialen - zand, ertsen, natuursteen, klei etc. - gewonnen worden , inmiddels dreigt er door de van bron naar afval benadering van bouwen een dreigend tekort aan belangrijke grondstoffen voor de bouw. Met die strategie is de bouw ook de grootste veroorzaker van bulk-afvalstromen wereldwijd door bouwafval, sloopmateriaaal en het ontbreken van een hergebruikstrategie. De ambitie is om dit vanaf nu anders aan te pakken. Uitgangspunt is het minimaliseren van het gebruik van eindige bronnen zoals metalen en mineralen (beton, metselwerk) en het maximaliseren van het gebruik van materialen uit circulaire bronnen, zoals hout en gerecyclede grondstoffen. In het ontwerp wordt daarnaast rekening gehouden met het efficiënt oogsten en hergebruiken van grondstoffen en bouwelementen bij eventuele demontage.

In het interieur en exterieur worden materialen gekozen die bijdragen aan een lange levensduur met een laag onderhoudsniveau om zo ook de afvalstroom nodig voor vervanging en reparatie te minimaliseren.

Minimaliseer de klimaatimpact

Tijdens de bouw van een project wordt veel CO2 uitgestoten. Met de winning van grondstoffen, met de productie van elementen, met het vervoer en de montage op locatie. Alleen al het verbruik van cement voor beton leidt tot 8% van de wereldwijde uitstoot van broeikasgassen. Daarnaast is ook het energieverbruik van gebouwen tijdens de levensduur voor bijvoorbeeld het verwarmen en koelen en de benodigde elektriciteit voor verlichting en apparatuur aanzienlijk. Gebouwen en de bouw samen zijn verantwoordelijk voor 40% van de jaarlijkse uitstoot van kooldioxide. Dat moet naar nul om de gevaarlijkste effecten van klimaatverandering voor te zijn. Het is de ambitie om de ontwikkeling van het Paleis van Justitie een zo laag mogelijke milieu impact te geven. Bij de keuzes van toe te passen materialen moet dit een leidende overweging zijn. In de keuzes voor energiesystemen idem. Het aanzienlijke dakoppervlak kan worden ingezet voor energieproductie op locatie. Daarnaast moet er gekeken

worden hoe het slim met regenwater word omgegaan en hoe hittestress vermindert kan worden.

Versterk de lokale biocultuur

De activiteiten van de mens veroorzaken wereldwijd het grote uitsterven van dieren en het verdwijnen van natuur. Het zogenaamde antropoceen - het tijdperk van de mens - is vooralsnog geen goed nieuws voor andere diersoorten. Toch is met een uitgekiende ontwerpstrategie ook de stedelijke biotoop wel degelijk geschikt te maken voor een groot aantal dieren en planten. Dak en muurvlakken die daarvoor geschikt zijn kunnen met de juiste materialisering en intensieve begroeiing met de juiste vegetatie bijdragen aan leefomgevingen voor kenmerkende soorten zoals de gierzwaluw, dwergvleermuis en huismus. Met name de gevels, enkele dakvlakken van de laagbouw en de luifel van de parkeerlaag lenen zich hier goed voor. Aan de gevels kunnen neststenen worden toegevoegd. Op plaatsen met weinig ramen kan gevelgroen worden toegepast. Denk aan soorten zoals klimop, bruidssluier, wingerd, vuurdoorn, clematis en

kamperfoelie. Op enkele dakvlakken van de laagbouw kan een groen dak worden gecreerd met kruiden, dwergheesters, struiken (zoals vuilboom, krentenboompje, gelderse roos, taxus, elegantier) en bomen (zoals haagbeuk, lijsterbes, berk, zoete kers, gewone appel). Ook voor de mens overigens zal het uitzicht op een esthetisch aansprekende natuurlijke inrichting een belangrijk positief aspect van de belevingswaarde kunnen zijn. Het is de ambitie om van de aanwezigheid van het Paleis van Justitie een positieve bijdrage te laten zijn voor de natuur en de biodiversiteit in het gebied.

Maximaliseren van het groen creëert zachte stedelijke continuïteit en draagt bij aan menselijke en dierlijke welzijn

5.1 Hergebruik materiaal

Circulaire ontwerpstrategie
Een gebouw is geen statisch object maar een dynamische geheel aan subsystemen. Steward Brand heeft al in 1994 een strategie beschreven hoe gebouwen te beschouwen en te ontwerpen. Net als een ui, bestaat een gebouw uit verschillende schillen. De verschillende lagen hebben ieder een aparte levensduur: samen maken ze het gebouw. De ambitie die daaruit volgt is om een complex zo te ontwerpen dat verschillende lagen losmaakbaar zijn, zodat de verschillende lagen op een verantwoorde manier vervangen kunnen worden als de natuurlijke levensduur verlopen is, zonder de elementen met een langere levensduur te hoeven aantasten.

Een circulaire ontwerpstrategie bouwt op de verschillende ‘schillen’ in een gebouw, vanuit de intentie om na het eerste gebruik meerdere hergebruiksscenario’s mogelijk te maken.

Bij het Paleis van Justitie in Den Haag praten we al van een bestaand gebouw, dus we hebben al te maken met veel verschillende bestaande materialen en systemen. Een traditioneel geconstrueerd gebouw met deels traditionele bouwmaterialen. Het grootste gedeelte van dit materiaal is niet demontabel, materialen uit de techno- en biosfeer zijn vermengd, er zijn ook laagwaardige materialen toegepast – dit zijn slechts enkele van de obstakels wanneer we met een ‘circulaire bril’ kijken naar wat er al is. Niet alles is een op een herbruikbaar maar vanuit dat wat is, willen we verder bouwen en op een verantwoorde manier nieuwe circulaire materialen toevoegen.

In het project is een strategie ontwikkeld op het benutten van de aanwezige materiaalwaarde. Het Paleis van Justitie in Den Haag wordt voor haar diverse gebruikers integraal toekomstbestendig gemaakt waarbij technische kwaliteit opnieuw wordt benut en iconische kwaliteiten worden versterkt. Tijdens de vernieuwingsoperatie blijft het omvangrijke complex in bedrijf zodat de milieu-impact van tijdelijke huisvesting wordt geminimaliseerd.

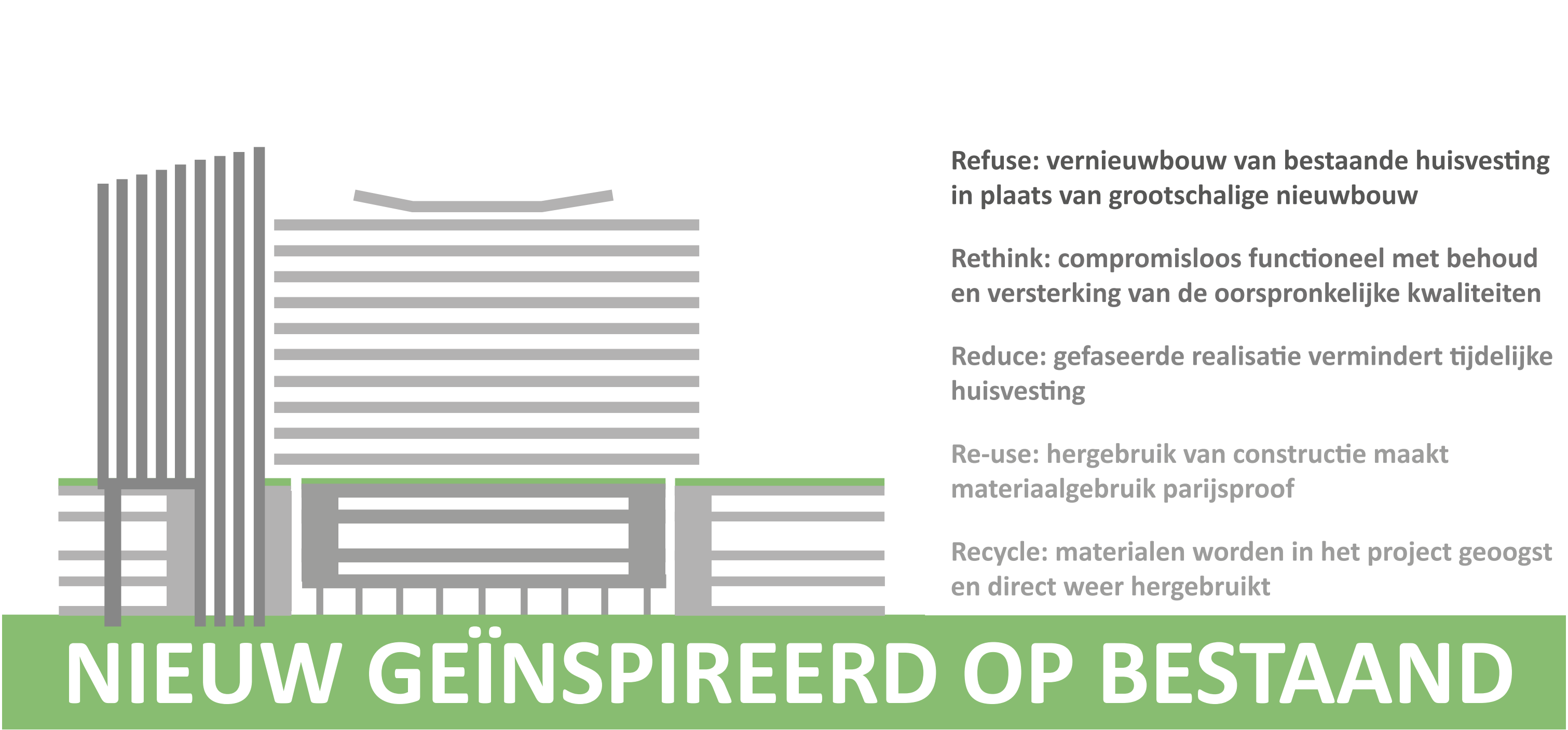
Behoud constructie
Het Paleis van Justitie is een monument van de twintigste-eeuwse bouwkunst. Robuuste materialisering in natuursteen, betonsteen met aluminiumkozijnen in een arbeidsintensieve bouwmethodiek met een in het werk gestorte betonnen constructie. Bestendige materialen die lang mee kunnen, maar

die ook veel energie vragen om te produceren, materialen die bijdragen aan de klimaatopwarming. Betonproductie alleen al is verantwoordelijk voor 8% van de jaarlijkse wereldwijde CO2 uitstoot. De open mijnbouw nodig voor grondstofwinning vernietigt natuurlijk gebied, zo negatief bijdragend aan biodepletie. In situ bouwmethodes zorgen voor veel bouwverkeer en on site energieverbruik. Behoud en hergebruik van de betonconstructie van het gebouw is dus een bepalend uitgangspunt voor de vernieuwbouw van het project en de grootste investering in het beperken van de milieulast van dit project.

Continuïteit en vernieuwing
Hergebruik gaat op verschillende schalen in alle gebouwdelen een belangrijke rol spelen.

We renoveren en transformeren op dezelfde locatie. Constructie van P1 en P2 wordt grotendeels hergebruikt. De huidige gevelbekleding voldoet niet meer aan technische, functionele en esthetische eisen en moet worden vernieuwd. De functionele indeling van het gebouw wordt grotendeels aangepast en het interieur is versleten. Vernieuwing is dus het uitgangspunt. Op het elementenniveau echter is het goed denkbaar dat bijvoorbeeld de natuursteenplaten elders worden gebruikt als onderdeel van het interieur of de inrichting van de nieuwe groene buitenruimte. Ook andere manieren van circulaire strategie zoals down-cycling kunnen hier van pas komen, dat zou vanuit een gerichte zoektocht duidelijker moeten worden. De gefaseerde vernieuwbouw biedt de unieke kans om uit het gebouw materiaal te oogsten en opnieuw in te brengen in een volgende fase van het project. De ambitie is dus om bestaande materialen waar gepast te behouden of her te gebruiken en te combineren met nieuwe duurzame materialen voor een passende eigentijdse uitstraling geïnspireerd door de bestaande architectuur.

De ambitie is om expliciet te onderzoeken wat hergebruik op elementenniveau voor de constructie, huid (gevel, dak en vloer) en locatie, betekent voor dit project. Daarnaast dagen we de opdrachtnemer uit om te onderzoeken waar de grootste winst te halen is met circulaire ontwerpprincipes in de andere vier schaalniveaus: installaties, functionele zonering, vaste en losse inrichting en gebruiksgedrag. Daarbij is het van belang dat de verschillende lagen onderling losmaakbaar zijn, zowel op basis van hun functie als op basis van hun levensduur. Daarmee wordt waardebehoud van specifieke schillen mogelijk wanneer er in andere schillen aanpassing nodig is.

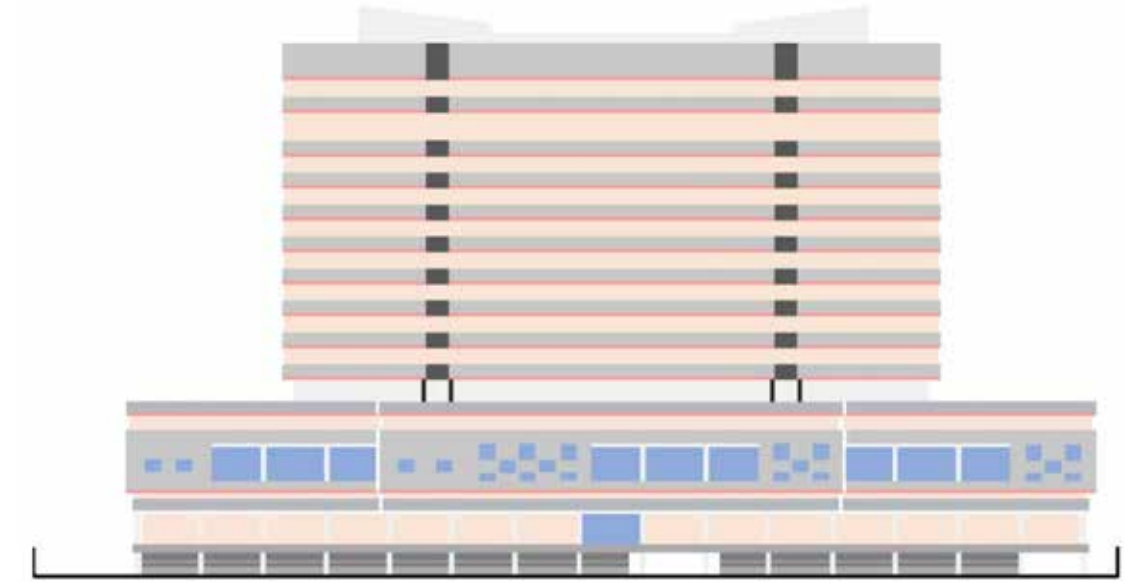
5.3.2 Materiaal

In de definitiefase is al een globale inventarisatie uitgevoerd van de aanwezige architectonisch hoogwaardige materialen die de potentie hebben om met hergebruik de belevingswaarde van het gebouw te ondersteunen. Het behoud en/of hergebruik van het materiaal kan het gevoel van authenticiteit en continuïteit in het nieuwe ontwerp vergroten. De herkenbare materialen kunnen schoon gemaakt en eventueel gerepareerd worden en op een aangepaste manier hergebruikt worden.

Het materiaal dat vrijkomt in het gebouw kan ook bijdragen aan een andere belangrijke kwaliteit van het nieuwe complex, namelijk placemaking. Door het gebruik van verschillende materialen kunnen bepaalde plekken worden gemarkeerd. Het principe van Sevenhuijsen waar hij verschillen van aparte functionele zones herkenbaar maakt met onderscheidend materiaalgebruik kan doorgezet worden, deels met gebruik van hergebruikte donormaterialen. Objecten zoals bodebalies binnen het gebouw, zitmeubels en tafels binnen en buiten het gebouw, gerealiseerd deels door al beschikbare donormaterialen, kunnen het gevoel van authenticiteit vergroten en zo ook het idee ‘continuïteit en vernieuwing’ letterlijk voelbaar in het leven roepen.

De voorgestelde circulaire oplossingen moeten realistisch zijn en passen niet alleen in het architectonische beeld maar ook realiseerbaar en betaalbaar zijn. Hiervoor moet een manier gevonden worden die zorgt dat in VO uitgesproken en vastgestelde circulaire ambities meegenomen worden in DO, uitgewerkt worden in TO en realiseerbaar zijn in UO.

Met name realiseerbaarheid hangt ook samen met de gekozen fasering. Directe donormaterialen worden pas beschikbaar in opvolgende fases. Dan kan er iets van gemaakt worden. Binnen de circulaire ontwerpstrategie wordt er rekening mee gehouden, zo wordt een geïntegreerd circulaire bouw een levend realiteit.

- schoonbeton, in het werk gestort (de gevel van de installatieverdieping tussen laag- en hoogbouw is wit geschilderd)
- Pools graniet (Strzegom graniet), geschuurd (verdieping 2, 5-14)
- Pools graniet (Strzegom graniet), gepolijst (verdieping 1 en 3)
- gewassen grindbetonplaten (verdieping -1 en 0)
- schokbeton, donkergrijs (verdieping -1)
- kwartsiet, zwart
- windschijven: in het werk gestort beton, donkergrijs geschilderd
- kozijnen en puien: blank aluminium (aluh)
- kozijnen: iroko, onbehandeld met grijze geëmailleerde asbestcementplaten (eternit glasal) als tussen- en hoekpaneel
- plafondafwerking van terugliggende delen: bruinrode geëmailleerde asbestcementplaten (eternit glasal)
- witte plafondafwerking van terugliggende delen: houtwolcementplaten, wit

- schoonbeton, in het werk gestort
- schoonbeton, in het werk gestort, met roze toeslag
- RVS
- Braziliaans graniet (giallo alba), gebrand
- Braziliaans graniet (giallo alba), gepolijst
- Indiaas graniet (juperana indian alba), gepolijst
- Metselwerk rood, strengpersstenen
- kozijnen en puien: blank aluminium
- kozijnen en puien: kozijnen zwart gemoffeld aluminium / structural glazing

Schematische weergave van twee gevelaanzichten, gemaakt door Leon Sebrechts (2021)

Vloer

- Steen
- Grindbeton
- Tapijt
- Marmer
- Doorzichtig

- Hout kern
- Hout deuren
- Tegeltjes
- Beton
- Marmer
- Combinatie zwart beton en grind beton

- Betonsteen, wit
- Betonsteen, blauw
- Ruw beton, wit

Schemaplattegrond: waar welke materialen zich bevinden zich op de 2e verdieping in de bestaande situatie, Paleis van Justitie Den Haag

Op deze en volgende pagina zijn enkele karakteristieke materialen omschreven die een bezoeker vaak tegenkomt in en buiten het Paleis. Samen zijn dat de sfeermakers van het gebouw. Op de eerste pagina zijn de materialen omschreven die oorspronkelijk al buiten zichtbaar waren. Typerend aan Sevenhuijsen zijn ze ook deels binnen gebruikt. Op de volgende pagina kan men materialen vinden die vaak in het interieur toegepast zijn.

Hergebruik van deze materialen kan bijdragen aan het gevoel van continuïteit en vernieuwing. Echter, moet er rekening gehouden met de technische staat en de eventuele schoonmaak van de afzonderlijke platen. Tegelijkertijd moet het ook realiseerbaar en betaalbaar blijven. Met deze beperkingen is rekening gehouden en hierdoor wordt een laagdrempelig hergebruik aangemoedigd. Begin klein: laat staan op oorspronkelijke plek, gebruik het bij het aankleden van bijzondere plekken of maak er diverse meubels van. Ook down-cycling kan een weg bieden voor hergebruik op de locatie. Het is dus expliciet niet de ambitie alle materialen weer terug te brengen op de oorspronkelijke plek.

Pools Graniet (Strezgom)

Het grootste deel van de gevel P1 bestaat uit geschuurd of gepolijst Pools graniet (Strzegom graniet). Dat zijn platen van verschillende afmetingen met dikte van 40mm. Het gepolijste graniet heeft een lichtere uitstraling en is fijner dan het ruwe graniet. Het graniet op de gevel is vervuild en heeft plaatselijke losse schollen ter plaatste van de windankers en bevestiging afdekprofiel, incidenteel zit er een scheve plaat tussen. Verder zijn er ogenschijnlijk geen ernstige gebreken. De graniet platen kunnen hergebruikt worden in het interieur of exterieur van het gebouw op verschillende manieren. Denk hierbij aan vloeren of wanden. De platen zouden ook gebruikt kunnen worden op de daktuinen. Het graniet kan ook als down-cycling doorgaan om zo bijvoorbeeld als grind terug te komen op het terrein.

Braziliaans graniet (Giallo alba)

De toren van P2 is geheel bekleed in roze-beige graniet. De platen zijn 0,7 x 1,8m groot en 30mm dik. De overgang van gevel naar het maaiveld is gemarkeerd met enkele rijen van gepolijste platen, de rest van het gebouw is bekleed met een gebrande variant van dezelfde platen. De gepolijste gevelplaten hebben iets donkerdere kleur, hierdoor is het lichtspel op het materiaal ook anders. Het graniet kan worden hergebruikt, wanneer het op de juiste manier gemonteerd wordt en schoongemaakt. Juist de bijzondere kleur kan als een herkenbare eigenschap ingezet worden in het nieuwe ontwerp. Net als met natuursteenplaten van Pools graniet, kan het eventuele hergebruik binnen of buiten het gebouw plaats vinden

Kwartsiet

Kwartsiet is een van de materialen die Sevenhuijsen binnen én buiten heeft gebruikt. De gevel van P1 heeft twee inhammen ter plekke van de windschijven. De terug liggende gevel is hier bekleed met zwarte kwartsiet panelen. Binnen hebben de overgangszones tussen drie vleugels van laagbouw een andere afwijkende vormgeving gekregen waarbij voor de vloeren een mix van opdal- en alta-kwartsiet is gebruikt. De huidige vloerbedekking van de overgangszones tussen de drie laagbouwen kan plaats krijgen in het nieuwe ontwerp. Kwartsiet dat buiten is gebruikt kan net als andere natuursteen mogelijk een andere plek krijgen elders in het gebouw of in de buitenruimte

Grindbeton

Ook grindbeton als materiaal was oorspronkelijk binnen én buiten gebruikt, juist om de overgang van buiten naar binnen te versoepelen. De grindbetonplaten, die ooit buiten in verschillende kleuren waren gebruikt voor het aankleden van de openbare ruimte, zijn verwijderd tijdens de verbouwing in de jaren 90. Als gevelplaten zijn ze nog gebruikt bij het aankleden van de gevel van de kelderlaag en plaatselijk aan de achterzijde van de laagbouwvolumes. Binnen zijn gewassen grindbetonplaten in royale maat (250 x 187,5 cm) in het publieksgebied gebruikt. Samen met betonsteen wanden en houtwolcementplaten in plafond creëren deze materialen het gevoel van publieke buitenruimtes. De textuur en kleur draagt zeker bij de beleving binnen, maar wordt wel wat als stoffig en gedateerd beleefd. Het is waardevol te onderzoeken in welke vorm deze brutalistische materialiteit een plek kan vinden in het nieuwe ontwerp passend in de gewenste belevingswaarde.

Iroko hardhout

De meeste kozijnen van P1 zijn gemaakt van Iroko hardhout. De architect heeft deze houtsoort ook binnen gebruikt voor verschillende deelelementen zoals trapleuningen of binnenkozijnen. Met zijn warme, diepe kleur geeft het een fijne tegenbalans aan het redelijk harde, stenige exterieur. Dit uitstekende kwalitatieve hout kan hergebruikt worden in zowel interieur als exterieur. De mogelijkheden liggen breed: een onderdeel van de wandbekleding of meubilair; binnen of buiten gaat het een warmte, tactiliteit en warme sfeer inbrengen – iets waar de gebruiker veel waardering aan hecht.

Betonsteen

De publieke wachtgebieden zijn afgebakend door wanden die opgebouwd zijn met betonsteen. Ook de overgangsgebieden tussen deze hallen hebben wanden uit betonsteen. Sevenhuijsen gebruikte twee siermetselverbanden; één in de centrale hallen en andere in de overgangsgebieden tussen de drie laagbouvvolumes. De eerste is een eenvoudiger metselverband (staand, halfsteens), de tweede is een patroon van liggende grote betonstenen afgewisseld met rijen van kleine betonstenen (zie afbeelding hierboven). De technische staat van de betonsteen is nog redelijk goed, en zeker het wildverband wordt ook wel gewaardeerd. Het is heel karakteristiek voor het gebouw. Op locaties waar wanden op hun plek blijven zou behoud een uitgangspunt kunnen zijn en gecombineerd met nieuwe materialen van vloer en plafond een passende beeldkwaliteit kunnen opleveren.

Marmer

Op een beperkt aantal plekken heeft Sevenhuijsen ook marmer toegepast. Zo hebben de nissen waar de toegangsdeuren naar de zalen zitten dagkanten van marmer (gris ciel clair). Ook in de vloer in de centrale hallen, rondom de lichthoven, is marmer te vinden. In lifthallen in P2 heeft Van Vught ook marmer gebruikt voor afwerking van de dagkanten van de liftdeuren.

Mahonie hout

Deze houtsoort is een van de duurste die gebruikt is in het Paleis. De architect heeft het spaarzaam gebruikt, namelijk deels in de afwerking van bouwdeel 2. Daar is ook de grootste, dubbelhoge monumentale zaal te vinden, oorspronkelijk van het gerechtshof. Het heeft een luxueuze uitstraling: rondom zijn alle wanden bekleed met monumentaal donker mahoniehout. Het bestaat uit een decoratief patroon en is voor akoestische redenen deels geperforeerd. Ook zalen in bouwdeel 1 hebben en deels houten afwerking, echter is dit een andere, lichtere houtsoort. De patronen van hout zijn repeterend en dezelfde in alle type zalen. Van Vught heeft plaatselijk kersenhoutfijneer gebruikt om zo de meest belangrijke functionele zones te benadrukken.

Teakhout

In de overgangsgebieden tussen de die laagbouvvolumes zijn de kernen met verticale latten teakhout van verschillende breedte bekleed. Teakhout is ook gebruikt in de interieurs, namelijk de binnenkozijnen van de deuren in de kantoorstoren. In huidige situatie is het op enkele verdiepingen nog te vinden in de originele staat. De kernen van de kantoorverdiepingen, oorspronkelijk in teak zijn nu op sommige verdiepingen wit overgeschilderd. Dit duurzame houtsoort vroeger voornamelijk gebruikt in scheepsbouw is tegenwoordig schaars, des te meer verdient het een plek in het nieuwe ontwerp. Het verkeert in een goede staat en draagt positief bij aan de oorspronkelijke uitstraling van het gebouw.

Hiernaast zijn enkele referenties van hergebruik opgenomen waarin materialen niet altijd één op één voor hetzelfde gebruik worden herbestemd. Gestapeld plaatmateriaal maakt een bijzondere wand, gevelbekleding wordt in een meubel verwerkt, kozijnhout wordt een lichtdoorlatende ruimtescheiding of een meubel.

Er zijn genoeg voorbeelden te vinden in de praktijk waar vanuit de bestaande materialen nieuwe voorwerpen of structuren worden gemaakt. In de architectuurwereld wordt deze manier van omgaan met bestaande materialen steeds meer gewaardeerd. Deze omgang met bestaand materiaal is ook een belangrijke ambitie voor het vernieuwbouwen van het Paleis van Justitie

1. Gestapelde dakpannen maken een expressieve interieurwand
2. Houten lateien maken een doorzichtige ruimtescheiding
3. Van hergebruikte bakstenen is een balie gemaakt
4. Houten latten vormen samen één geheel vanuit receptie-interieur en balie
5. Een geïntegreerd zitmeubel samen met planten gemaakt van hout
6. Natuurstenen platen verwerkt als een verfijnde tafel
7. Buitenmeubilair afgewerkt met afvalhout maakt publieke ruimte leefbaarder
8. Beton vermalen tot grind maakt een goede aanvulling als exterieurelement

6.1. Belevingswaarde algemeen

Een vernieuwd Paleis van Justitie dat functioneel vanzelfsprekend te gebruiken is voor de verschillende gebruikers, gerealiseerd met respect voor de omgeving en geïnspireerd op de cultuurhistorisch waardevolle kwaliteiten van het pand. Een nadrukkelijker dan nu zichtbaar en herkenbaar Paleis van Justitie in Den Haag: uitnodigend, open, veilig en aangenaam voor rechtszoekenden en medewerkers, maar ook representatief voor het gezag en de publieke autoriteit van de organisaties in de justitieketen die het gebouw huisvest. Een project dat toekomstbestendig is ontworpen met een minimale milieu-impact en een lange functionele levensduur.

- Herkenbaar en representatief
- Eenheid in verscheidenheid
- Continuïteit en vernieuwing
- Uitnodigend en gezaghebbend
- Toekomstbestendig en milieubewust

Het zijn deze ambities waarop de beeldkwaliteit van het Paleis van Justitie een passende reactie moet geven om zo representatief te worden voor de Rechtspraak, het Openbaar Ministerie en de organisaties van het ministerie van Justitie en Veiligheid die in het gebouw hun belangrijke maatschappelijke taak vervullen. Daarbij moet de belevingswaarde invulling geven aan een aantal ogenschijnlijk complementaire waarden: Een Paleis van Justitie dat met een krachtige architectuur een sterke identiteit verschaft aan het complex, maar daarbinnen ook juist afzonderlijke organisaties moet representeren. Een gebouw dat nadrukkelijk een publieke uitstraling heeft, maar ook het gezag, de staatsmacht van de organisaties representeert. Een gebouw dat laagdrempelig en uitnodigend is te betreden om de zichtbaarheid van de rechtspraak in de samenleving te vergroten en tegelijkertijd de veiligheid van de gebruikers moet borgen met een heel

scala aan veiligheidsvoorzieningen en noodzakelijke barrières. Een complex dat zich plooit naar zijn omgeving voor een aangenaam en levendig straatbeeld en tegelijkertijd juist onafhankelijkheid van de organisaties moet symboliseren. Een gebouw dat functioneel ingrijpend wordt aangepast aan de eisen van de huidige tijd, en tegelijkertijd de continuïteit van de rechtspraak in het gebouw waardeert met een respectvolle omgang met de bestaande cultureel waardevolle architectonische kwaliteiten.

Behoud en vernieuwing. Laagdrempelig en veilig. Geworteld in de maatschappij en verheven boven de partijen. Uniform en heterogeen in uitstraling. Met recht kan het genereren van een beeldkwaliteit die deze dualiteiten recht doet tot centrale uitdaging in de vormgeving worden verheven. Niet het laten samensmelten van ogenschijnlijk tegenstrijdige uitgangspunten is het doel – een middenweg doet beide extremen te kort. Juist het samenbrengen van verschillende beeldverhalen in een samenhangende vormgeving is wat passend is voor dit Paleis van Justitie in Den Haag.

- Herkenbaar en representatief
- Eenheid in verscheidenheid
- Continuïteit en vernieuwing
- Uitnodigend en gezaghebbend
- Toekomstbestendig en milieubewust

6.2 **Uitstraling van het Paleis van Justitie**

Drie architectonische lagen geven identiteit

Het complex biedt aanleidingen om invulling te geven aan de ambities. De structuur met de in aanzicht verticale toren P2 en de juist brede kantoorverdiepingen met panoramaramen in de oudbouw P1, met daaronder een zwaar ogend, maar op poten gezet, natuurstenen publieke deel zijn drie volumes die samen het Paleis van Justitie vormen. Heterogeen in opzet. Het aanzetten van deze verschillen in de gevelarchitectuur versterkt deze heterogeniteit.

P1 kantoor vertegenwoordigt dan continuïteit, gezag en autonomie door de modernistische beeldtaal en rationele structuur als uitgangspunt te behouden en aan te zetten in de nieuw te materialiseren gevel.

De toren P2 kan juist met een nieuwe gevel de dynamiek en moderniteit benadrukken van de democratische rechtstaat in de eenentwintigste eeuw. Deze gevel leent zich ook het beste voor bijvoorbeeld PV panelen voor energieopwekking die nodig zullen zijn. De plint van deze kantoortoren plooit zich naar de stad met de ingangen voor medewerkers en de publieke functies in de plint.

Een nieuw uitbundig groen ingericht maaiveld en binnenruimte representeert het uitnodigende, publieke en duurzame karakter van het Paleis van Justitie

In de publieke verdiepingen van de laagbouw van P1 komen zo alle drie de beeldtalen samen. Continuïteit en vernieuwing, publiek en gezaghebbend karakter mixen in deze vier publieke lagen tot een samenhangend geheel. Hier wordt het complex dat in aanzet verschillende uitstralingen heeft samengesteld tot een Paleis van Justitie dat representatief is voor de gebruikers. Natuurlijk komen in de verschillende bouwdelen op hiërarchisch ondergeschikte elementen verwijzingen naar elkaar voor om zo de eenheid te bewaken.

P1 representeert het gezag, de continuïteit van de rechtspraak in Den Haag

P1 vertegenwoordigt continuïteit, gezag en autonomie door de modernistische beeldtaal en rationele structuur als uitgangspunt te behouden en aan te zetten in de nieuw te materialiseren gevel.

De modernistische en functionalistische architectuur van P1 met de zware stenige opzet is zeker gezaghebbend. Mits gemoderniseerd en ontdaan van het sleetse karakter kan het representatief zijn voor het gezag van Rechtspraak, Openbaar Ministerie en Ministerie van Justitie & Veiligheid. Het gebouw is rationeel en regelmatig van opzet. Er is een duidelijke rationele basis voor de gevelcompositie: een structuur. Deze heldere en begrijpelijke opzet geeft het gebouw een doelmatige, professionele en functionele uitstraling. De uitwerking is echter niet dogmatisch, op nuttige plekken wordt de structuur losgelaten om accenten en verrijkingen aan de compositie te geven. Juist deze afwijkingen maken het gebouw intrigerend. Er is wat te ontdekken aan het gebouw. Het laat zich niet in een blik duiden. De basis is goed, de afwijkingen maken het beter.

Een dergelijke benadering van architectuur heeft een correlatie met de rechtspraak, deze acteert binnen duidelijke kaders van jurisprudentie en het wetboek van strafrecht, maar er is nadrukkelijk ruimte voor de rechtsprekende macht om in iedere casus ook casusspecifieke overwegingen ruimte te geven in het vonnis. Structuur en maatwerk samen zorgen voor goede rechtspraak.

Een nieuw robuust groen ingericht maaiveld en binnenruimte representeert het uitnodigende, publieke en duurzame karakter van het Paleis van Justitie

Onder het opgetilde gebouw loopt het nieuw en uitbundig begroeide maaiveld vanaf de Grotiusplaats door de nieuwe transparante hoofdentree het gebouw in en via de nieuwe vides omhoog naar de grote daktuinen. Deze groene laag contrasteert met het zware stenige karakter van P1 en vormt zo een tweede taal die het uitnodigende karakter en de laagdrempelige toegang van de publiek gewortelde rechtspraak vertegenwoordigt.

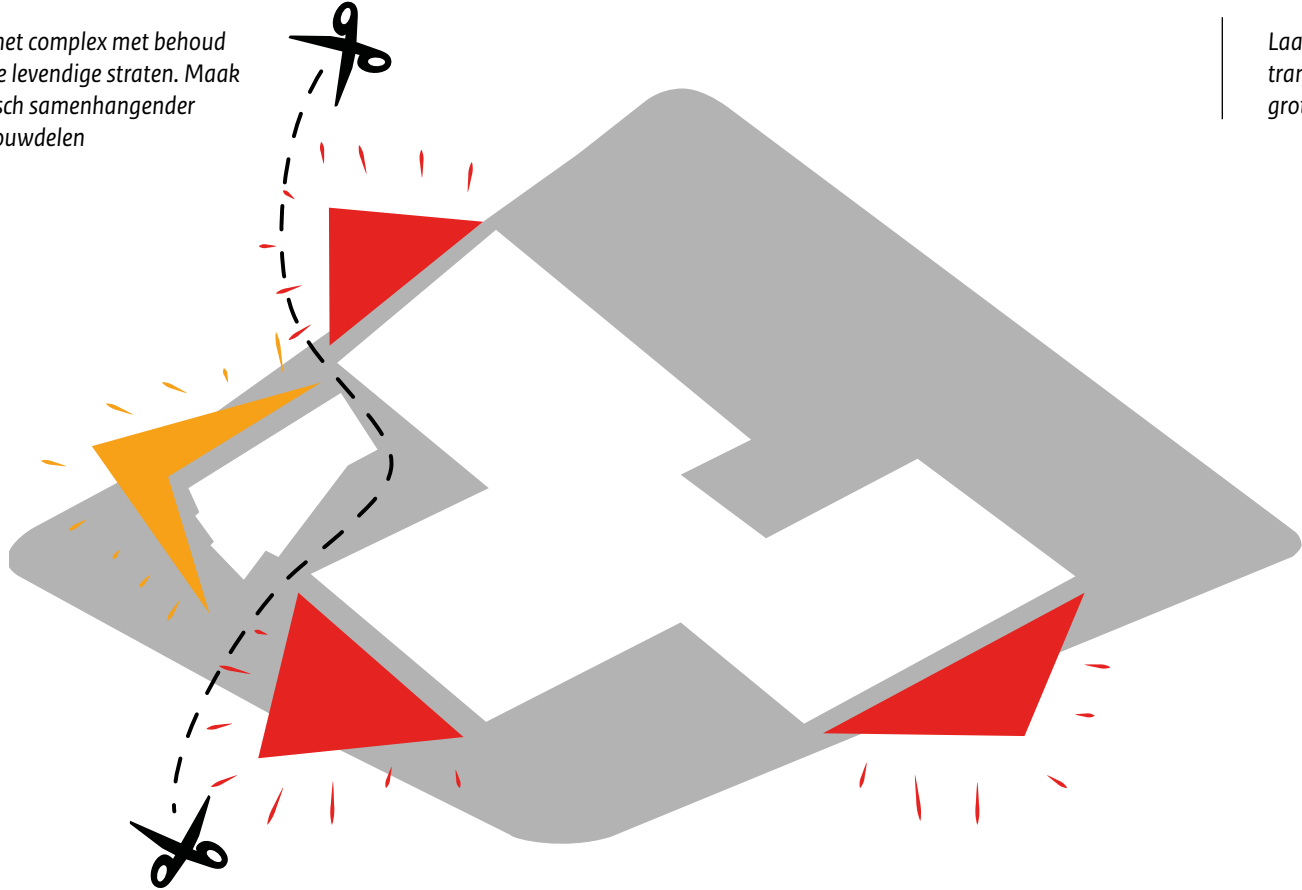

P2 representeert met een nieuwe gevel vernieuwing en moderniteit en creëert met een actieve plint aan de Theresiastraat meerwaarde voor de omgeving.

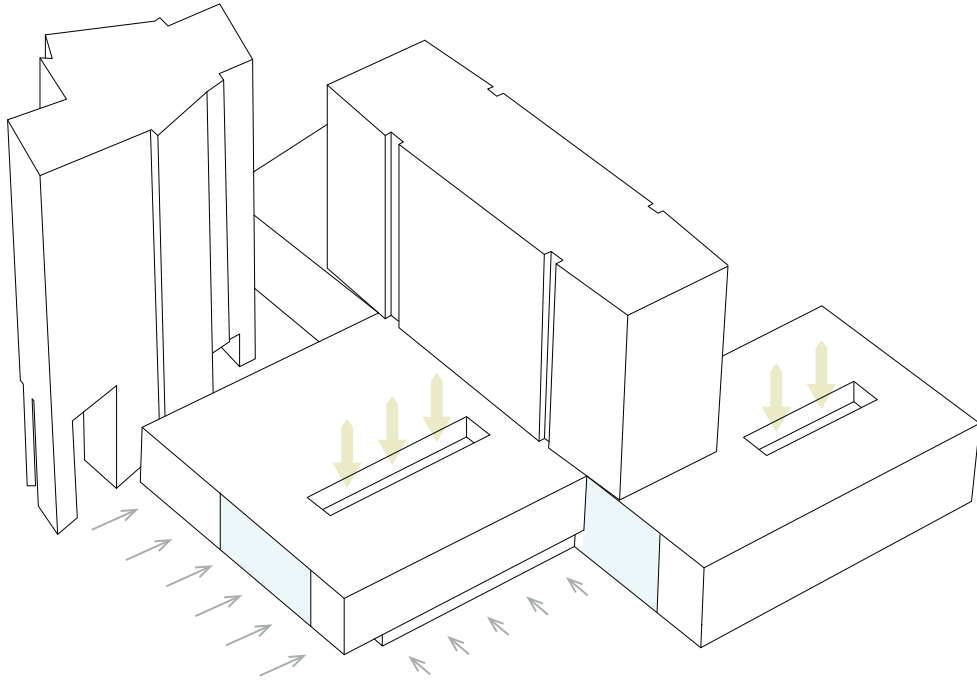
De toren P2 kan juist met een nieuwe gevel de dynamiek en moderniteit benadrukken van de democratische rechtstaat in de eenentwintigste eeuw. Deze gevel leent zich ook het beste voor bijvoorbeeld PV panelen voor energieopwekking die nodig zullen zijn. De plint van deze kantoortoren plooit zich naar de stad met de ingangen voor medewerkers en de publieke functies in de plint.

6.3 Ontwerpstrategie

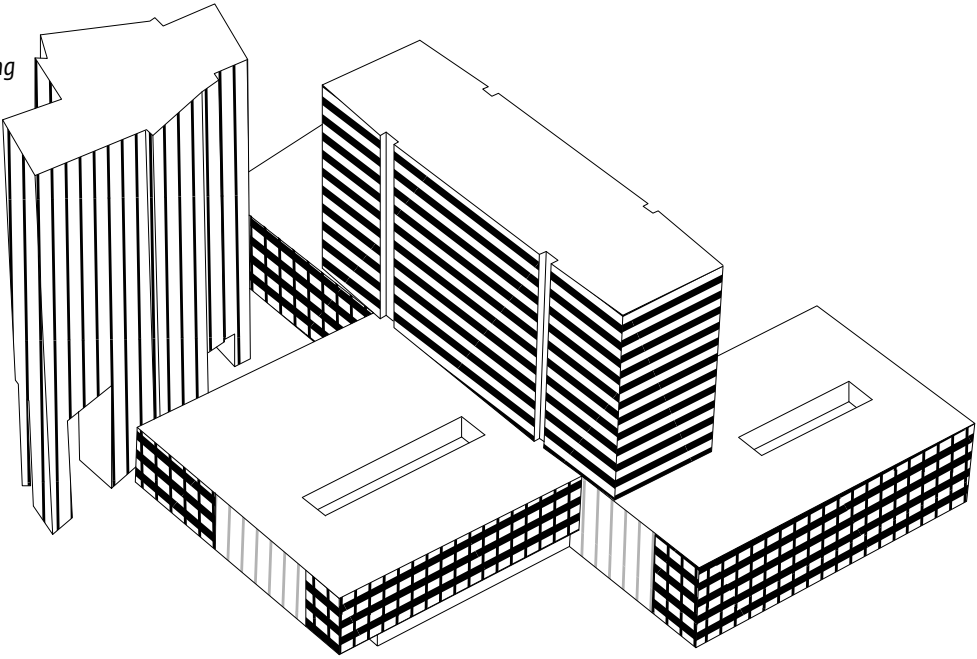
Herstel de alzijdige opzet van het complex met behoud en versterking van de gewenste levendige straten. Maak van P1 en P2 een architectonisch samenhangender complex van los herkenbare bouwdelen

Laat de ruimte weer door het gebouw vloeien met een transparante entree, vides en zicht tussen de verdiepingen en grote vensters naar buiten op strategische plekken

Behoud, herstel en versterk de karakteristieke modernistische ontwerpprincipes van P1. De orde, structuur en het gezaghebbende karakter passen bij de gebruikers

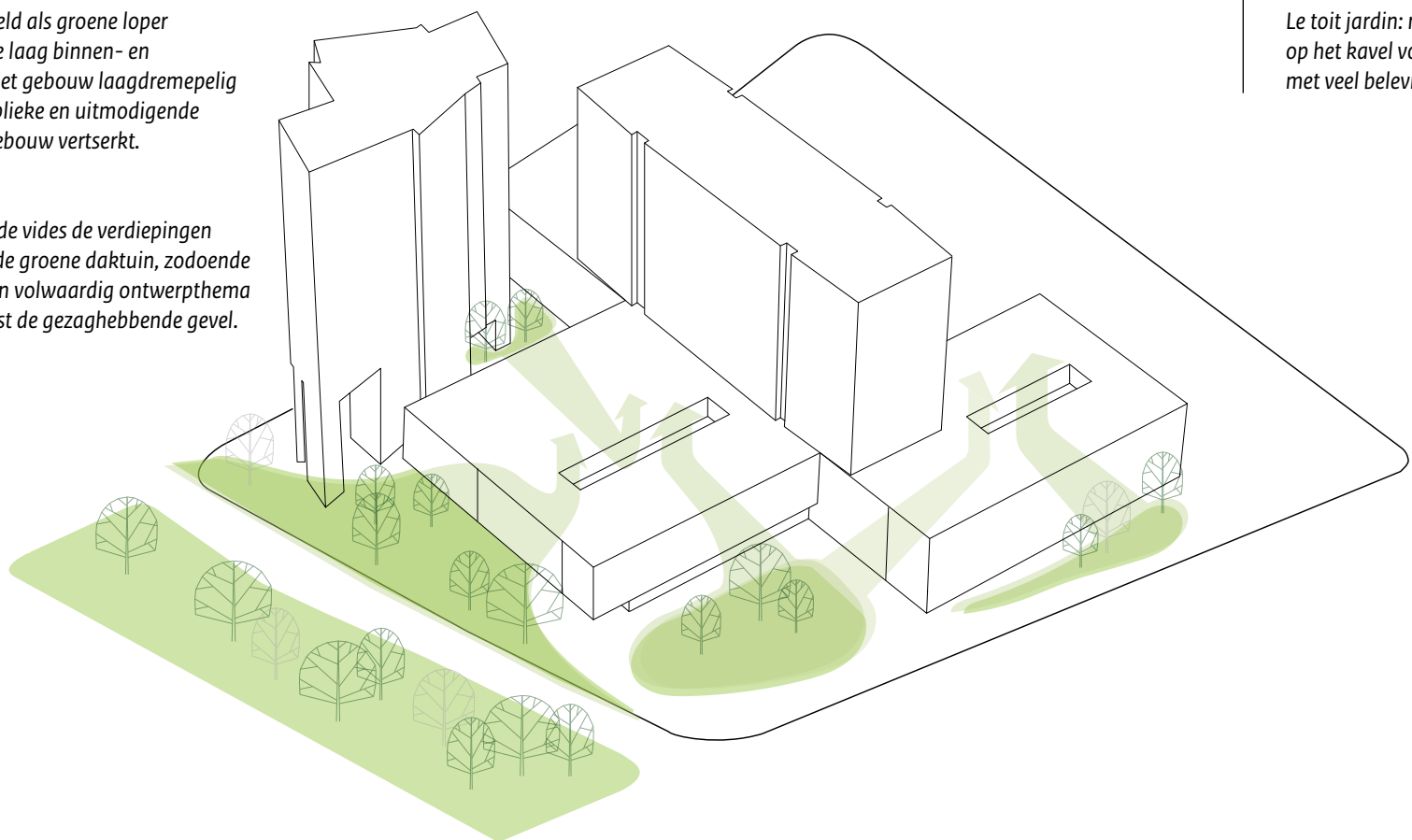
Geef P2 een gerelateerde maar eigentijdse uitstraling

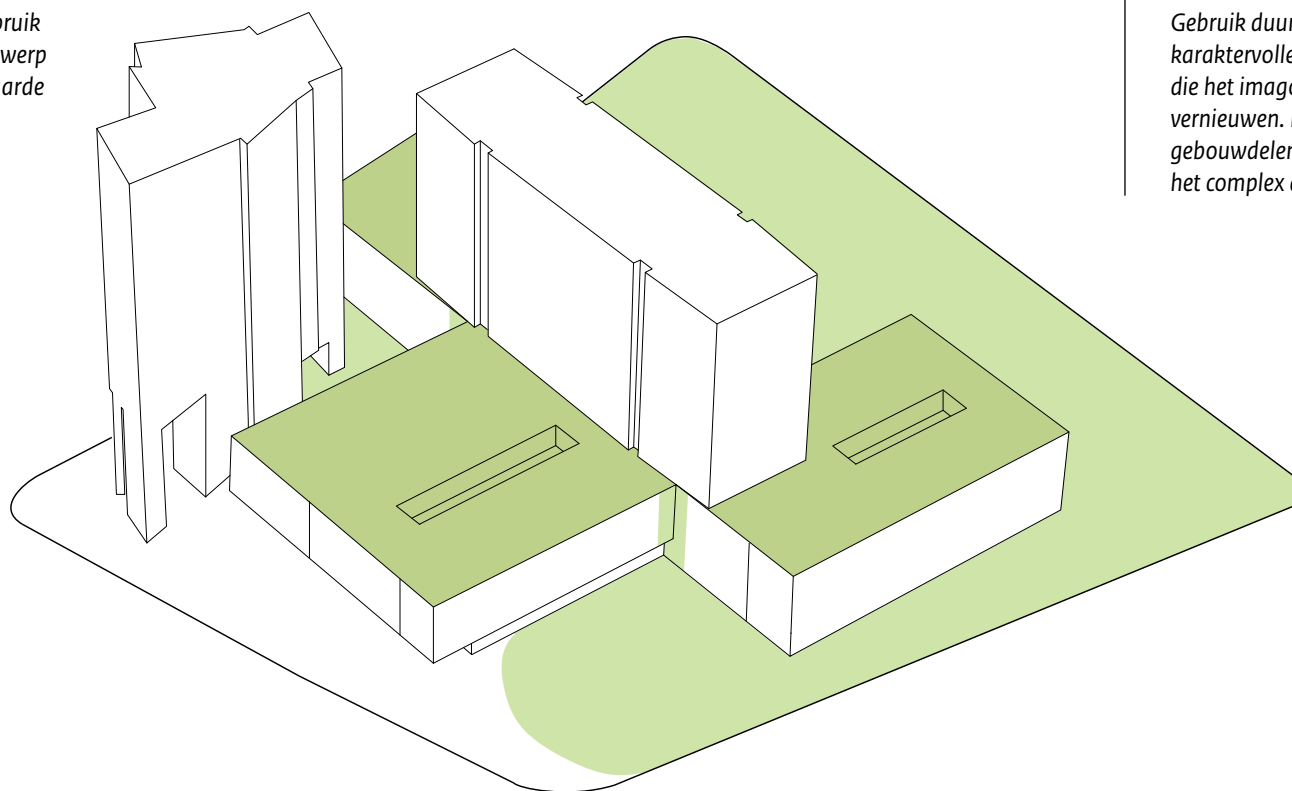

Gebruik het maaiveld als groene loper die als een publieke laag binnen- en buitenruimte van het gebouw laagdrempelig verbindt en het publieke en uitnodigende karakter van het gebouw vertserkt.

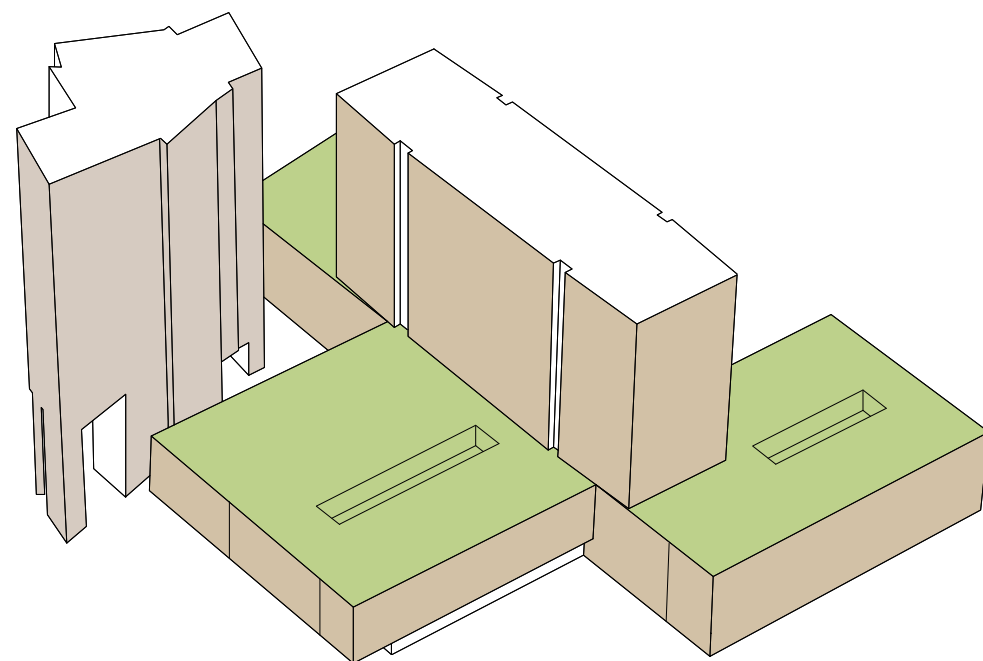
Laat het groen via de vides de verdiepingen verbinden tot aan de groene daktuin, zodoende wordt het groen een volwaardig ontwerpthema in het gebouw naast de gezaghebbende gevel.

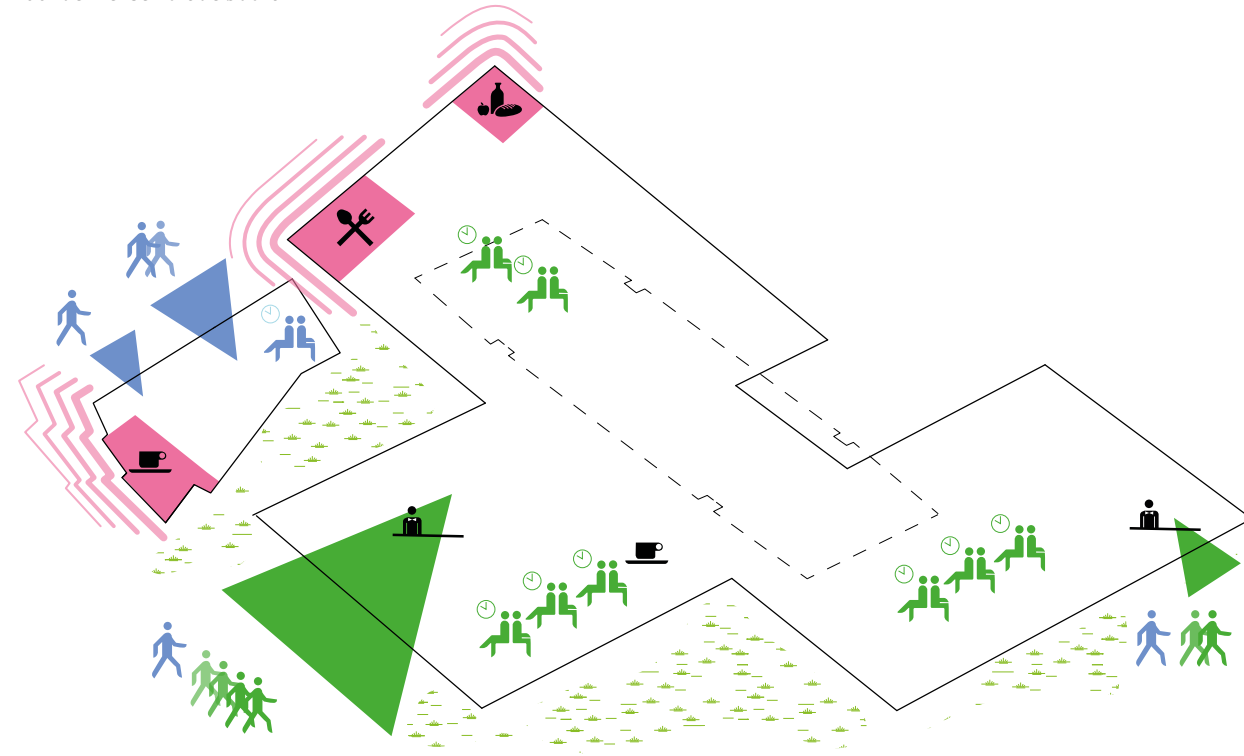
Le toit jardin: maximaliseer het groengebruik op het kavel voor een natuurinclusief ontwerp met veel belevingswaarde en gebruikswaarde

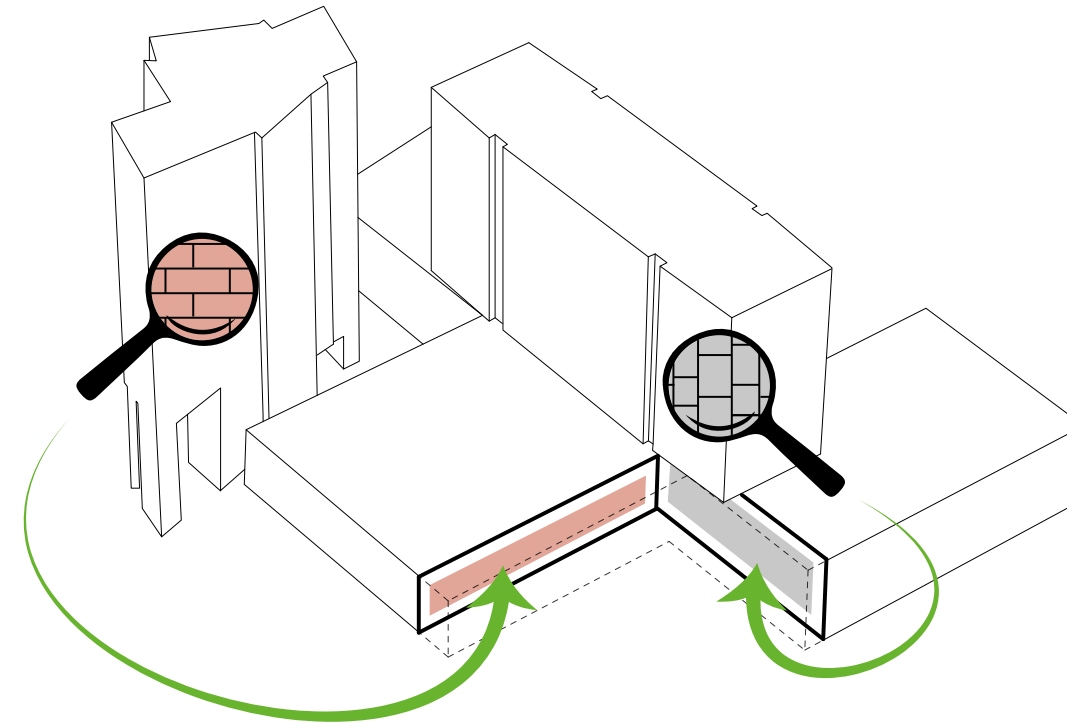
Gebruik duurzame, tactiele en karaktervolle materialen in de gevels die het imago van het Paleis van justitie vernieuwen. Laat ze terugkomen in alle gebouwdelen, zodat de samenhang van het complex duidelijk afleesbaar is

Zet de plintlaag nadrukkelijk in om contact te leggen met de omgeving. Ruime entrees aan alle zijdes met veel zicht naar binnen, plintfuncties die van meerwaarde zijn voor de gebruikers van het Paleis van Justitie en voor de mensen uit de buurt

In de gefaseerde vernieuwbouw is het mogelijk om materialen in het project te oogsten en terug te brengen. De ambitie is om op deze wijze gevelelementen in het interieur terug te brengen

De balans tussen gezaghebbend en toegankelijk is een belangrijke uitdaging voor de rechtspraak. In de vormgeving moet tot uitdrukking worden gebracht dat er recht wordt gesproken, hetgeen een zekere distantie vraagt. Anderzijds moet er ruimte gegeven kunnen worden aan heel persoonlijke ervaringen en emoties hetgeen een zekere intimiteit en geborgenheid verlangt. De openheid biedt de maatschappij een blik naar binnen, maar een zekere geborgenheid is voor sommige bezoekers heel belangrijk

Gezaghebbend, maar ook uitnodigend; het gebouw toch ook een vriendelijk gezicht geven, door het vele glas en het zicht naar binnen dat het op de juiste plekken biedt. Plastiek en diepte in de gevel geven het gebouw sculpturale kwaliteiten. Een kwaliteit die vergroot door aansprekende materialiteit. Herkenbare en hoogwaardige materialen die karakter geven. Geen abstractie: het gebouw is aanraakbaar en tactiel.

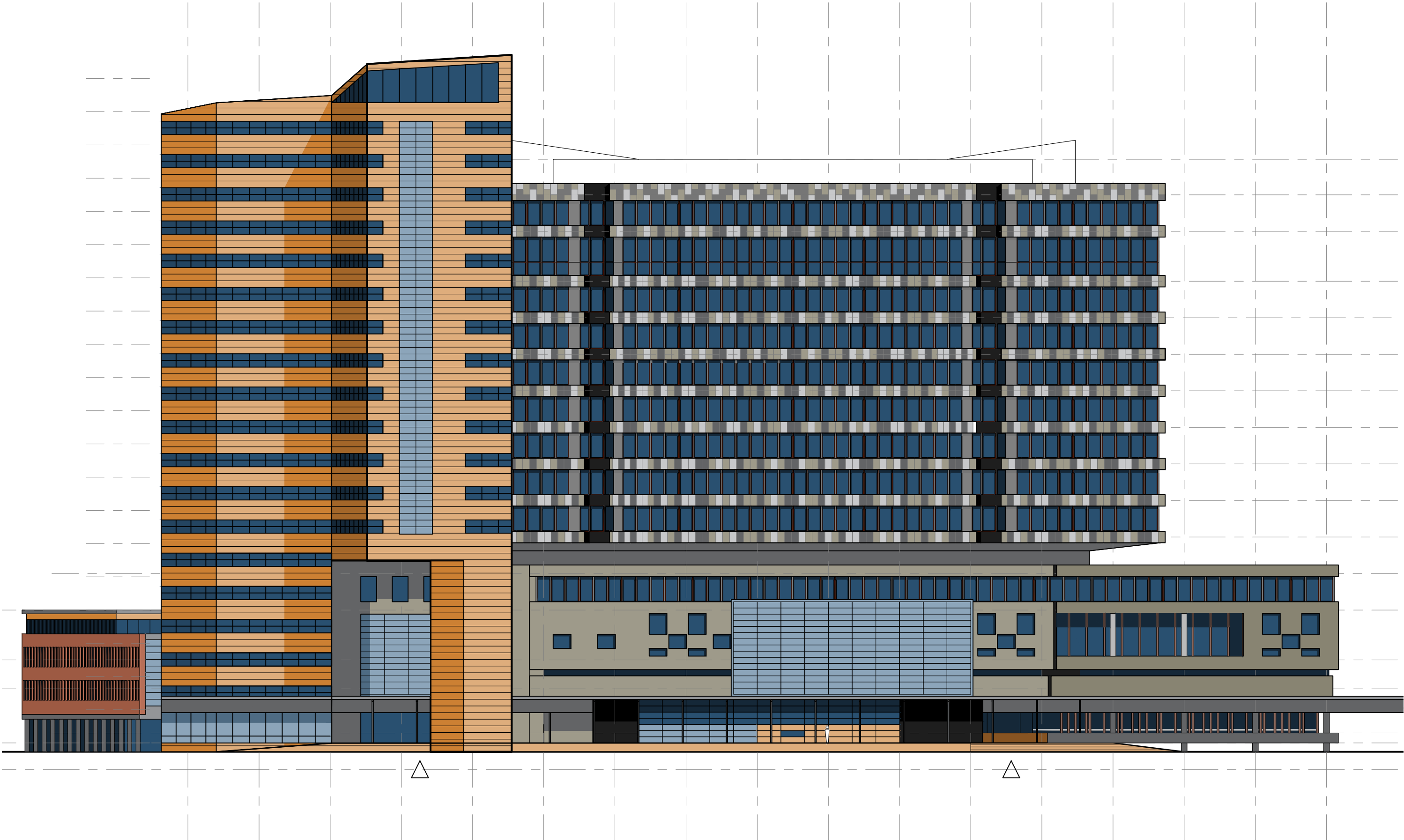

Het gevelmateriaal is verveerd en heeft veel van zijn representatieve waarde verloren. De gekozen materialen voor P2 hebben te beperkt relatie met P1 waarmee het complex niet als eenheid wordt herkend

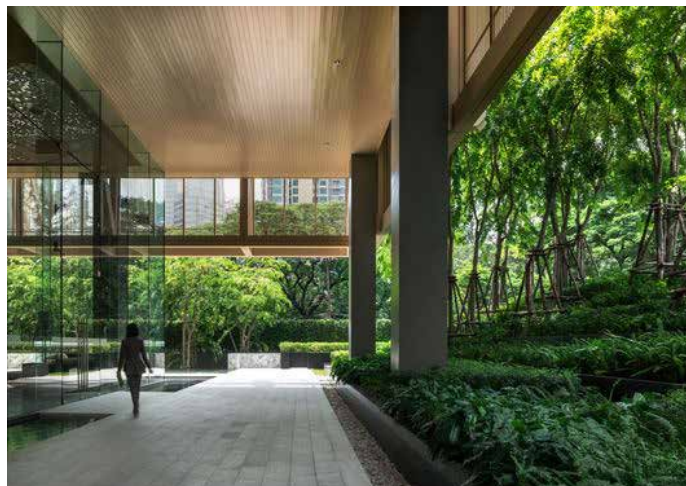
De plintlaag is rommelig, biedt geen zicht naar binnen en de entree is moeilijk vindbaar

Aanzicht Prins Clauslaan bestaand. De schetsverkenningen op deze en volgende pagina's zijn bedoeld als studie van de uitgangspunten en potentiële kwaliteiten voor het project. Andere uitwerkingen zijn voorstelbaar.

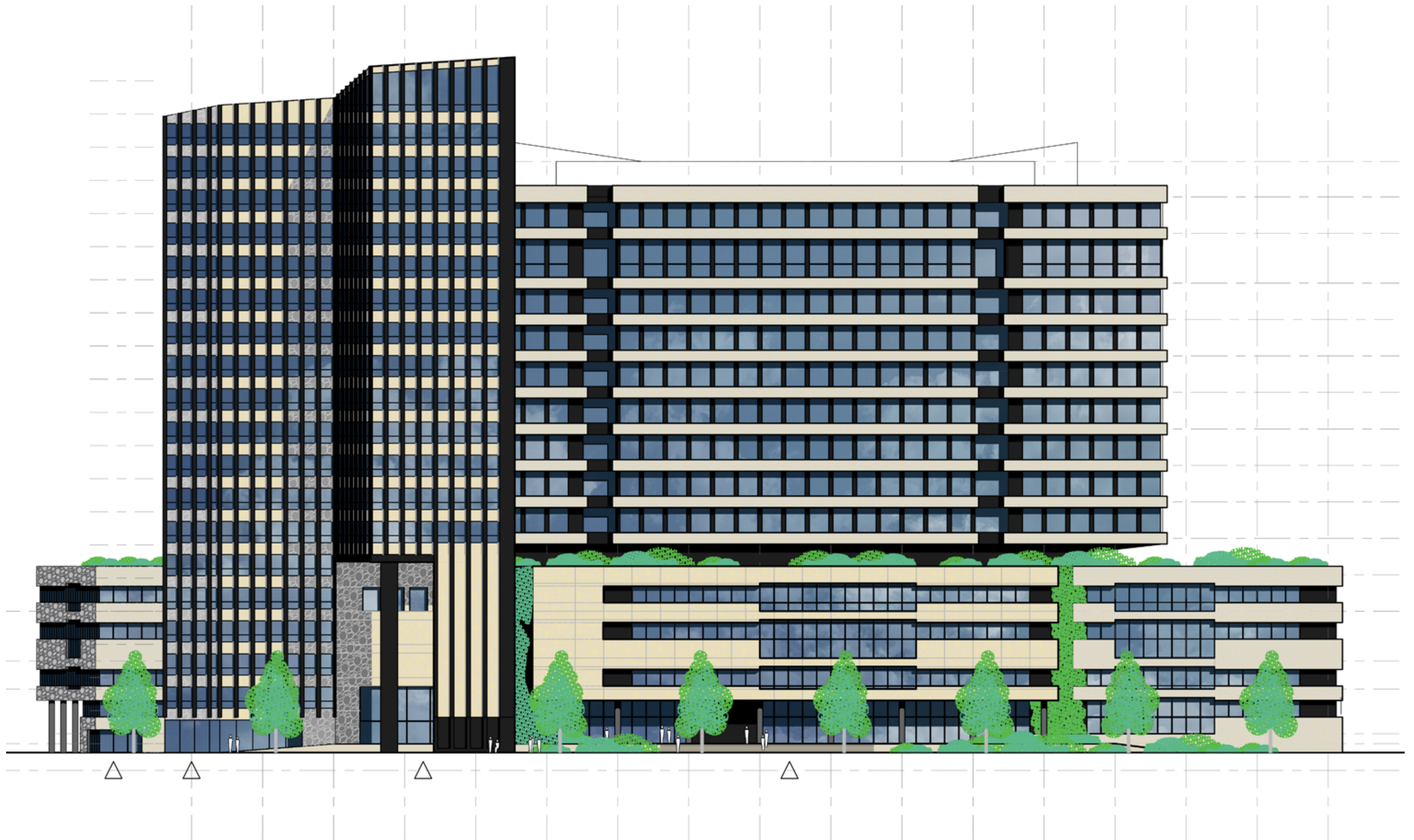
Een duidelijke orde, structuur en regelmaat in de vormgeving van het gebouw. Een ingetogen toepassing van stijlmiddelen zonder saai te worden is een belangrijke karakteristiek. Een meer samenhangend complex door meer afstemming materialen in de gevel P1 en P2. Grof natuursteen, zwarte stijlen met geïntegreerde PV panelen voor energieopwekking en veel glas ondersteunen de gezagwekkende uitstraling. Door tactiliteit en diepte in de gevel ook aanraakbare materialen en aantrekkelijk

Onder het opgetilde gebouw loopt het nieuw en uitbundig begroeide maaiveld vanaf de Grotiusplaats door de hoofdentree het gebouw in en via de vides omhoog naar de grote daktuinen. Deze groene laag vormt zo een derde taal die het uitnodigende karakter en de laagdrempelige toegang van de publiek gewortelde rechtspraak vertegenwoordigt

Een royale entreeruimte over de volle breedte onder bouwdeel 1 met een transparante gevel en veel zicht naar binnen maken de entree laagdrempelig. Ook de kijkvensters in het wachtgebied leggen een goede verbinding tussen binnen buiten. Een separate entree voor het PAG en strategisch op de hoek met de Theresiastraat een horeca voorziening zorgen voor een levendig straatbeeld met waarde voor de omgeving. De buitenruimte is ingericht met verblijfskwaliteit

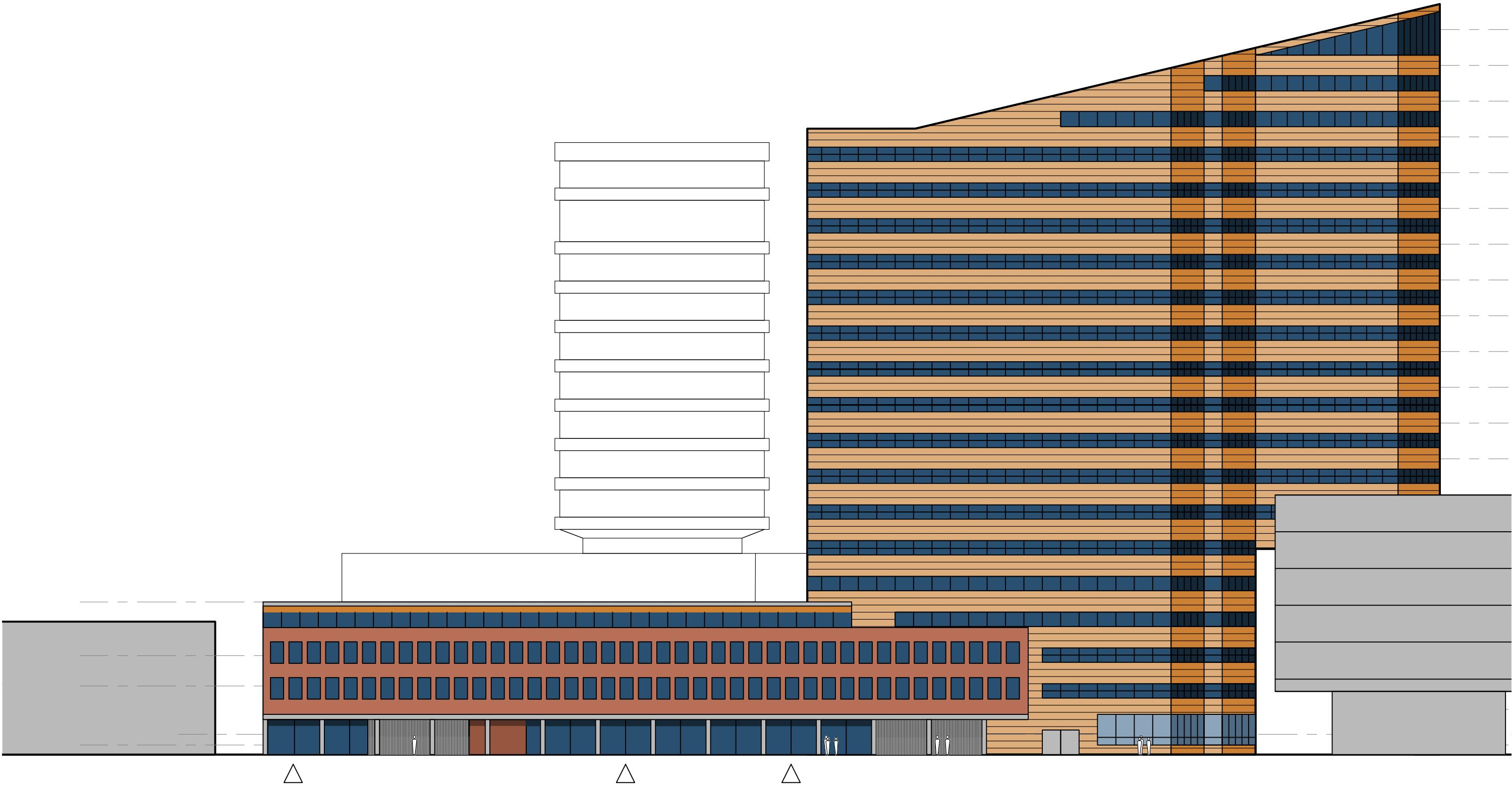
Aanzicht Prins Clauslaan nieuw. De schetsverkenningen op deze en volgende pagina's zijn bedoeld als studie van de uitgangspunten en potentiële kwaliteiten voor het project. Andere uitwerkingen zijn voorstelbaar.

Gevel P2 onderdeel maken van het complex

De huidige gevel van P2 is afwijkend van de ambities vlak, en zeker in de plint gesloten. De gevel is met de materialisering architectonisch afwijkend. De uiterlijke verschijning van de gevel van P2 is direct beïnvloed door de constructieve opzet van het gebouw. De dichte geveldelen tussen de strokenramen: in de huidige situatie zijn dat de door graniet beklede borstweringen, maken deel uit van de constructie. Het binnenspouwblad functioneert als gevelligger, waardoor de huidige opzet van de gevel vrij dwingend is. De horizontale strookramen en dichte borstweringen kunnen wel opnieuw gematerialiseerd beter opgaan in het geheel van het Paleis van Justitie. Met meer plasticiteit en gelaagdheid in de gevel. Een nieuwe gevellaag zou kunnen worden ingezet voor energieopwekking en tegelijkertijd meer verticaliteit aan de toren mee kunnen geven.

De plintlaag kenmerkt zich door blinde gevels, garage-entrees en weinig belevingswaarde, gebruikswaarde en omgevingswaarde

Aanzicht Theresiastraat bestaand. De schetsverkenningen op deze en volgende pagina's zijn bedoeld als studie van de uitgangspunten en potentiële kwaliteiten voor het project. Andere uitwerkingen zijn voorstelbaar.

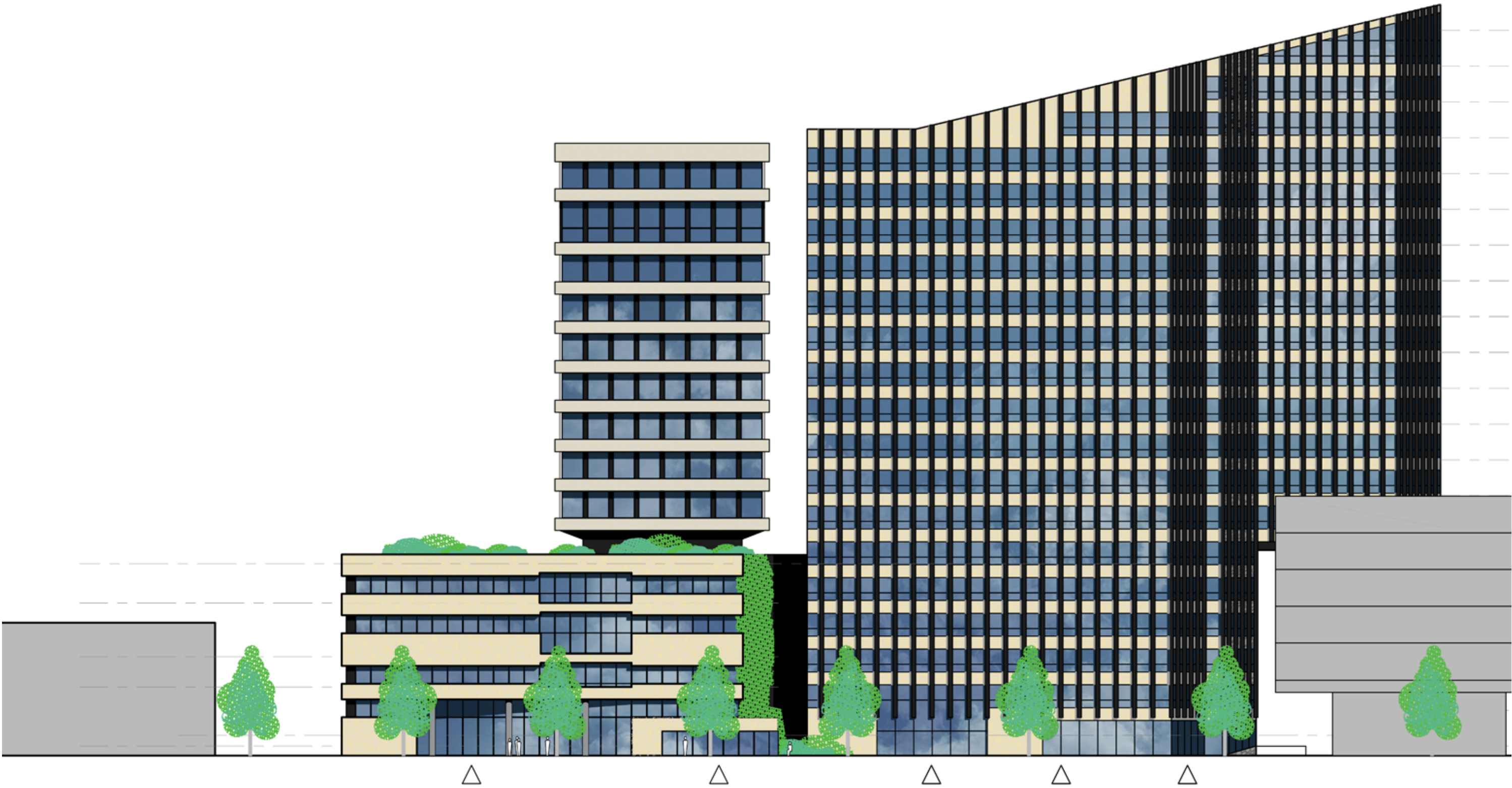
P1 en P2 zijn verbonden in materialiteit, maar onderscheiden zich in vorm en gevelcompositie. P1 kantoor vertegenwoordigt dan continuïteit, gezag en autonomie door de modernistische beeldtaal als uitgangspunt te behouden en aan te zetten in de nieuw te materialiseren gevel. De toren P2 kan juist met een nieuwe gevel de dynamiek en moderniteit benadrukken met meer verticaliteit en een andere hiërarchie in de materialen

Het Paleis van Justitie heeft een representatieve nevenentree die met sculpturale kwaliteit en een tranparante toegang van meerwaarde is voor de uitstraling van het gebouw en de levendigheid van de Theresiastraat

De plint is dynamisch vormgeven met veel representatieve entrees en variatie gericht op een levendige stadsstraat. Op de hoek onder P2 een horecavoorziening, vervolgens de grote medewerkersentree voor de 2000 werknemers in het gebouw. Hiernaast opnieuw een plint functie.

Aanzicht Theresiastraat nieuw. De schetsverkenningen op deze en volgende pagina's zijn bedoeld als studie van de uitgangspunten en potentiële kwaliteiten voor het project. Andere uitwerkingen zijn voorstelbaar.

6.5 Kwaliteit van de huisvesting

Licht, ruim, hoogwaardig en karaktervol

De ambities voor de vernieuwde huisvesting zijn hoog, maar het is nadrukkelijk niet de wens om een overdadig of met overdreven luxe uitgevoerde huisvesting te realiseren. De verlangde hoogwaardige ruimtelijke beleving van het publieke deel als visitekaartje van de rechtspraak en een aansprekende en verzorgde werkomgeving voor de medewerkers van de rechtbank moet hierop aansluiten.

Ruimtelijke kwaliteit is een samenspel van licht, maatvoering, materiaal en karaktergevend architectonische elementen. De Rechtspraak, Openbaar Ministerie en het ministerie van Justitie en Veiligheid hechten allereerst aan een lichte, open huisvesting. Het gebouw is overzichtelijk en doorzicht, uitzicht en oriëntatiemogelijkheden ondersteunen de vindbaarheid van functies. De maatvoering van het gebouw is zo dat de functionaliteit ontspannen kan worden ingepast en de ruimtebeleving wordt vergroot door bijvoorbeeld vides en een ruime verdiepingshoogte. Extra ‘breedte en hoogte’ in het gebouw geven direct meer ruimtelijke kwaliteit. De toegepaste materialen zijn niet overdreven ‘luxe’, maar in het publieke deel ook vanwege het intensieve gebruik wel kwalitatief hoogwaardig. Door op de juiste plekken elementen als bijvoorbeeld trappen of balies, architectonisch te verbijzonderen en daarnaast voldoende aandacht te geven aan architectonisch aansprekende details krijgt het gebouw karakter en wordt de ruimtelijke beleving geïntensiveerd.

Het is de ambitie om met deze gewenste ruimtelijke kwaliteiten en een verfijnde architectonische detaillering de waardering voor het gebouw te vergroten en de medewerkers naast een functionele werkplek ook een karaktervolle en ruimtelijk aansprekende werkomgeving te bieden.

De toepassing van kunst in het gebouw, ondersteunend aan de ruimtelijkheid, is een belangrijk aspect van belevingswaarde. De percentageregeling voor beeldende kunst is van toepassing.

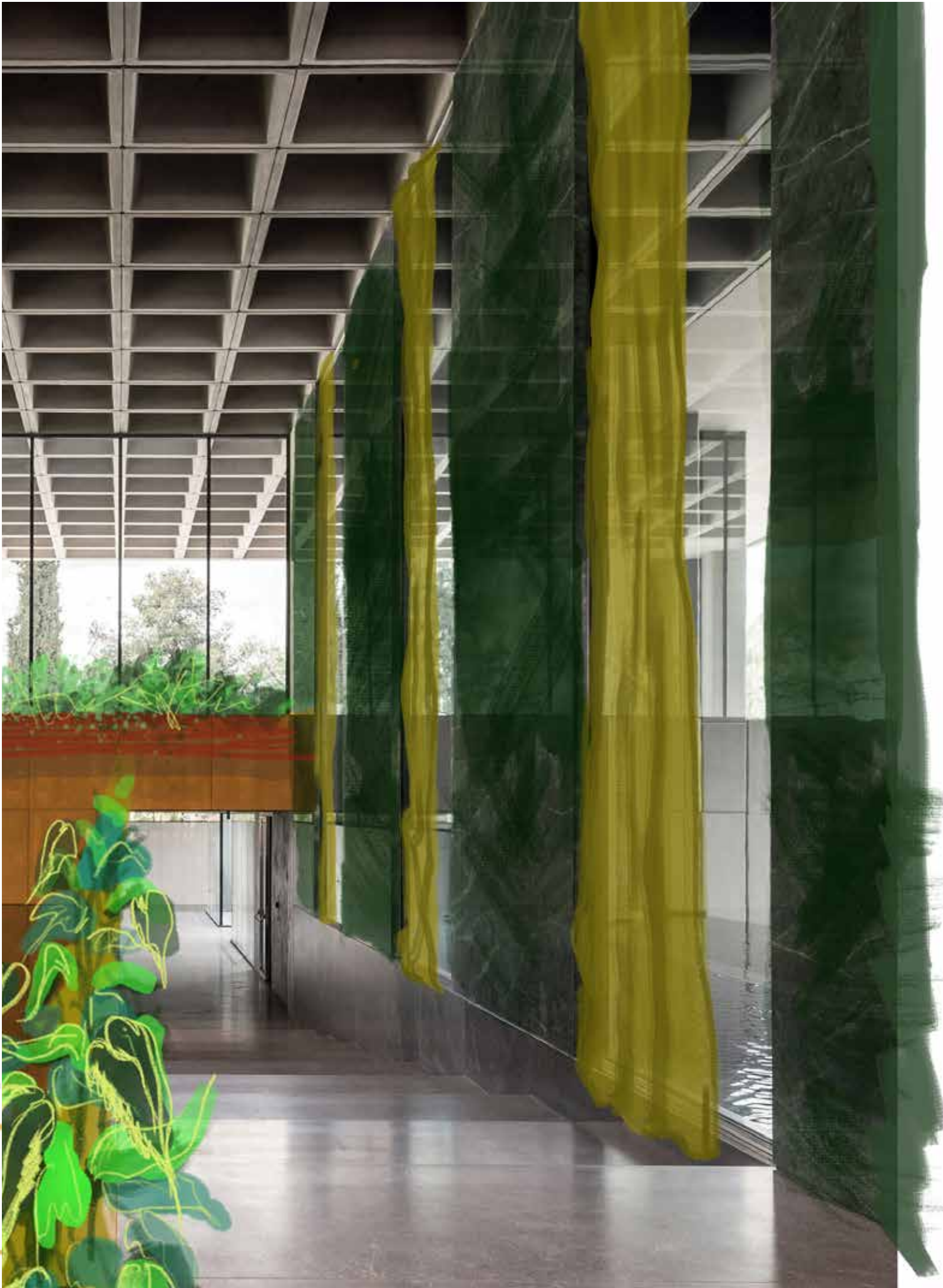
Precisie en karakter in de detaillering

Hoogwaardige, opvallende architectonische detaillering is essentieel voor herkenbaarheid. Waar een gestructureerde opzet de rationaliteit van de rechtspraak aanzet, kan een verfijnde detaillering als een extra visuele laag aan het gebouw de statuur van de Rechtspraak accentueren en het gebouw verrijken. Ook trappen en andere karaktergevend elementen kunnen bijzonder vormgegeven de ruimtelijkheid verrijken. Ieder detail is architectuur. Het is de ambitie het Paleis van Justitie een dergelijke verrijking te geven. Ook in de rechtspraak draait het om details. Dat gaat van de kleine details die een zaak richting kunnen geven, kleine karakteristieken die leidend zijn in de bewijsvoering, tot de noodzakelijke precisie van formuleren van vonnissen. Daarnaast is de rechtstaat ook iets waar we in Nederland trots op mogen zijn, een trots die in het gebouw tot uitdrukking mag komen met een verfijnde uitwerking en esthetiek.

Gradatie in de ambitie

Het wachtgebied, de entree en de zittingsruimtes zijn de identiteitgevende plekken van de Rechtbank. Hier in het publieke gebied is de vormgeving een wezenlijk onderdeel van het succes van de rechtspraak en de ambitie is dus navenant hoog. Het ontmoetingsgebied is een ruimte in het werkgebied dat opvallend mag zijn, terwijl de werkplekken zelf een verzorgde vormgeving verdienen. Ruimtes als de parkeergarage of opslag hebben enkel functionele eisen. Op deze wijze zijn de verschillende ruimtes in de Rechtbank geclassificeerd op ruimtelijke ambitie: identiteitgevend, opvallend, verzorgd en functioneel, waarbij de aankleding, materialisering en vormgeving van inrichtingselementen passend moeten zijn voor de bijbehorende ruimtelijk ambitie.

Fotomontages ter illustratie van de ambities licht, ruim, hoogwaardig en karaktervol met een verfijnde en karkateristieke detaillering, met een gezaghebben precies uiterlijk en groene elementen die als contrast juist zorgen voor een vriendelijke uitnodigende sfeer.

Ruimte

Een belangrijk element van het oorspronkelijke ontwerp van Sevenhuijsen is een stedelijke ruimte die vloeiend doorloopt van buiten naar binnen. Van een grafisch vormgegeven pleinruimte onder het opgetilde bouwdeel 1 door naar binnen en via de groots vormgegeven centrale trap naar de stedelijk aandoende interieurs van het wachtgebied. Materialen als de grindbetontegels en het betonsteenmetselwerk komen buiten en binnen voor. Het wachtgebied heeft met zijn overmaat en stenige wanden haast een straatgevelachtige karakteristiek. De grote vensters op de tweede en derde verdieping bieden weer ruim zicht naar buiten. Deze vloeiende ruimtelijke continuïteit sluit perfect aan bij de kernambitie van Rechtspraak, Openbaar Ministerie en Ministerie van Justitie & Veiligheid om de publieke doelstelling van het werk dat ze doen te vertalen naar een uitnodigend vormgegeven, laagdrempelig toegankelijk en zo nadrukkelijk ook een publiek gebouw.

Met het intensiveren van het zalenprogramma in de jaren negentig is deze ruimtelijke kwaliteit grotendeels verdwenen. In de huidige verbouwing wordt de vloeiende overgang tussen binnen buiten weer hersteld. De ruime entree, onder bouwdeel 1 gepositioneerd, in het groener vormgegeven Prins Clausplein wordt transparant uitgevoerd. De ruimtelijke verbinding tussen de verdiepingen wordt aanzet met groter gemaakte vides in plaats van de huidige redelijk gesloten patio's. Het is een ambitie om het beoogde groene karakter van het plein en de ruimtes aan weerszijde van de entree uitbundig door te trekken naar binnen in het entreegebied en via bijvoorbeeld plantenbakken die de rand van de vides vormen naar boven toe de verdiepingen op. Een uitbundig begroeid interieur kan tegenwicht bieden aan de grotendeels stenige materialisering en zo in belangrijke mate bijdragen aan het gewenste evenwicht tussen een gezaghebbende uitstraling en een uitnodigend en publiek karakter.

Licht, luchtig en karaktervol

Het nieuwe interieur gaat het beste van de twee werelden bij elkaar brengen: een binnenwereld waar de oorspronkelijke ruimtelijke principes en historische materialen herkenbaar zijn en samenwerken met moderne passende oplossingen die de algemene sfeer eigentijds, uitnodigend en karaktervol maken. Speciale aandacht hierbij gaat uit naar het ontwerp van de publiek toegankelijke wachtgebieden. Door in materiaal te variëren worden de verschillende bouwdelen afzonderlijk herkenbaar, waarmee de oriëntatie in het gebouw vereenvoudigt.

De in de huidige situatie nog ietwat stoffige en donkere beleving wordt in eerste instantie lichter door het uitbreiden van de huidige lichtpatio's tot aanzienlijke vides. De aan het publieke wachtgebied direct grenzende buitengevels worden transparante verdiepingshoge portalen zodat het echt vensters op de omgeving worden. De vloeren en de plafonds: de dragers van de publieke loper worden eigentijds aangepast, zodat ze aan de technische, akoestische en integrale eisen voldoen en tegelijkertijd een herkenbare centrale rol spelen in het algemene interieurconcept. Allebei uitgestrekt in horizontale richting kunnen ze met bijzondere vormgeving bijdragen en de bezoeker helpen met het herkennen van de functionele zonering in het breed opgezette wachtgebied.

Vast en los meubilair gaat ook meewerken in de beeldvorming van het imago van het Paleis. Om een goede indruk achter te laten, moeten deze elementen zich makkelijk in de gecreëerde architectonische context voegen. Herkenbaar, terugkerend materiaalgebruik in het eigentijdse, flexibele en duurzame interieurlandschap is daarmee een feit. Functioneel gezien moet het voor een ontspannen sfeer zorgen en tegelijkertijd genoeg ruimte bieden voor de benodigde privacy. Gebruik van het groen op strategische plekken wordt daarbij aangemoedigd.

1. De rechte tourniquet van de hoofdentree in 1980. De grindbeton tegels en de houtwolcementplaten (het plafond) zijn nog steeds aanwezig in het gebouw
3. De herkenbare grindbeton tegels en de houtwolcementplaten in het interieur. De foto is genomen in 2021 in het publieksgebied op de 2e verdieping.
2,4. De Referentiebeelden aan de rechterkant tonen hoe de twee ruimtelijke dragers - de vloer en het plafond - in moderne, karakteristieke publieksgebieden expresieve architectonische elementen vormen.

Materiaal

Qua historisch waardevolle interieurs gaat de aandacht naar het publieke gebied in de laagbouwwolumes van P1. Op de tweede verdieping lijkt het soms dat de tijd stil heeft gestaan en er niet zo veel veranderd is sinds de jaren 70. Dit is ook waar het beste van het gebouwinterieur zichtbaar is; waardevolle materialen, dure afwerkingen en keurige detaillering. De begane grond is in de jaren 90 grondig verbouwd en wordt nu grotendeels weer verwijderd. De eerste verdieping kent geen historisch interieur en de derde verdieping was alleen toegankelijk voor het personeel, dus het interieur van de tweede verdieping was en is nog steeds het visitekaartje van het Paleis. Vanuit hier kan de rode draad opgepakt worden om zo een passend eigentijdse laag toe te voegen.

De vloeren van het publieksgebied hebben gewassen grindbeton tegels waarvan het grindprofiel samengesteld is uit verschillende zandkleurige steentjes. Op de plekken waar wachtruimtes zijn geplaatst, worden grote vlakken tapijt geïntroduceerd. Het tapijt wordt met een dun bronskleurig staalprofiel begrenst. Het zandachtige patroon van het tapijt naast de steenachtige grindtegels roept associaties op van een aardse ondergrond. Het feit dat de architect het maaiveld buiten ooit ook met grindbetontegels bekleedde om zo continuïteit tussen binnen en buiten te benadrukken toont hoe zorgvuldig hij keuzes maakte bij het samenstellen van materialen, kleuren en texturen. Het grindbeton wordt als materiaal echter als te gedateerd en niet meer passend ervaren. Een meer eigentijdse interpretatie van het materiaalconcept wordt gewaardeerd.

De wanden in het publieksgebied zijn gemaakt van betonsteen in afwijkende siermetselverbanden. Ze wisselen af naar in teakhout bekleedde kernen die de overgangsgebieden tussen verschillende gebouwdelen markeren. De wanden in het overgangsgebied zijn in iets eenvoudiger metselverband uitgevoerd. De vloeren in deze overgangen tussen de verschillende bouwdelen zijn afwijkend in grillig gevormd opdal-kwartsiet en alta-kwartsiet uitgevoerd. Het teakhout als markering van de kern is conceptueel belangrijk en wordt als materiaal net als het kwartsiet van de vloer ook esthetisch gewaardeerd.

Het verschil in bouwdelen, en oorspronkelijk bijbehorende rechtsgebieden is ook aanzet met een verschil in de houtkeuze voor de zaaldeuren per bouwdeel. Een goed uitgangspunt om ook de vindbaarheid van ruimtes te ondersteunen, maar zo subtiel in uitvoering dat het de meeste bezoekers zal ontgaan. Met de verbouwing kan een sterker

verschil in materialisering bijdragen aan een betere oriëntatie in het gebouw.

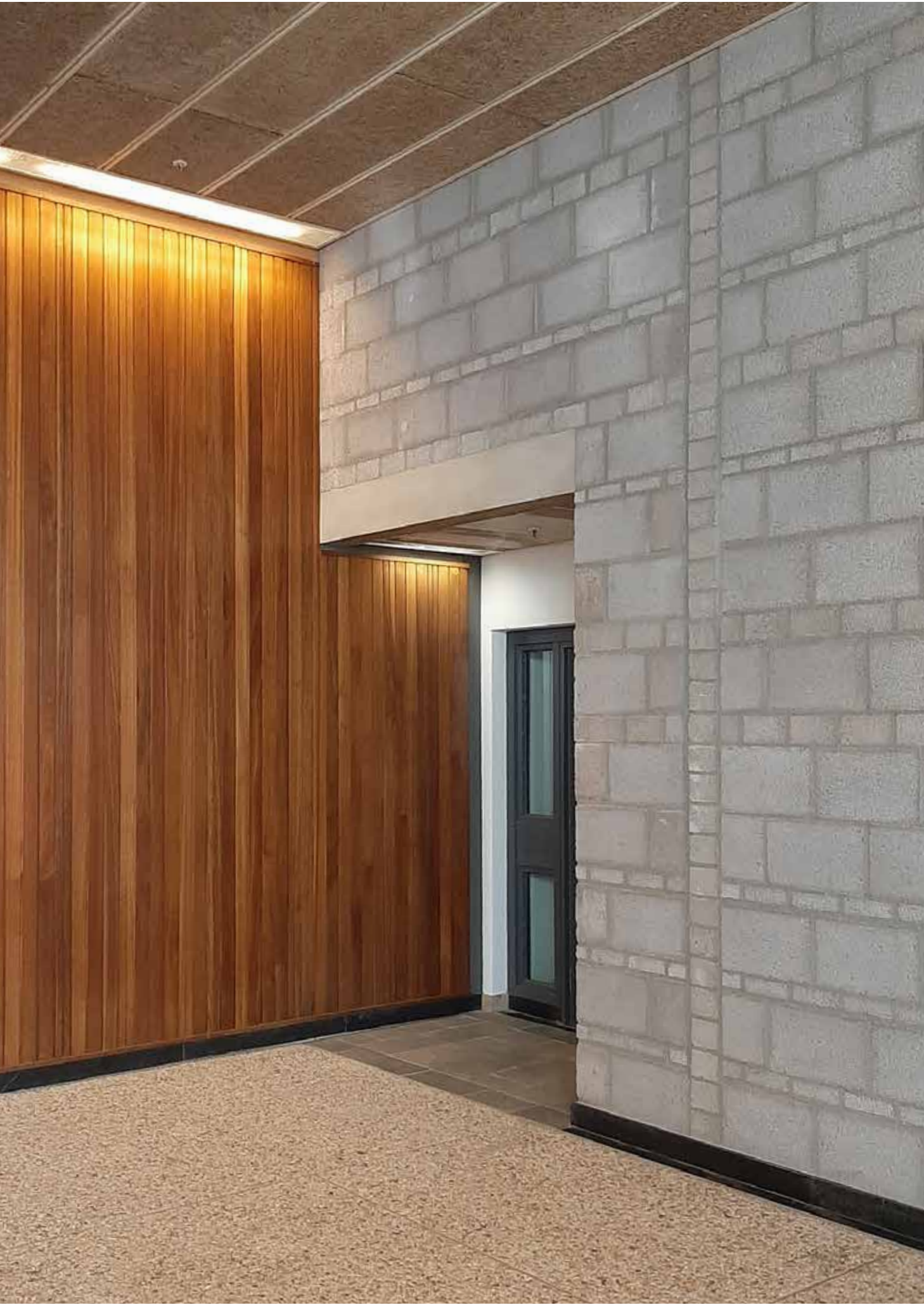
De houtwolcementplafonds in de publieke wachtgebieden zijn door kunstenaar Kees Franse behandeld. Hij ontwierp kleurschakeringen die iets weg hadden van geabstraheerde vogels. Ook hier waren verschillende platen in lichte aardse kleuren gecombineerd. De plafondplaten zijn zowel binnen als buiten gebruikt en vormen hierdoor weer een element dat de ruimtelijke continuïteit tussen binnen-buiten aanzet. Helaas is door de reparaties de eenheid deels verloren gegaan, de oorspronkelijke grafische patronen zijn niet meer herkenbaar. De kwaliteit die het ooit wellicht had wordt niet meer ervaren. Het vezelcementplafond past ook niet meer in de rustige en hoogwaardige uitstraling die de Rechtspraak wenst. Een nieuw, rustiger en lichter plafond is het uitgangspunt.

Naar de huidige maatstaven zijn de publieksgebieden door aanwezigheid van vele texturen, materialen en kleuren de bezoeker wat verzadigd. Technisch gezien zijn zeker de wat zachtere materialen aan het einde van hun levensduur. Het grindbeton, populair in de jaren zeventig, geeft de publieke delen een wat gedateerd karakter. De beoogde expressie van het plafond wordt niet ervaren. Het is dus zeker niet zo dat het conserveren van de bestaande materialiteit een doelstelling is, belangrijker is het koesteren van de wijze waarop de materialiteit de ruimtelijke principes ondersteunt. De oriëntatie door kernen en overgangen herkenbaar te maken en verschillen tussen de bouwdelen aan te zetten in het materiaal. Vanuit deze conceptuele materialiteit moet er een nieuw interieur ontstaan met nieuwe en bestaande elementen op elkaar afgestemd en passend voor de gebruikers.

Het is de ambitie om met een uitgekiende strategie van behoud en vernieuwing in de materialiteit het interieur van de publieke delen op te frissen en passend te maken voor de eigentijdse organisaties die het gebouw huisvest en tegelijkertijd de continuïteit van de rechtspraak op deze locatie en de kwaliteit van het oorspronkelijk ontwerp eer aan te doen.

De mogelijkheid om de verschillende types natuursteen die vrijkomen tijdens de gefaseerde vernieuwbouw in te zetten om het wachtgebied deels aan te kleden en zo ook het verschil aan te zetten tussen de verschillende bouwdelen in het publieke gebied wordt als een belangrijke kans gezien om materiaalverspilling te voorkomen, de oorspronkelijke materialiteit te conserveren en tegelijkertijd een nieuwe uitstraling te geven aan het wachtgebied passend bij Rechtspraak, Openbaar Ministerie en Ministerie van Justitie & Veiligheid.

Links een foto van de huidige materialisering en rechts een referentie waarbij in dezelfde toon een modern en aansprekend interieur is gerealiseerd. In renovatieprojecten wordt het bestaande aansprekend gecombineerd met nieuwe stijlvolle materialen.

Stijlvolle compositie en detail

De grote schaal van het gebouw net als het ruime opzet van de functionele gebieden kan een indruk geven dat er weinig plek over was voor een verfijnde detaillering. Niets is minder waar: Sevenhuijsen heeft genoeg aandacht besteed ook aan de kleinste architectonische uitingen en interieurobjecten. Een hoge standaard van detaillering met veel aandacht voor een hoogwaardig afwerking van interieurs en de toepassing van beeldende kunst vormde de rode draad in zijn oeuvre.

In de speciaal ontworpen lampen in het publieksgebied en bijvoorbeeld de bronskleurige deurklinkers is een vakman te herkennen met veel oog voor detail en een samenhangend ontwerp van ruimtelijk concept tot aansprekend detail. Het vermoeden is zelfs dat de originele schakelaars en verlichtingselementen uitgevoerd waren in kleur en materialen die zich natuurlijk in hun omgeving voegden. Door de vernieuwing en de veranderende technische eisen zijn in de loop van de tijd veel verschillende toevoegingen aangebracht die net per se in een passend materiaal uitgevoerd zijn; denk aan contactdozen, signering en wegwijzing. Met de renovatie ligt er de kans voor een grondige inventarisatie en een herontwerp met passende oplossingen die van meerwaarde zijn en passend in de algemene ruimtelijke beleving.

Er wordt verwacht dat opdrachtnemer genoeg aandacht besteedt aan een uitgekiende en aansprekende detaillering, in het bijzonder waar oud en nieuw direct samenkomen. De nieuwe toevoegingen zouden afgestemd worden op wat er al is: zo wordt het nieuw geïnspireerd op het bestaande werkelijk tot leven geroepen.

-
1. Zorgvuldig gekozen materialen: houten deuren waarbij de panelen met verschillende richtingen van de houtnerven bepaalde dynamiek toevoegt, bronskleurige scharnieren, marmeren neggen die qua kleur goed aansluiten op de grijze betonsteen
 2. De natuursteenplaten omsluiten het kozijn: het lijnspel is zorgvuldig en wordt doorgezet ook naar de dorpel
 3. Passende materialen op verticale en horizontale oppervlaktes. De gekozen siermetselwerk, vloerlegpatroon en dimensionering van houten elementen maken de ruimte meer aangenaam conform de menselijke schaal

7 Gebruikswaarde

Ambities voor een goede gebruikswaarde

Functioneel

Het Paleis van Justitie moet een functioneel gebouw worden, aangepast aan de eisen van nu. Het huisvesten van de rechtspraak is een complexe logistieke opgave. De aanwezigheid van gedetineerde justitiabelen met bijbehorende veiligheidseisen, meerdere loopstromen die niet mogen mengen en naast personeel en ketenpartners honderden bezoekers per dag, maken een goede indeling een kritische factor in de bedrijfsvoering. Ook voor het Openbaar Ministerie en voor de te huisvesten organisaties van het Ministerie van Justitie en Veiligheid is een indeling op maat een vereiste voor het veilig en goed kunnen uitvoeren van hun belangrijke taken voor de democratische rechtstaat.

Met de verbouwing van het complex moet het voor de verschillende gebruikers weer mogelijk zijn om de komende decennia een bijdetijdse bedrijfsvoering te hebben met de ruimtelijke, functionele en technische prestaties die daarbij horen.

Gastvrij en uitnodigend

Bezoekers die bij een Paleis van Justitie komen, zijn vaak gespannen door de aard en inhoud van het bezoek. Om de negatieve lading van het bezoek weg te nemen, is het van belang dat de bezoeker zich welkom voelt binnen het Paleis. Het gevoel welkom te zijn kan bereikt worden door toepassing van een uitnodigende en vriendelijke vormgeving, het aanbieden van de juiste voorzieningen en middelen. Het gaat daarbij o.a. om duidelijke communicatie voorafgaand aan het bezoek (wat kan de bezoeker verwachten bij aankomst op de locatie), uitstekende (digitale) informatievoorziening en bewegwijzering en klantvriendelijk, geduldig personeel. Afhankelijk van de locatie moet hierin de juiste ‘tone-of-voice’ gekozen worden. Het is in bepaalde situaties passend om dichtbij de bezoeker te staan – in andere situaties kan het passend zijn om enige (professionele) afstand te behouden. Onafhankelijk van de afstand, moet de bezoeker altijd het gevoel hebben dat vragen gesteld kunnen worden en de bezoeker zonder (voor)oordeel behandeld en geholpen wordt.

Overzichtelijk en begrijpelijk

Een goed overzicht geeft rust. Een heldere ordening van het ingewikkelde programma, zodat het vinden van de bestemming eenvoudig aanvoelt, biedt ontspanning. Een goede indeling voelt vanzelfsprekend, met zicht op de bestemming, voldoende oriëntatiemogelijkheden en zicht naar buiten. Een open en lichte omgeving waarin toch ook met voldoende privacy de start van een zitting kan worden afgewacht geeft comfort. De ambitie is de oriëntatie en routing in het complex voor het publiek te vereenvoudigen door het programma beter over de beschikbare ruimte te verdelen, door de structuur en opzet van het gebouw over de verdiepingen begrijpelijk te maken en met grotere vides in het wachtgebied het zicht tussen de verdiepingen te verbeteren. Loopafstanden zijn bij voorkeur kort, de routes logisch en invoelbaar.

Sociaal en fysiek veilig

Wat een Paleis van Justitie publieksfunctie uniek maakt ten opzichte van andere publieksfuncties binnen de Rijksoverheid, is dat de medewerkers binnen de publieksfunctie regelmatig te maken krijgen met agressie. De verruwing van de maatschappij leidt ertoe dat agressiegevallen lijken toe te nemen. Binnen de publieksfunctie is het van belang dat de fysieke en sociale veiligheid van bezoekers en medewerkers te allen tijde gewaarborgd is. Bezoekers moeten veilig op bezoek kunnen komen en medewerkers moeten veilig hun werk kunnen uitvoeren.

Het waarborgen van veiligheid kan alleen door een integrale aanpak tussen verschillende ‘disciplines’ binnen de publieksfunctie. Veiligheid heeft allereerst te maken met het voorkomen van calamiteiten door middel van een goede risico-inventarisatie, de-escalerend werken en een juiste inrichting van en voorzieningen in het publieksgebied. Naast het voorkomen, kan worden gewerkt met afschrikkende maatregelen, door middel van zichtbare beveiliging en camera’s. Als laatste is het belangrijk dat er in geval van een calamiteit snel gehandeld kan worden.

Samenvatting programma van eisen

Het totale programma wordt ingeschat op circa 78.000m2 bvo. Dat past in de huidige bebouwing. Het functioneel programma van eisen ibevat onder meer:

Publieksgebied

Het publieksgebied voorziet in een ruime ontvangstruimte met centrale ontvangstbalie en informatiebalie. Na een scanvoorziening wordt het wachtgebied voor de zittingzalen betreden, met catering, spreekkamers, persruimte, advocatenruimte en andere ondersteunende voorzieningen.

Zittingzalen

58 Zittingzalen en ondersteunende ruimtes zoals raadkamers, overlegruimtes en pauzeplekken voor de Rechtspraak, overige publieksfuncties en spreekruimtes voor het Openbaar ministerie en het ministerie van Justite en Veiligheid

Gehechtengebied

Gehechtengebied met 56 ophoudruimtes en benodigde voorzieningen

Verhoorkamergebied

14 verhoorkamers, drie voorgeleidingsruimtes en voorzieningen in een afgescheiden te benaderen deel van het publieke gebied

Centraal ontmoetingsgebied

gecaterde aanland en overlegzone, vergadercentrum en kenniscentrum en het beveiligd werkgebied

Kantoorwerkomgeving

Circa 2000 werkplekken en ondersteunende ruimtes en voorzieningen voor de drie gebruikersorganisaties: De Rechtspraak met de Rechtbank, het Hof en het CBB, het Openbaar Ministerie met Arrondissementsparket, Parket Generaal, rijksrecherche en een nog nader te bepalen aantal organisaties uit de justitieketen die vallen onder het ministerie van Justite en Veiligheid.

Principeontwerp

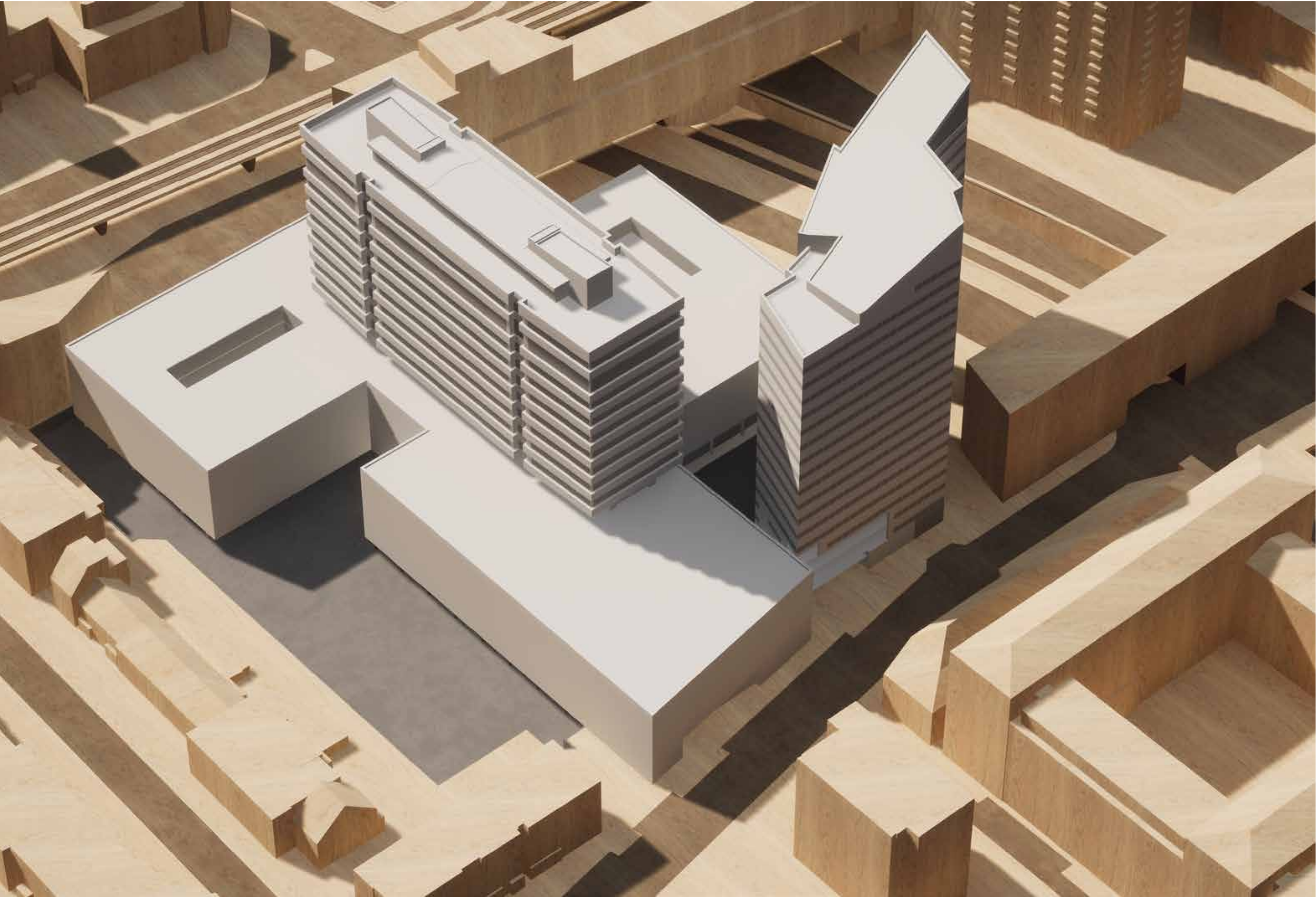
Het Paleis van Justitie in Den Haag is toe aan een grootschalige renovatie en functionele verbetering. Het aantal sturende kaders en ambities in de complexe opgave is zeer groot. De mogelijkheden om de dwingende functionaliteit en logistiek van de Rechtspraak in te passen op de tevens dwingende locatie is beperkt.

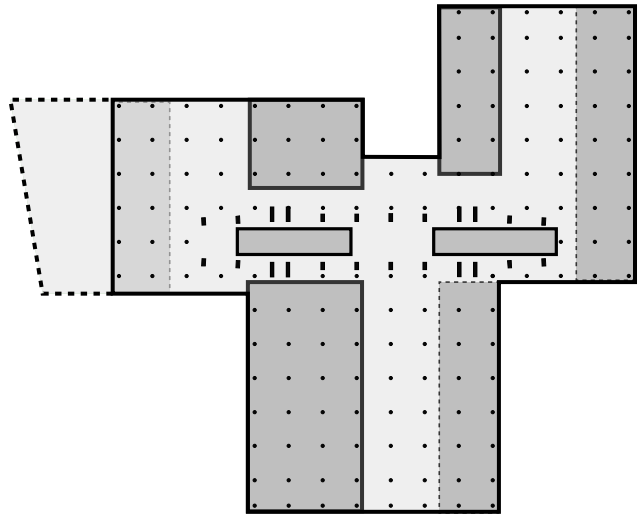
Omdat het een verbouwing en renovatie betreft zijn de bestaande structuur en de mogelijkheden van de hoofdropzet van het pand sturend voor een mogelijke nieuwe indeling. Deze ‘vernieuwbouwoperatie’ moet bovendien plaatsvinden terwijl het primaire proces van de in het gebouw gehuisveste organisatieonderdelen van de Rechtspraak en het Openbaar Ministerie doorgang kan blijven vinden. Een gefaseerde vernieuwbouw terwijl de grootste zittingslocatie van Nederland veilig in bedrijf blijft. De situering van met name de functies in het publieke gebied worden dus ook gestuurd door de fasering en de continue beschikbaarheid van voldoende zittingsruimtes en ondersteunende functionaliteit tijdens de verbouwing. Tegelijkertijd is de ambitie om uiteindelijk een Paleis van Justitie op te leveren dat in gebruikswaarde en belevingswaarde niet onder doet voor een nieuwbouwopgave als bijvoorbeeld in Amsterdam.

Gelet op het bovenstaande zijn er niet veel varianten op de hoofdropzet denkbaar. Om de haalbaarheid van het project te onderzoeken is in samenspraak met de opdrachtgevers gezocht naar een optimalisatie van zowel het programma als de ruimtelijke inpassing. Dit heeft geresulteerd in het uitgewerkte principeontwerp. Dit principeontwerp is ook technisch op haalbaarheid onderzocht. Met dit principeontwerp vertrouwt het Rijksvastgoedbedrijf erop een haalbaar en realistisch project van goede kwaliteit te kunnen aanbieden aan de opdrachtgever, de raad voor de Rechtspraak.

In het principeontwerp zijn de structuur en de oorspronkelijke ruimtelijke kwaliteiten van het ontwerp van Sevenhuizen geïnterpreteerd om een voor Rechtspraak, Openbaar

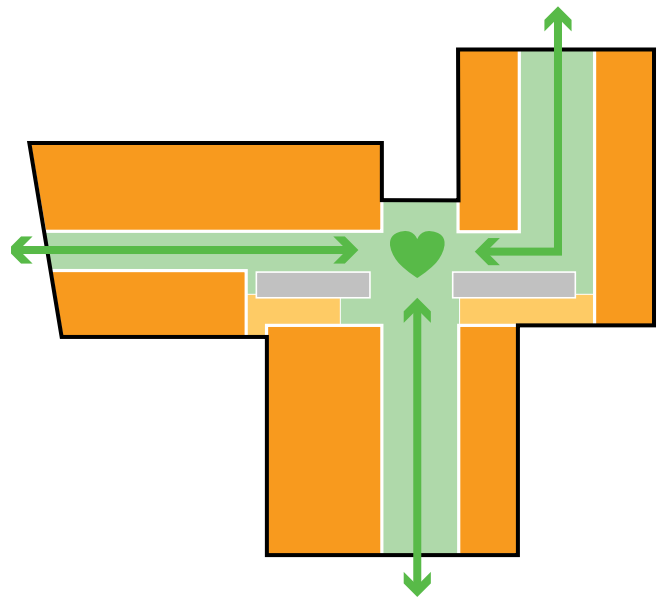
Ministerie en Ministerie van Justitie & Veiligheid bruikbare, eigentijdse functionaliteit te realiseren. De inpassing in de situatie wordt verbeterd, de logistieke ontsluiting geoptimaliseerd. Het zalenprogramma wordt uitgebreid en voor de magistratuur met een eigen verkeersroute ontsloten. De functionaliteiten voor het ministerie van Justitie & Veiligheid en het Openbaar Ministerie worden ingepast. Met de transformatie wordt een uitnodigender en laagdrempeliger toegankelijk Paleis van Justitie gecreëerd die veilig is conform de huidige uitgangspunten. Op de volgende pagina’s wordt de beoogde inpassing van het programma en de resulterende gebruikswaarde toegelicht.

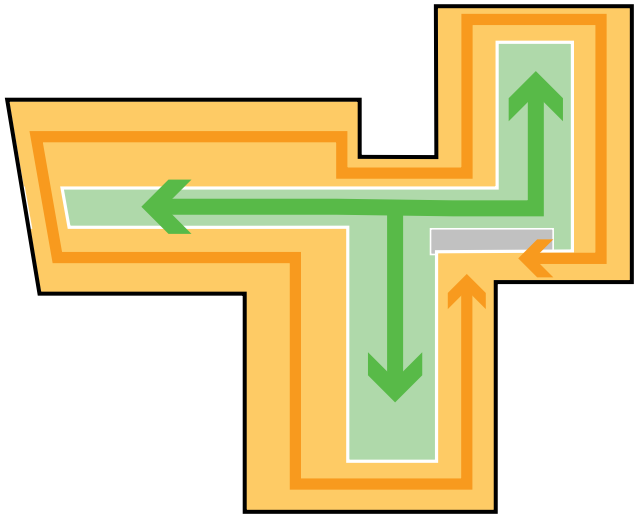
Voortbouwen op de bestaande structuur

De bestaande constructieve structuur is leidend voor het principeontwerp. Zalen worden zo gepositioneerd dat de kolommenstructuur zo compleet mogelijk kan blijven bestaan. Daarnaast worden de grote zalen waar mogelijk behouden, hiermee wordt continuïteit gegarandeerd.

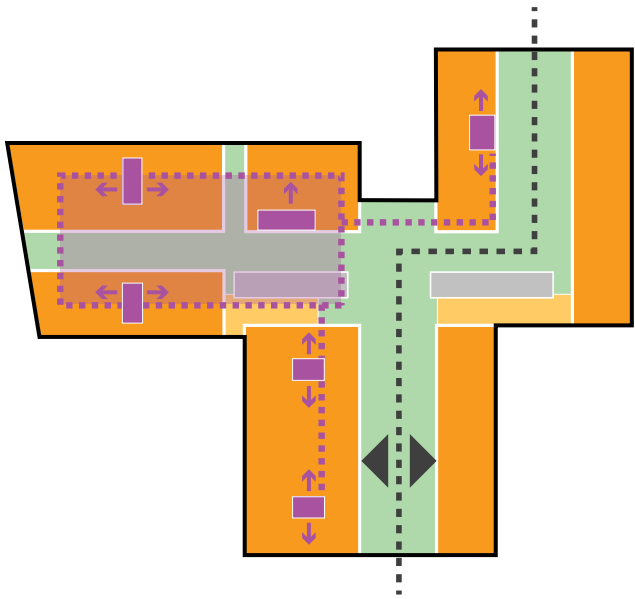
Relatie tussen binnen en buiten

De centrale publieke ruimte krijgt de vorm van straten. Deze straten zijn omgeven door de zalen en maken een connectie tussen het centrale hart van het gebouw en de buitenruimte. Aan het eind van elke straat moet een visuele verbinding met buiten mogelijk zijn.

Het publiek centraal

De opzet van het principe-ontwerp gaat uit van een centraal publieksgebied. Dit gebied is omgeven door de zalen die vanaf de gevel te bereiken zijn door de magistratuur.

Een scheiding tussen Strafrechtelijk en Civiel

Het gehechtingsgebied bevindt zich op de eerste verdieping in bouwdeel II. De strafzalen zijn zo veel mogelijk aan de linkerkant van het gebouw gepland. Hierbij worden looplijnen met het gehechtingsgebied kort gehouden. Grote zalen worden op de hogere tweede verdieping gepositioneerd.

Situatietekening met verschillende ingangen

Ontsluiting van het kavel

Toegang Dienst Vervoer & Ondersteuning (DV&O)

Het Paleis van Justitie is geplaatst in een grote open kelderbak met daarin het parkeerprogramma en logistieke functies. In vergelijking met de huidige situatie wordt de inrit vanaf de Theresiastraat verplaatst naar naast de nieuwe uitbreiding. Naast het gebouw is dit een nieuwe inrit die geen hoogtelimiet kent en zo geschikt is voor de gehechtenbussen van DV&O. In principe is deze inrit exclusief voor gehechtentransport. Zo wordt de verkeersintensiteit op de Theresiastraat verminderd en de onwenselijke vermenging van verkeerstromen op het kavel voorkomen. Incidenteel expeditieverkeer als daarvoor de inrijhoogte van andere inritten ontoereikend is zou organisatorisch mogelijk moeten zijn, maar kan niet tegelijkertijd plaatsvinden.

Grenzend aan deze hellingbaan is een stuk van de parkeerbak omsloten door hekwerk als de sluisruimte voor de laad en losplek die zich in het gebouw bevindt. Vanaf de laad en losplek is er een aangewezen liftkern speciaal voor gehechten om naar de eerste verdieping en het gehechtengebied te komen

DV&O kan via de Theresiastraat het terrein weer verlaten. Met een tweede doorgang in het hek kan de rest van het parkeerterrein bereikt worden waar de uitrit aan de Adelheidstraat en de Juliana van Stolberglaan voorzien in een tweede en derde (!) uitrijroute voor gehechtentransport.

Expeditie

Voor de expeditie, post en technische dienst is het bouwblok onder bouwdeel 3 gereserveerd. Normale bestelbussen, het reguliere expeditieverkeer rijdt aan de van Stolberglaan naar binnen, rijdt om het blok heen en parkeert bij de expeditie voor laden en lossen. Om het volume heen rijdend kan het transport aan de Juliana van Stolberglaan het terrein weer verlaten. Vrachtwagens die te hoog zijn om onder het gebouw door te rijden kunnen aan dezelfde zijde achteruit inrijden en naast het gebouw parkeren. In dat geval is wel nog maar een

rijbaan beschikbaar voor het autoparkeren. Een derde route is als beschreven via de ingang voor DV&O.

In het volume van de expeditie is een nieuwe goederenlift toegevoegd. Deze verbindt de expeditieruimtes met de laagbouwverdiepingen en speciaal de restaurantfuncties in het centrale ontmoetingsgebied op de derde. Hiermee wordt de centrale liftcapaciteit ontlast en is er geen hinderlijke vermenging van goederenstromen, afval en personenvervoer.

Toegang personeelsparkeren.

Aan de Juliana van Stolberglaan wordt als hierboven vermeld een tweede nieuwe inrit gerealiseerd. Inrijden voor personeel vanaf deze drukke verkeersroute is minder overlastgevend voor de buurt. Ook het uitrijden kan aan deze zijde, zo wordt ook de Adelheidstraat ontdaan van regulier verkeer. Centraal in het plan zijn er drie luchtgaten voor de tweede kelderlaag. Door de middelste daarvan te overdekken ontstaat de mogelijkheid om op het kavel rond te kunnen rijden en in een van de drie parkeerzones een plek te vinden. In de huidige opzet is er ruimte voor 200 parkeerplekken.

Fietsparkeren

Fietsers volgen de route voor auto’s vanaf Juliana van Stolberglaan of gebruiken de trap naast de hoofdentree op het Prins Clausplein om uit te komen bij de fietsparkeergarage onder bouwdeel 1

Medewerkersentree

Op deze kelderlaag is er een medewerkersentree gecreëerd waar medewerkers vanzelf op uitkomen of zij nu de hoofdentree, de medewerkersentree aan de Theresiastraat of vanuit de garage aankomen. Deze ruimte wordt verder toegelicht op pagina 53.

plattegronden worden verstrekt bij uitnodiging deelname dialoog

Voorruimte en entreegebied

Voorplein

Het primaire proces van het Paleis van Justitie begint al buiten. Voor de aansprekende en goed zichtbare hoofdentree verlangen de gebruikers een publieksvriendelijke en aansprekende buitenruimte waar men kan wachten alvorens het Paleis van Justitie te betreden, waar men na het verlaten nog even na kan praten en waar bij zittingen die grote maatschappelijke aandacht trekken de pers verslag kan doen en de ruimte is om te demonstreren om zo de betrokkenheid bij de rechtstaat te tonen. Het is in deze voorruimte waar het Paleis van Justitie zich presenteert aan de stad en waar bijvoorbeeld ook ruimte is voor kunst uit de procentageregeling die daar van meerwaarde kan zijn voor zowel het publiek, de medewerkers, het Paleis van Justitie en de bewoners en gebruikers van het Bezuidenhout. In het Principeontwerp wordt hiervoor voorgesteld de zone voor de entree opnieuw in te richten. Twee groene zones voortkomend uit de groen ingerichte tussenruimtes in de oksels van de laagbouw zorgen met de beplanting voor een meer geborgen atmosfeer en meer verblijfskwaliteit dan de stenige vlakte nu doet. Het groen kan ook helpen in het begeleiden van de bezoeker naar de hoofdentree. De hoofdentree ligt ongeveer een meter hoger dan straatniveau. In de breedte is er ruimte om met hellingbanen deze hoogte ook voor mindervaliden te overbruggen. Toegankelijkheid van het complex voor mensen met een lichamelijke of mentale functiebeperking is een belangrijke vereiste voor de publieke functie van het gebouw. Centraal op de entree tussen de groenzones is er een brede trap met ook zitmogelijkheid. Voor de entree is het plein al op hoogte zodat er een drempelloze toegang gerealiseerd kan worden. De transparante gevel onder de overstekende verdiepingen van bouwdeel 1 biedt royaal zicht naar binnen. Doordat ook de materialisering en het groen naar binnen doorlopen voelt de entree laagdrempelig en uitnodigend.

Aan het plein, op de hoek met de Theresiastraat is ruimte gereserveerd voor een publieke plintfunctie met meerwaarde voor de bewoners van het Bezuidenhout zoals een espressobar. Deze functionaliteit zal ook door bezoekers van het Paleis van Justitie worden gewaardeerd.

Hoofdentree en entreeruimte

Het voorplein en de hoofdentree bieden de eerste en laatste indrukken die men bij een bezoek aan het Paleis van Justitie zal hebben. Het zijn de ruimtes die in beeld zullen zijn bij verslaglegging door de pers en die voor het publiek beeldbepalend zullen zijn. De ambitie voor deze identiteitgevende ruimtes is dus zeer hoog. De ambities die gelden voor het hele complex: zichtbaar, herkenbaar, gezaghebbend en uitnodigend gelden dus in versterkte vorm voor deze hoofdentree. Vanuit het openbare gebied is het gebouw toonaangevend en voorzien van een goed zichtbare en uitnodigende hoofdentree aan de Prins Clauslaan. Op de begane grond biedt de gevel maximaal zicht naar binnen op de entreeruimte en het wachtgebied daarachter. Een blik op de grote vensters van het wachtgebied op de verdiepingen biedt de bezoeker al informatie over de opzet en structuur van het pand. Door de hoofdentree betreden de verschillende gebruikers het Paleis van Justitie. Kort op de entree is er goed zicht op de centrale informatiebalie waar de bezoeker zich meldt. Hier worden zij vriendelijk en professioneel ontvangen en van de benodigde informatie voorzien, waarna een deel door de security doorgang in het beveiligde publieksgebied komt. Medewerkers hebben vanuit de entreeruimte toegang naar het medewerkersgebied en de hoofdotsluiting van het gebouw. Voor anonieme getuigen, slachtoffers en medewerkers is er tevens een alternatieve entree én een aanlooproute naar het publieksgebied mogelijk, zoals beschreven in de procesbeschrijvingen van het publieksgebied.

De entreeruimte over de volle breedte van bouwdeel 1 is ruim opgezet en voorzien van wachzitjes. De inrichting en sfeer van de hoofdentree geeft de gebruiker een gevoel welkom te zijn. Dit gevoel moet eraan bijdragen dat de burger het Paleis van Justitie makkelijk bezoekt (lage drempel). De inrichting is daarnaast zodanig (de-escalerend, rustgevend, overzichtelijk en vriendelijk) dat eventuele stress die een gebruiker ervaart bij een bezoek zoveel mogelijk beperkt wordt. Het publieksgebied is een sociaal en fysiek veilige omgeving en een vertrouwelijke omgeving. Als gebruiker van het publieksgebied, mag je ervan uitgaan dat er vertrouwelijk wordt omgegaan met informatie die je deelt en met de privacy van je eigen persoon. De burger moet uit kunnen gaan van de onafhankelijkheid van de organisatie, waarbij geen sprake is van vermenging van belangen.

begane grond

Schetssuggestie voor het nieuwe voorplein

Centrale & Informatie balie

In het Paleis van Justitie is er sprake van een gezamenlijke publieksfunctie, waarbij verschillende organisaties en verschillende vormen van dienstverlening richting de burger worden aangeboden, vanuit een gezamenlijke informatiebalie. De balie is zo gepositioneerd dat je deze vanzelfsprekend aandoet alvorens naar de beveiligingsscan te lopen.

De Centrale & Informatie balie heeft een uitnodigend karakter en is tegelijkertijd een geheel gesloten voorziening welke er primair is voor het contact in een fysieke omgeving tussen de verschillende organisaties en de burger. Het directe contact met de burger vormt voor de betreffende organisaties een integraal onderdeel van het primair proces. Direct contact (face to face) met de burger is van essentieel belang voor een goede werking van het primair proces. Meer dan alleen een portiersfunctie voor het doorverwijzen van publiek hebben de medewerkers van de centrale informatiebalie dus ook al taken uit het primaire proces zoals het ontvangen van hoger beroepsaanvragen en bezwaarindieningen, het laten inzien van dossiers op aanvraag en het ontvangen van poststukken. De ruimtes die hiervoor benodigd zijn, zijn handzaam voor en achter de beveiligingscontrole geclusterd in het volume dat de entreeruimte en wachtruimte van elkaar scheiden.

Beveiligingsscan

De security doorgang heeft als doel de bezoekers, op een gebruiksvriendelijke manier, te controleren op ongewenste goederen. Eisen ten aanzien van de security doorgang worden beschreven in het Functioneel programma van eisen.

Nevenentree

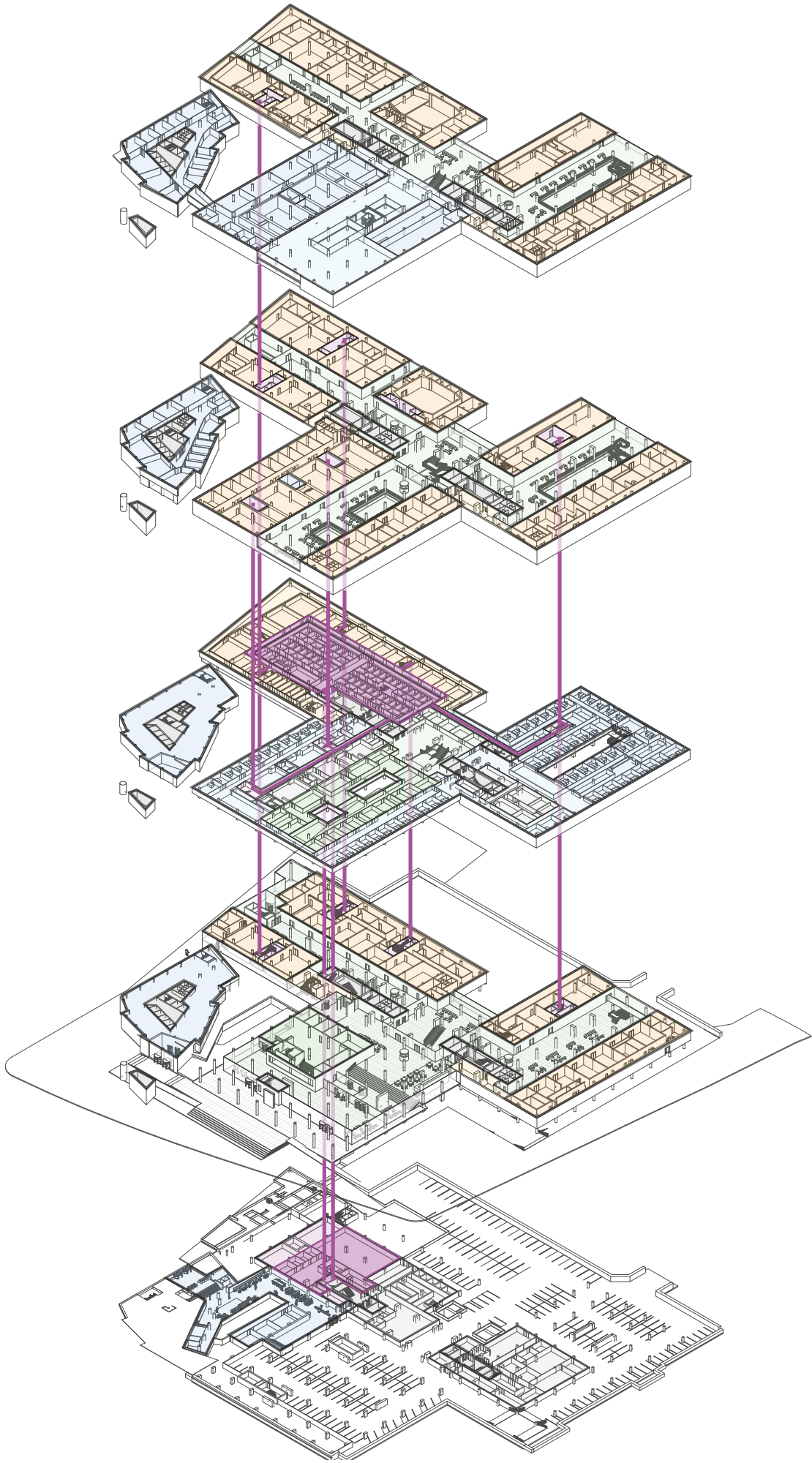
Naast de hoofdentree wordt er aan de Juliana van Stolberglaan een representatieve nevenentree gecreëerd. Deze entree vergroot de functionaliteit van de rechtbank doordat vanaf deze zijde op een tweede manier het publieksgebied of separate zalen daarbinnen ontsloten kunnen worden. Dit is nuttig bijvoorbeeld bij deelopenstelling van het gebouw als er weekendzittingen of snelrechtzittingen zijn gepland. Ook bij zittingen die veel aandacht en reuring creëren kan ervoor worden gekozen om deze entree te openen om mensen de mogelijkheid te geven buiten de drukte om het Paleis van Justitie te betreden. Een andere doelgroep is het publiek voor risicozittingen die wel het recht hebben de zitting bij te wonen, maar om veiligheidsredenen bij voorkeur alleen de tribune van de betreffende zaal kunnen bereiken. Een dergelijke nevenentree is nu niet in het gebouw aanwezig, maar een vereiste voor nieuwe rechtspraakgebouwen.

Gehechtengebied en verhoorruimtes

Een bijzonderheid in het huidige complex is de verdeling van gehechten over de verschillende verdiepingen. Op laag -1 is de ontvangst en overdracht van gehechten van DV&O naar de Rechtspraak, gehechten worden hier gefouilleerd en daarna met twee liften naar de begane grond of eerste verdieping gebracht. Op de begane grond zijn de ophoudruimtes behorend bij de verhoorkamers, op de eerste verdieping zijn de ophoudruimtes gekoppeld aan de route naar de strafzalen in bouwdeel 1 en 2. Een dergelijke opzet is ongebruikelijk. Normaal gesproken is de ambitie van de rechtspraak om het gehechtengebied op één etage te situeren, op dezelfde laag waar ook de overdracht plaatsvindt. Het voordeel is het grotere overzicht en betere beheersbaarheid van het complex met bovendien minder personele inzet. De celwacht kan de overdracht administreren en tegelijkertijd de ophoudruimtes in de gaten houden. Daarbij is het op één laag organiseren van de ophoudruimtes flexibeler, er kan immers eenvoudiger geschoven worden met de benodigde capaciteit voor de rechter-commissaris en de overige zittingsruimtes zonder dat dit extra verkeersbeweging oplevert. De logische plek voor dit gehechtengebied zou op de -1 laag zijn waar de transportbusjes van DV&O de remise kunnen betreden. De ruimte ontbreekt hier echter. Er is nu voor gekozen het gehechtengebied op de eerste verdieping her in te delen. Door de uitbreiding die is beoogd van bouwdeel 2 zijn hier alle ophoudruimtes en de verhoorkamers in te passen. De lagere verdiepingshoogte is voor het gehechtengebied minder problematisch dan voor de meeste andere functies. Ook heeft het gehechtengebied geen daglichteis. Vanuit bouwdeel 2 zijn de meeste strafzittingzalen op korte loopafstand te benaderen. De strafzittingsruimtes zitten voornamelijk in bouwdeel 1 en bouwdeel 2. De vrijkomende ruimte op de begane grond is goed inzetbaar voor de extra zittingsruimtes die worden gevraagd.

De verhoorruimtes zijn kort op het gehechtengebied gepositioneerd. Zittingen in de verhoorkamers of besluiten bij de raadkamer verlenging hechtenis duren vaak kort en er is dus een intensieve loop tussen het gehechtengebied en deze ruimtes. De verhoorkamers zijn rondom het gehechtengebied in bouwdeel 2 gepositioneerd, met de grotere verhoorkamers en de twee raadkamers verlenging hechtenis op de kop aan de Theresiastraat met meer voorruimte. Advocaten en niet gehechte gedaagden betreden dit gebied met een stijgpunt vanaf de begane grond. Na het aanmelden bij de bode op de eerste verdieping nemen ze plaats in de wachtruimte tot het verhoor of de zitting begint. De rechter-commissarissen of officieren betreden het verhoorkamergebied vanaf de werkomgeving op de eerste verdieping. De gang die beide entrees verbindt ligt aan de gevel. Het daglicht hier zal het een prettige gang maken die ondanks de lage verdiepingshoogte ruim aanvoelt. Via deze gang krijgen de verhoorruimtes ook daglicht zonder dat er risico is op zicht naar binnen op de vertrouwelijke gesprekken die hier plaatsvinden.

eerste verdieping

plattegronden worden verstrekt bij uitnodiging deelname dialoog

Zittingszalen en centraal gebied

5.2.2 Uitgangspunten Publieksgebied

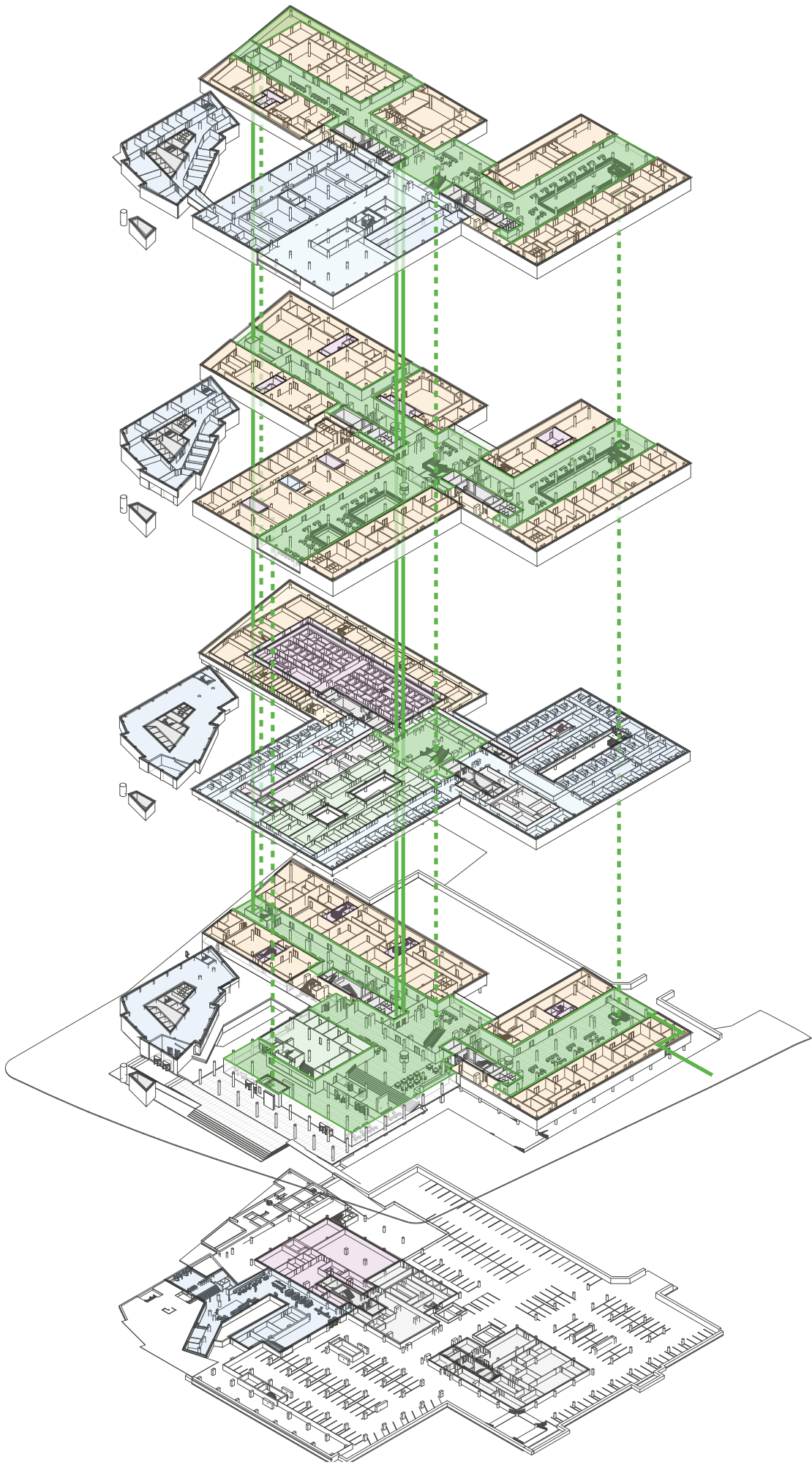
Na de beveiliging stijgt het vloerpeil nog een meter richting de begane grond die als oorspronkelijk twee meter boven maaiveld ligt. Door dit hoogteverschil in twee etappes te overbruggen is er telkens goed zicht naar binnen en voelt het hoogteverschil zo min mogelijk als een barrière.

Het interieur en vooral het centrale gebied na de entree faciliteert de rechtszoekende. Het is niet alleen een ontspannen wachtgebied, het is ook een publiek plein waarmee de Rechtelijke Organisatie in Den Haag de juridische gemeenschap aan zich bindt. De advocaat, de rechtenstudent, de ketenpartners gebruiken deze plek als ontmoetingsplek en verstevigen daarmee de positie van het Paleis van Justitie als het hart van de juridische wereld. In deze ruimte direct na de entree is de koffiebar gesitueerd die het wachten en verzamelen faciliteert. Ook de perskamer is als belangrijke functie voor het wachtgebied hier gesitueerd.

In het principeontwerp is het publieksgebied vervolgens uitgelegd langs drie ‘straten’ in de drie bouwdelen van de laagbouw van P1. Deze opzet, geïnspireerd op de oorspronkelijke indeling van de tweede verdieping van de oudbouw, is overzichtelijk en compact van opzet met aan weerszijden van de straat de zittingsruimtes. Centraal is er een uitnodigend vormgegeven royale trap die de verdiepingen verbindt. Vanaf dit centrum is er zicht de straten in. Ook de bodes die strategisch aan het begin van de straat zijn gepositioneerd worden makkelijk gevonden. Aan het eind van de straat biedt een groot venster zicht naar buiten. Dit verbetert de oriëntatie en geeft licht naar binnen. Secundaire trappen aan het eind van de straat voorkomen doodlopende eindes en bieden als tweede route de mogelijkheid veilig te vluchten in het geval van calamiteiten.

Deze structuur is over de begane grond, tweede en derde verdieping herhaald, waarbij vides ervoor zorgen dat Het opzet en het aantal verdiepingen waarop de zalen liggen zichtbaar wordt voor de bezoeker. De indeling is daarmee begrijpelijk gemaakt. De bezoeker vindt eenvoudiger zijn weg in het grote complex.

Een duidelijk verschil in materialisering van de drie bouwdelen helpt om op de verdiepingen de juiste straat te kiezen. Ook in het oorspronkelijk ontwerp van Sevenhuizen was er in de houtkeuze voor de deuren verschil, maar dit was te subtiel om de oriëntatie te ondersteunen. Met name bouwdeel 2 zal volledig opnieuw worden ingericht waarbij de keuze voor materialen vrij is. In bouwdeel 1 en 3 zullen er ook wanden blijven staan, waarbij het uitgangspunt is dat deze deels als betonsteenmetselwerk uitgevoerd zullen blijven. Een juiste balans tussen samenhang en verschil in materialisering zal een belangrijke ontwerpogave zijn.

tweede verdieping

plattegronden worden verstrekt bij uitnodiging deelname dialoog

De volgende aandachtspunten zijn belangrijk voor een goed ontwerp van het publieksgebied:

- Het publieksgebied heeft een uitnodigend en toegankelijk karakter. Het is ruimtelijk van opzet en in beleving licht, transparant en in contact met haar omgeving.
- Het gebied heeft een vriendelijke, rustige en verzorgde uitstraling en is tegelijkertijd karaktervol, representatief en gezaghebbend.
- Het publieksgebied draagt bij aan het comfort van de gebruikers, waarbij aandacht is voor voldoende daglicht, goede akoestiek, en een gezond binnenklimaat.
- Het totaal moet geen aanleiding geven tot onrust bij gebruikers, maar oproepen tot rust en vertrouwen.
- Door een overzichtelijke, heldere en uitstekende opzet van dynamische informatievoorziening kan de bezoeker of gebruiker vanzelfsprekend en gemakkelijk de weg vinden, waarbij de verschillende ‘gebruikersstromen’ elkaar niet of zo min mogelijk kruisen.
- Het publieksgebied is zodanig opgezet dat het ook op piekmomenten gedurende de dag voldoende capaciteit biedt om de verschillende gebruikersstromen adequaat te verwerken, waarbij veiligheid, rust en vriendelijkheid centraal staan.
- Beveiliging is daarbij ondersteunend en draagt bij aan een veilige en beveiligde omgeving.
- Aandacht voor de logistieke opzet en een heldere clustering van functies waarbij de veiligheid van bezoeker en medewerker centraal staat.
- Hulpmiddelen zoals het gebouw, diensten, voorzieningen en middelen die worden ingezet moeten een klantvriendelijke, efficiënte en professionele ontvangst van gebruikers ondersteunen.
- Een klantvriendelijke, efficiënte, dynamische en professionele informatievoorziening moet de gebruikers ondersteunen.

Schetssuggestie voor het wachtgebied in bouwdeel 3

5.2.3 Zittingsruimtes

Verskillende types zittingsruimtes
In het Paleis van Justitie worden rechtszaken gehouden. Een rechtszitting (zitting) is een onderdeel van een juridisch proces, namelijk het deel waar het geschil wordt besproken met de rechter(s) of raadsheer/heren. Dat kan zijn in een enkelvoudige kamer – een zitting met één rechter of raadsheer die rechtsprekt, maar ook in een meervoudige kamer - een zitting met tenminste drie rechters of raadsheren. De meervoudige kamer beslist over zware of ingewikkelde zaken. Rechtszittingen zijn in principe altijd openbaar. Maar bij het jeugdstrafrecht en bij strafraadkamers vinden zittingen met gesloten deuren plaats. In totaal worden er 58 zalen gevraagd. Dat zijn er meer dan nu. Daarnaast worden er 20 zalen aangesloten op het gehechtencircuit. Ook dat zijn er meer dan nu.

De zittingszalen moeten oproepen tot rust en vertrouwen en hebben een vriendelijke, rustige en verzorgde uitstraling maar zijn tegelijkertijd karaktervol, representatief en gezaghebbend. De extra grote zittingszalen met separate tribune zijn samen met het publieksgebied de ruimtes waar het imago van de rechterlijke macht maximaal mee worden gevormd en waarvoor de architectonische ambities dus het grootst zijn. Twee van de extra grote zalen zijn oorspronkelijk en twee zijn nieuw, qua belevingswaarde kan hier dus heel mooi de balans tussen continuïteit en vernieuwing gerealiseerd worden in afwijkende interieurbelevingen: waar in de bestaande zalen vanuit een renovatiegedachte de oorspronkelijk uitstraling behouden of hersteld kan worden, kan voor de twee nieuwe zalen juist een bijdetijdse inrichting worden gekozen. Variëteit in de inrichting van zalen wordt gewaardeerd, niet alleen tussen bijvoorbeeld civielrechtelijke en strafrechtelijk zittingsruimtes, maar ook binnen dezelfde functionele opzet.

Belangrijk voor de magistraten in de vaak lange zittingen is de mogelijkheid om ook zicht de zaal uit te hebben. In de opzet van het principeontwerp met de blik vanaf het podium op de middenstraat zal het vaak niet mogelijk zijn om echt naar buiten te kijken of direct daglicht te ervaren. Een ruim glasoppervlak helpt wel om even te herfocussen in het geconcentreerde werk dat er gedaan wordt. Wel uitzicht, maar geen inblik. Vanuit het wachtgebied mag er geen spontane inblik de zaal in zijn. Glas in de zaalwand zit dus boven ooghoogte.

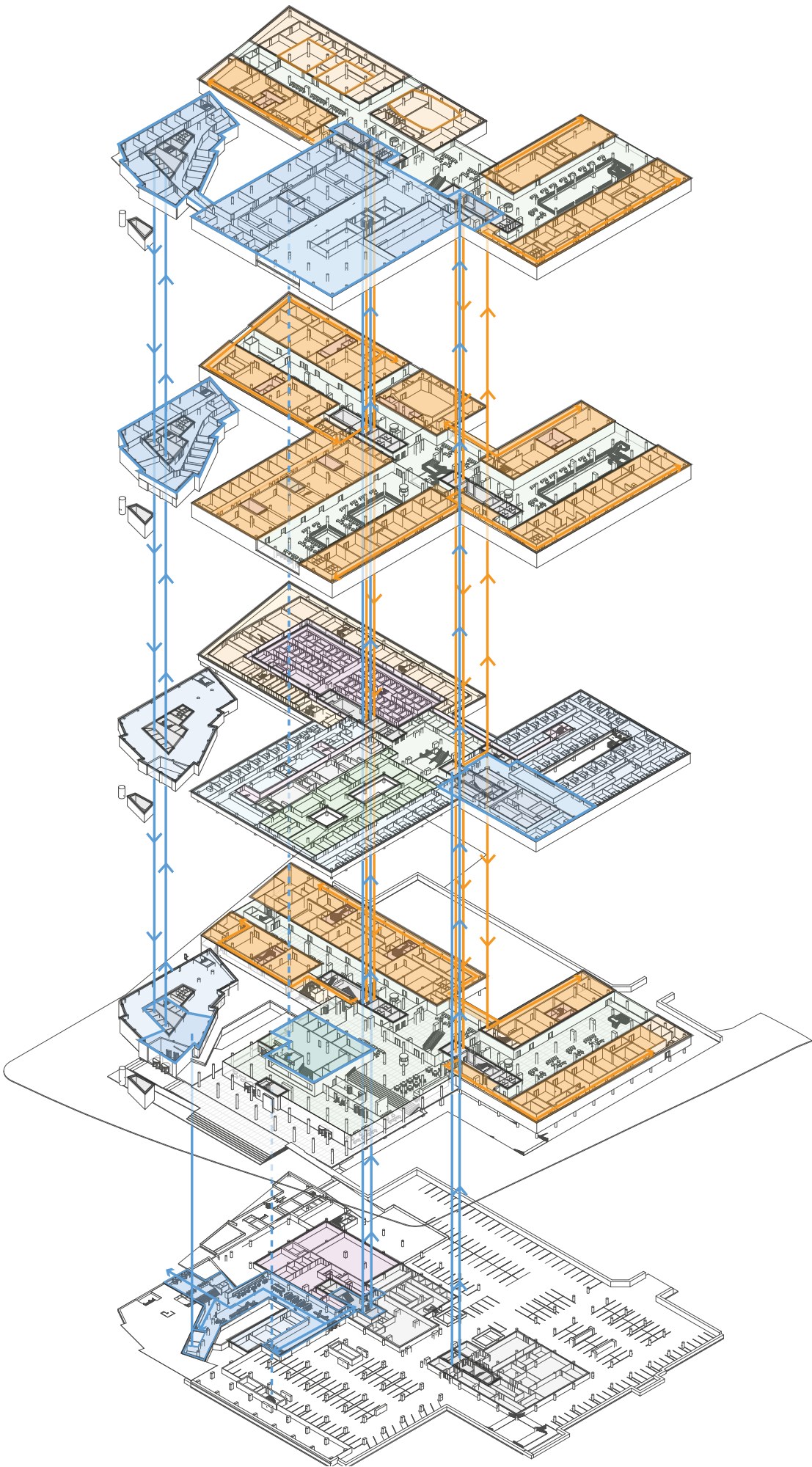
Het Openbaar ministerie heeft ruimtes voor OM afdoeningen en het ministerie van J&V heeft behoefte aan spreekkamers voor contact met de cliënten. Deze ruimtes zijn in afzonderlijke gebieden op de eerste verdieping gesitueerd om ze zo herkenbaar te clusteren. Er is zo ruimte voor een op de specifieke gebruikers afgestemd ontwerp. Zo zal de Raad voor de Kinderbescherming een meer kindvriendelijke en zachte vormgeving wensen dan het OM of de Rechtspraak.

Aparte routes naar de zalen

Een belangrijke aanpassing aan het bestaande complex betreft het toevoegen van een extra afgescheiden route voor rechters en officieren naar de zittingsruimtes. Behoudens een deel van de zalen in bouwdeel 1 op de begane grond en tweede verdieping en de extra grote zaal in bouwdeel 2 worden de zalen door de magistratuur nu betreden via het publieke gebied waar ook het publiek wacht. Soms is er vanuit dit gebied een raadkamer te benaderen als voorruimte waar vanuit de zaal betreden kan worden. Soms ontbreekt ook deze. Gelet op de veranderde veiligheidsbeoordeling is dit in een modern Gerechtsgebouw niet meer acceptabel. Met uitzondering van de kleine enkelvoudige zittingsruimtes voor civiele zaken waar de rechter samen met de procespartijen de ruimte betreedt, is de norm dat de bode de deur opent voor publiek, waarna de magistratuur uit de ‘coulissen’ via een veilige route naar de zaal kan en het podium betreedt. Voor gehechten is er een derde route vanuit het gehechtencomplex.

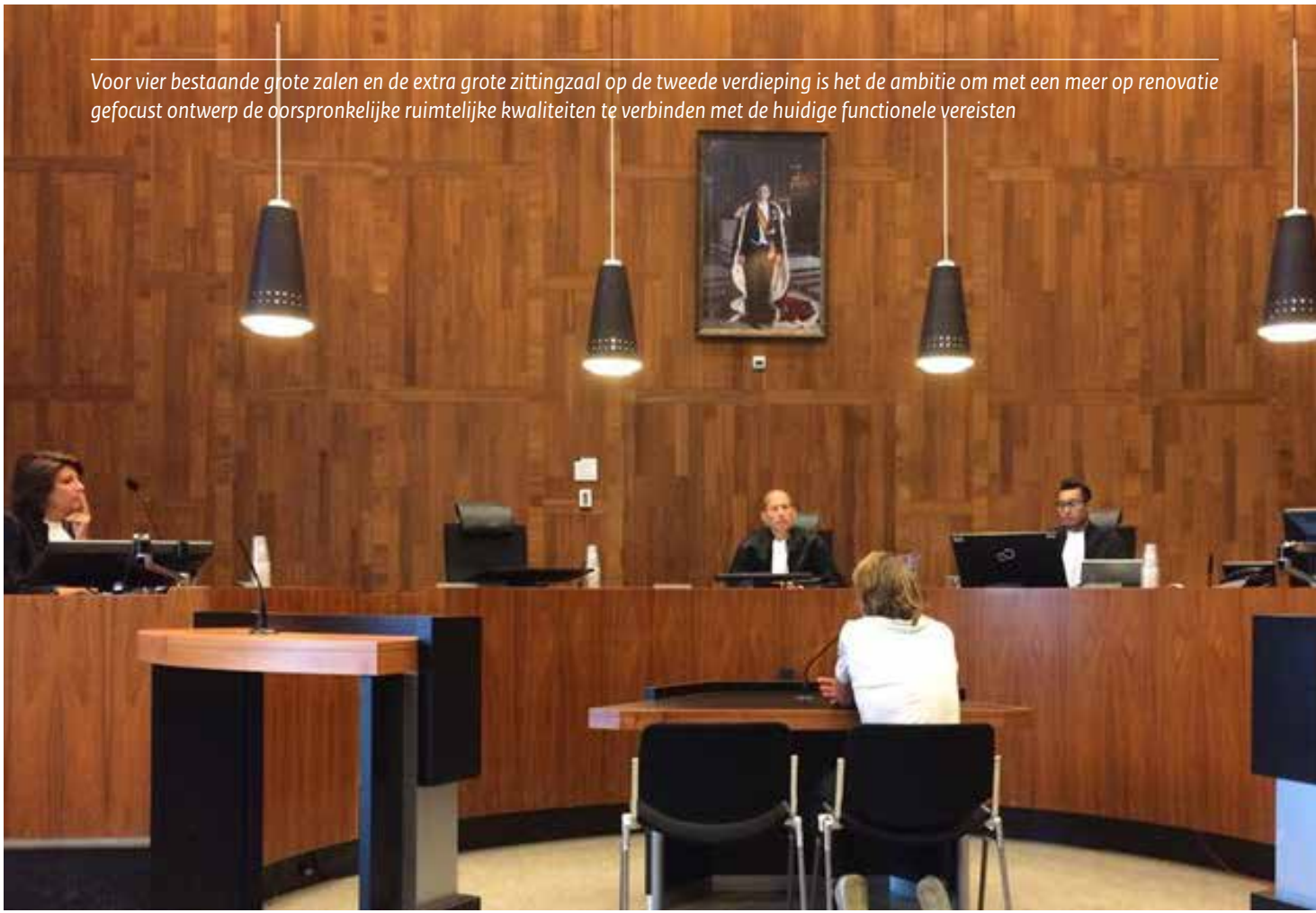
Meer zittingsruimtes ontsluiten met een extra verkeersroute voor magistraten en meer zittingsruimtes voorzien van een gehechtentoegang is een disruptieve functionele verbetering. Overal waar de zittingsruimtes nu aan de gevel liggen moet er een gang achterlangs worden toegevoegd. Dit kan door aan de achterzijde het gebouw te verbreden. Het alternatief is om de zalen te demonteren en een gangbreedte naar binnen weer op te bouwen. Er is op plekken een behoorlijke overmaat in het huidige wachtgebied die hiervoor ingezet kan worden. In het principeontwerp worden beide strategieën toegepast. Aan de zuidoostzijde van bouwdeel 1 en 3 wordt een achterlangsgang gemaakt door nieuwe civiele zalen meer naar binnen te plaatsten. Aan de noordoostkant van bouwdeel 3 wordt juist een gang toegevoegd aan het volume om zo de grote civiele zalen op de tweede verdieping intact te kunnen laten. Op de begane grond en de derde verdieping worden hier ook zittingruimtes toegevoegd.

Met deze routes aangesloten op de twee hoofdtrappenhuizen zijn de zalen separaat toegankelijk gemaakt voor de magistratuur. De zalen in bouwdeel 2 en 3 aan de noordoostzijde van het complex hebben een extra stijgpunt nodig om ook hier de achterlangsroute voor de medewerkers te ontsluiten. Dit stijgpunt kan via beveiligd gebied worden bereikt op de eerste verdieping. Minder vanzelfsprekend, maar de verwachting is dat de beperkte hoeveelheid medewerkers die hier moet komen deze route makkelijk zullen leren.

Voor de verschillende gebruikers in het pand zijn plekken gereserveerd voor hun publieke dienstverlening. Net zoals het in Gerechtsgebouw Breda is gebeurd voor het ZM, OM en de raad voor de kindbescherming wordt het gewaardeerd als de inrichting is afgestemd op de gebruiker. Dit verbetert de dienstverlening en de herkenbaarheid van de organisaties in het geheel.

Voor vier bestaande grote zalen en de extra grote zittingzaal op de tweede verdieping is het de ambitie om met een meer op renovatie gefocust ontwerp de oorspronkelijke ruimtelijke kwaliteiten te verbinden met de huidige functionele vereisten

Nieuwe zalen mogen in hun aankleding, interieur en kleurgebruik juist een eigentijds en modern karakter hebben passend bij de algemene uitstraling van het Paleis. Varieteit wordt daarbij gewaardeerd

In het principeontwerp liggen de routes voor de magistratuur aan de gevel. Het is belangrijk om juist ook genoeg aandacht te besteden aan de beleving van deze verkeersruimte. Beeldkwaliteitsaspecten als daglichtinval en goede verlichting, uitzicht, zichtlijnen en kleur kunnen allemaal bijdragen aan het makkelijk oriënteren tussen verschillende verkeersruimten.

5.2.5 Medewerkersentree

In het Paleis van Justitie wordt er naast de hoofdentree voor publiek een centrale personeelsentree gecreëerd zodat medewerkers niet automatisch in contact hoeven te komen met bezoekers van de Rechtbank. Het streven is om medewerkers zoveel mogelijk gebruik te laten maken van deze personeelsentree. Deze entree, in het principeontwerp gepositioneerd aan de Theresiastraat uit het zicht van de hoofdentree, is dus een belangrijke hoofdingang die aansprekend moet zijn voor de circa 2000 medewerkers die er binnenkomen en die ook bijdraagt aan het representatieve karakter van het complex en de gewenste levendigheid van de Theresiastraat.

De nieuwe entree moet zichtbaar en herkenbaar zijn. Een representatieve entree, ruim en uitnodigend, maar niet concurrerend met de hoofdentree. De structuur van P2 biedt hier de mogelijkheid voor een dubbelhoge ruimte. Het is zeker denkbaar dat de architectonische vormgeving zich niet alleen tot de gevelvlakte beperkt. Plastiek en diepte, spelen met de massa of gebruik van toegevoegde, uitstekende of terugliggende elementen geven levendigheid en kwaliteit aan deze zijde van het gebouw. Deze centrale personeelsentree, leidt naar een nieuwe medewerkerszone in de half verdiept liggende ‘kelderlaag’, grenzend aan een groene patioruimte die zorgt voor daglicht en een aantrekkelijke atmosfeer. Ook vanuit de hoofdentree en de garage is er toegang naar deze verzamelzone Vanaf hier zullen de medewerkers zich door middel van een trappen of liften over de gebouwdelen verspreiden. Meer dan alleen een verkeerszone is het de ambitie om de personeelsentree als een functioneel en aansprekend ingericht deel van het gebouw uit te voeren waarbij de medewerkers van het Paleis van Justitie samenkomen. Het gebied betreft de ruimte vanaf de straatzijde tot en met de lifthallen.

Duidelijk gearticuleerde en vindbare entree

Uitgangspunten personeelsentreegebied:

- Het entreegebied heeft een uitnodigend en toegankelijk karakter. Het is ruimtelijk van opzet en in beleving licht en transparant.
- Het entreegebied heeft een vriendelijke, rustige en verzorgde uitstraling en is tegelijkertijd karaktervol, representatief en gezaghebbend.
- De ruimte is overzichtelijk en helder van opzet en biedt een logische routing, goede zichtlijnen en heldere bewegwijzering, zodat de gebruiker vanzelfsprekend en gemakkelijk z’n weg kan vinden.
- Het entreegebied draagt bij aan het comfort van de gebruikers, waarbij aandacht is voor voldoende daglicht, goede akoestiek, een gezond binnenklimaat.
- Technische beveiligingsmaatregelen dragen bij aan een veilige en beveiligde werkomgeving. Noodzakelijke beveiligingselementen zijn al dan niet onopvallend aanwezig.

Voorzieningen entreegebied in zone 2:

- Centraal in het entreegebied bevindt zich een koffiemachine op een kleine pantrymeubel geschikt voor zelfbediening.
- Verspreid door het entreegebied staan zitjes en belstoelen opgesteld, geschikt voor informeel overleg of een belmoment.
- In het gebied staan lockers voor algemeen gebruik opgesteld, met daarbij een passpiegel en opbergmogelijkheid voor paraplu's en het ophangen van jassen.
- In de nabijheid van het entreegebied bevinden zich douches en kleedkamers voor medewerkers die op de fiets of motor aankomen.

Verlaagde entreeruimte met een uitzicht naar een licht, groene patio

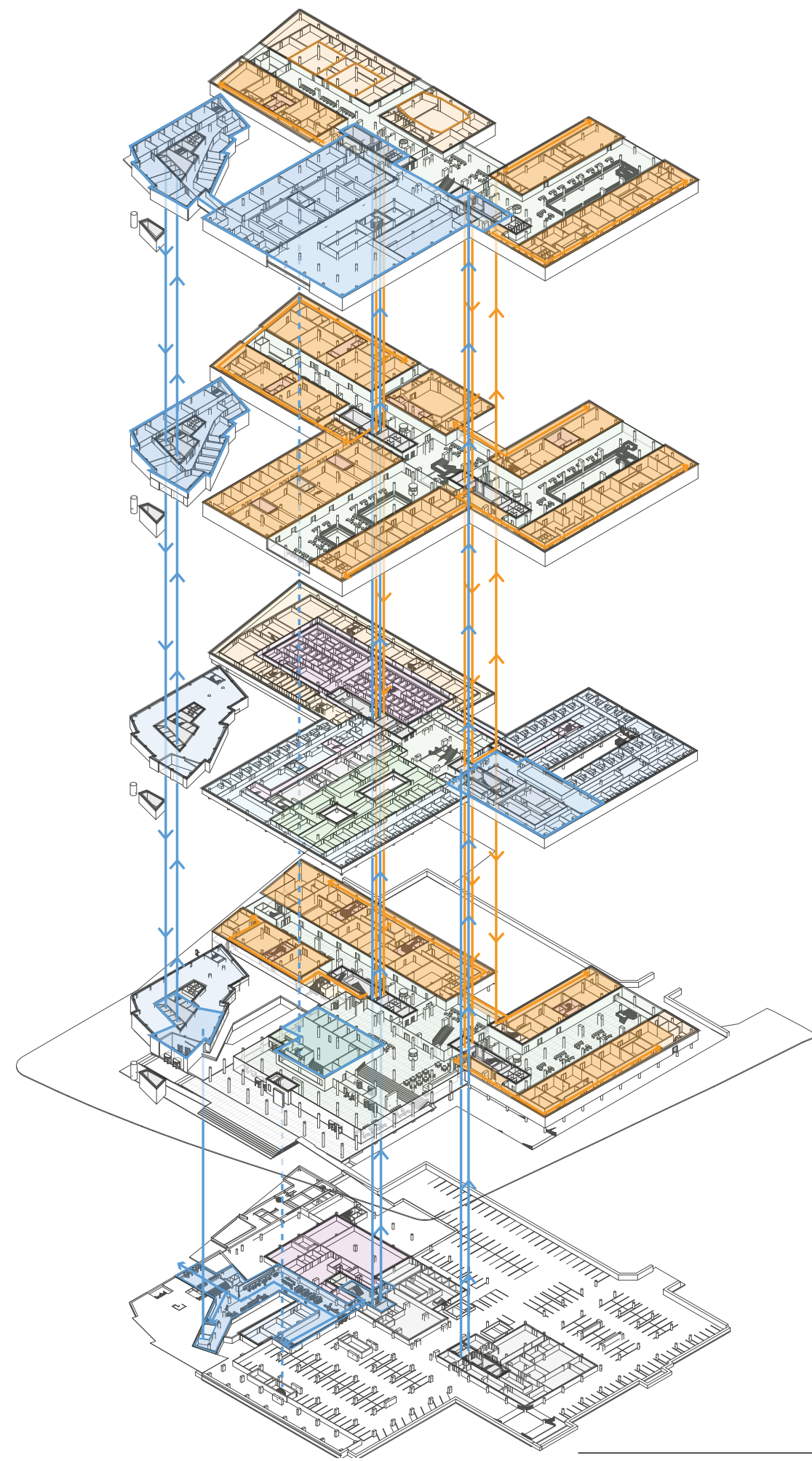
plattegronden worden verstrekt bij uitnodiging deelname dialoog

Schetsuggestie voor de nieuwe plint van P2, met entrees en voorzieningen aan alle zijdes voor een levendig straatbeeld

Schetsuggestie publieksfuncties op de Theresiastraat

Schetssuggestie van het zicht op de groene patio tussen P1 en P2 vanuit de medewerkersentree

Centraal ontmoetingsgebied

5.2.6 Ontmoetingsgebied medewerkers

Op een strategische plek ten opzichte van de circa 2000 werkplekken worden het vergadercentrum, het kenniscentrum en de gecaterde aanlandomgeving samengevoegd tot het centrale ontmoetingspunt van het Paleis van Justitie.

Naast de personeelsentree is het ontmoetingsgebied de gezamenlijke voorziening waar alle medewerkers van het gehele complex gebruik van kunnen maken, met als doel dat het geheel van aparte gebouwdelen als één gebouw wordt ervaren. De huidige positie van zowel het restaurant, de vergaderruimtes als het kenniscentrum in de laagbouw van bouwdeel 3 maakt ze zeer excentrisch gelegen. Feitelijk zijn deze ruimtes enkel met de zuidoostelijke liftkern van P1 te bereiken. Vanuit P2 moet er op de derde verdieping worden uitgestapt en overgestoken worden naar P1, via een lange gang om de patio heen kan hier worden overgestoken naar deze liftkern om daarmee op de begane grond het restaurant in bouwdeel 3 te bereiken. Een lange onduidelijke route die visueel niet wordt ondersteund. Medewerkers lopen daarom regelmatig maar buitenom. De excentrische positionering van deze belangrijke gebruiksfuncties legt ook een onevenredige druk op de zuidoostelijke liftkern. Lange wachttijden voor de slechts twee liften die hier zitten is het gevolg. Ook in de piek bij het binnenkomen van het complex worden alle medewerkers vanuit de publieke toegang naar deze liftkern geleid. De aanwezige liftcapaciteit blijft zo onbenut.

In het principeontwerp is er voor gekozen restaurant, kenniscentrum en vergaderruimtes te situeren op de derde verdieping van bouwdeel 1. Deze ruimtes zijn gelijkwaardig te benaderen vanuit de twee liftkernen van P1 en de centrale liftkern van P2. Op deze verdiepingen liggen de centrale kantoorfuncties dus beter centraal in het complex. Door op de aangrenzende verdieping in P2 ook vergaderruimtes en centrale kantoorfuncties te situeren ontstaat er een meer gelijkwaardige situatie tussen de twee kantooortorens van het complex. Gelegen op de bovenste verdieping van de

laagbouw is er de mogelijkheid om een eenvoudige toegang naar de daktuin te maken en zo een aantrekkelijk ingerichte buitenruimte te koppelen aan de centrale kantoorfuncties.

Het ontmoetingsgebied is een aantrekkelijk en uitnodigend gebied in het gebouw, waarin gemeenschappelijke faciliteiten zijn geconcentreerd. Denk hierbij aan het bedrijfsrestaurant, koffiebar, vergadercentrum, servicepunt facilitair/ ICT en kenniscentrum. Het gebied geeft uiting aan de ambitie om samenwerking en kennisuitwisseling tussen medewerkers, ketenpartners en ambtelijk bezoek te bevorderen. Tevens biedt dit deel van het gebouw een veilige en vertrouwde omgeving waarin medewerkers, ketenpartners en ambtelijke bezoekers kunnen aanlanden voor het uitvoeren van werkzaamheden op een digitaal device samenwerken, lunchen, overleggen en elkaar kunnen ontmoeten zonder zich in de beslotenheid van het kantoorwerkgebied te hoeven begeven. De functionaliteiten die in het ontmoetingsgebied worden georganiseerd zijn: aanlanden, kortdurende kantoorwerkzaamheden, digitaal overleg, bijeenkomsten, vergaderen, de bibliotheek, recreatieve ruimtes en de facilitaire servicepunten. In het ontmoetingsgebied is een restaurantvoorziening waarin er plek is voor minimaal 250 mensen om tegelijkertijd te lunchen. Een nieuwe goederenlift zorgt voor een goede verbinding tussen deze cateringruimtes en de expeditie op -1.

Het ontmoetingsgebied is alleen toegankelijk voor medewerkers en haar bezoekers door middel van toegangscontrole met rijks- of bezoekerspas. Er is een directe beveiligde verbinding met het publieksgebied, zodat toegang tot grote bijeenkomsten met externen gemakkelijk gereguleerd kan worden. Met de tribune van de extra grote zaal op dezelfde verdieping is ook de route naar het restaurant na bijvoorbeeld installatiezittingen kort.

Daarnaast zal de ruimte zo veel als mogelijk flexibel inzetbaar moeten zijn, zal deze goed bereikbaar moeten zijn voor hen die er gebruik van willen maken (onderdeel van de aantrekkelijkheid) en zal het gebied gedurende reguliere openingstijden van het gebouw toegankelijk zijn en verkoop van etens- en drinkwaren bieden.

plattegronden worden verstrekt bij uitnodiging deelname dialoog

Uitgangspunten:

- Het ontmoetingsgebied is een aantrekkelijk, uitnodigend en multifunctioneel gebied met bijpassende uitstraling en (catering)voorzieningen.
- Het gebouw, de diensten, voorzieningen en middelen die worden ingezet moeten samenwerking en kennisuitwisseling tussen medewerkers, ketenpartners en ambtelijk bezoek bevorderen.
- Het ontmoetingsgebied wordt gedurende de gehele werkdag gebruikt, maar bijvoorbeeld activiteiten waarbij catering gewenst is moeten ook op verzoek van opdrachtgever buiten de openingstijden en buiten het ontmoetingsgebied kunnen worden uitgevoerd.
- Alle plekken in het ontmoetingsgebied zijn comfortabel, uitnodigend en óók geschikt om aan te landen (lezen, schrijven, telefoneren, overleggen met papier en laptop).
- Het ontmoetingsgebied kent rustige en drukke zones die samen in één gezamenlijke ruimte tegelijkertijd moeten kunnen plaatsvinden, ondersteund door de inrichting van het ontmoetingsgebied.
- Het ontmoetingsgebied moet ook geschikt zijn om te gebruiken voor groepen tot 50 personen voor bijvoorbeeld lezingen, presentaties, feesten en recepties en evenementen met catering. Waarbij de mogelijkheid moet zijn om delen op een snelle en eenvoudige manier te separeren.
- Het ontmoetingsgebied moet beschikken over een goede akoestiek die aansluit bij de werkzaamheden die er plaatsvinden, rekening houdend met de verschillende zones in het gebied.
- In de lay-out moet rekening gehouden worden met facilitaire logistieke stromen bijvoorbeeld afvalbeheer, catering en een logische verbindingen bieden met opslagruimtes zoals voor meubilair, catering en ICT AV middelen.

1. Koffiebar in het EMA hoofdkantoor, Amsterdam met aantrekkelijke, comfortabele meubilering, natuurlijke elementen en daglicht voor ruimtelijke kwaliteit

2. Restaurant in het Rijkskantoor op Rijnstraat 8 Den Haag. OMA

daktuin en groenzones in en om het gebouw

Vergroening binnen en buiten

Het groen wordt gebruikt als ruimtelijke verbinder in horizontale en verticale richting; binnen en buiten.

De ervaring van het groen begint al buiten: op het voorplein van het gebouw. De bezoeker wordt vanaf de Prins Clauslaan begeleid naar de hoofdentree over een groen ingericht stedelijk voorplein. De bakranden die ook kunnen worden gebruikt als zitelementen begeleiden de bezoekers naar de centraal gepositioneerde trap om het hoogteverschil naar de entree te overbruggen. De trap vormt een onderdeel van de publieke ruimte; de toegevoegde groene verblijfskwaliteit met enkele zitelementen versterkt het uitnodigende karakter. Vandaar loopt bestrating en groen naar binnen door om zo de overgang van buiten naar binnen laagdrempelig en vriendelijk te maken. Na binnenkomst van het gebouw wordt de bezoeker weer ontvangen met een groen ingericht interieur. Het nieuwe publieksgebied zal met ruim aanwezige groene elementen passend, ontspannen en gastvrij aanvoelen. Planten dragen daarbij aantoonbaar bij aan de gezondheid van medewerkers en vergroten de waardering van het interieur. Ze werken als een natuurlijke bevochtiging van ruimtes en vangen CO2 en schadelijke stoffen uit de lucht. De waardering voor groene interieurs is hoog.

Door rondom de vides groene zones te maken begeleidt het groen de mensen omhoog, en verbetert het de orientatie met herkenningspunten, zorgt voor de privacy waar nodig en verrijkt het de beleavingswaarde van de afzonderlijke gebouwdelen. Op het dak van de laagbouwvolumes mag het groen triomfantelijk resulteren in een rijk begroeid gebruiksdak voor het personeel. De dakterrassen, functioneren als verlengde van het centrale ontmoetingsgebied.

Vaste Inrichting

In het ontwerp worden op strategische plekken vaste inrichtingselementen in de openbare ruimte en de dakterrassen geplaatst, zodat er aan fijne verblijfskwaliteitseisen wordt voldaan. De voorkeur gaat voor integreerde elementen die deel uitmaken van het ruimtelijke concept in plaats van later toegevoegde elementen die niet per se in concept of stijl van het ontwerp passen. Groeperen van groen- en zitelementen of groen- en veiligheidsmaatregelen worden vaak als positief ervaren en zo wordt de leefbaarheid aanzienlijk vergroot. Ook de andere meer functionele elementen zoals waterafvoer, wateropvang en irrigatiesystemen of afvalbakken moeten geregisseerd worden geplaatst. Er wordt gezocht naar een passend en functioneel ontwerp dat aan alle eisen van een goede eigentijdse buitenruimte voldoet.

Het wordt gewaardeerd als bij het inrichten van het voorplein gebruik wordt gemaakt van de materialen die ook in het interieur van de gebouwen worden gebruikt. Het was een van de ruimtelijke hoofdconcepten in de architectuur van Sevenhuijsen: zo wordt de overgang van buiten naar binnen verzacht.

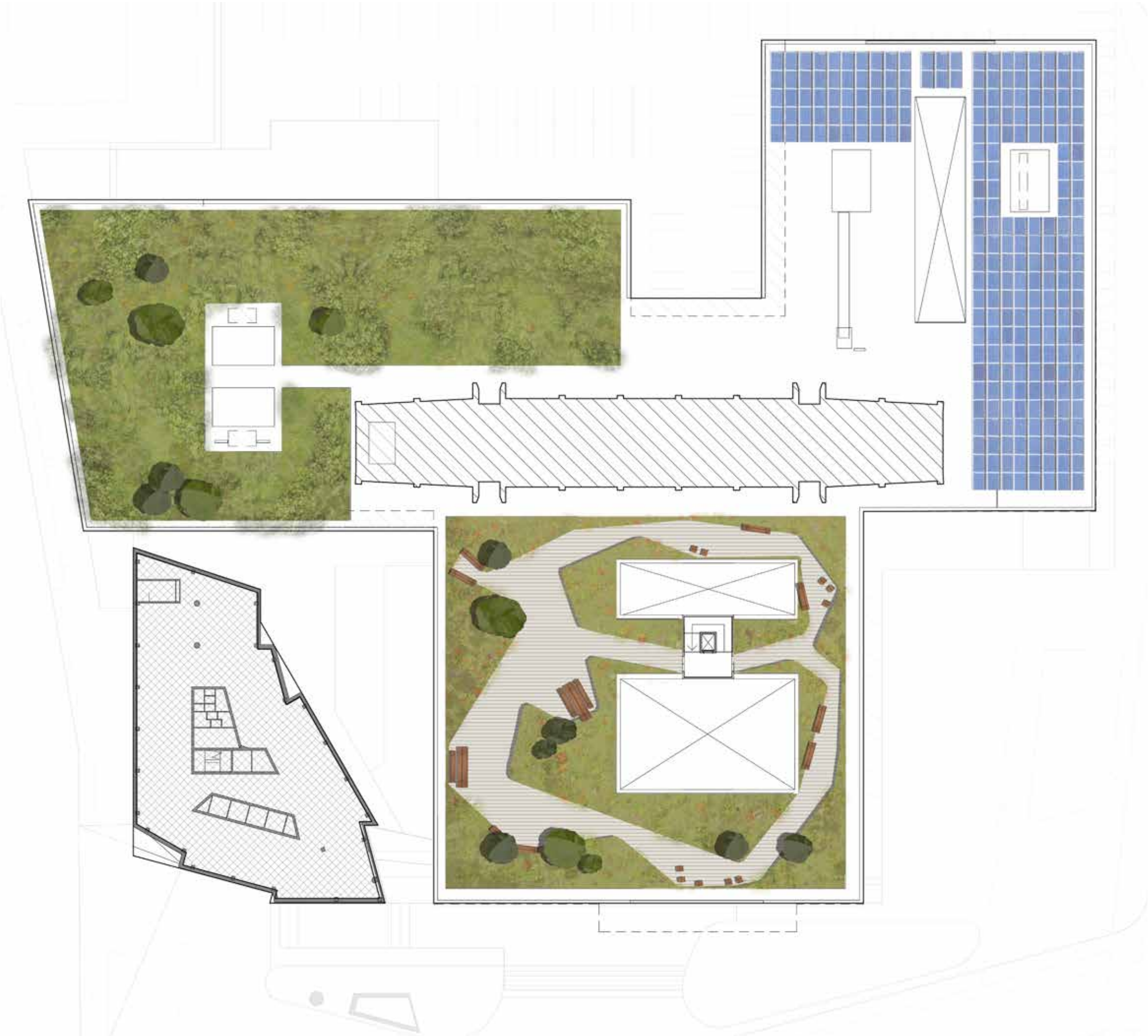
Er wordt zeker aangemoedigd om te onderzoeken hoe de principes van circulariteit aan de uiteindelijke materiaalkeuze in dit ontwerp kunnen bijdragen. Tijdens de renovatie komen veel waardevolle materialen vrij die zeker (deels) hergebruikt kunnen worden in het nieuwe pleinontwerp. Een aandachtspunt daarbij is dat er rekening gehouden moet worden met de fasering van het bouwproces, namelijk: welke materialen wanneer beschikbaar zijn.

Bestrating en beplanting

De harde en zachte inrichting van het maaiveld moet afgestemd worden met de algemene aankleding van het Paleis van Justitie en de ambities voor de openbare ruimte van de gemeente Den Haag. Ook hier kunnen de ruimtelijke principes van Sevenhuijsen meegenomen worden: het principegebruik van een grafische laag die hij op de gevels en ook op het maaiveld in het originele ontwerp meenam, kan misschien ook in het nieuwe ontwerp (deels) terugkomen.

Er wordt gezocht naar een passende keuze voor de planten en grassen die in verschillende tijden van het seizoen bloeien, divers van hoogte zijn en op strategische plekken (gedeeltelijke) privacy waarborgen. In afwisseling met bomen en struiken wordt er een stilistische aansluiting gezocht met het beoogde ontwerp van het nieuwe Maria Stuartplein. In de gemeentelijke visie dekt het nieuwe plein de Utrechtse baan af om zo de akoestische en stofoverlast van het verkeer daar te beperken.

Het groen gaat hittestress en fijnstof tegen en zorgt voor een aangename stedelijke omgeving voor mens en dier. Het wordt aangemoedigd om het plein op zodanige manier te bestraten en te beplanten, dat het maximaal bijdraagt aan de ecologische waarde van het gebied. Het voorplein, de groene tussenruimtes en de dakterrassen moeten behalve gebruiksvriendelijke buitenruimtes ook een natuurinclusieve, biodiverse omgeving bieden aan lokale flora en fauna om zo de biodiversiteit in de stadsbiotoop te vergroten.

5.2.7 Kantoorwerkomgeving

Een kwalitatieve huisvesting en een fijne werkomgeving verbeteren het imago van Openbaar Ministerie, de Rechtspraak en Ministerie van Justitie en Veiligheid als aantrekkelijke organisaties om voor te werken. Het welbevinden van de medewerkers is essentieel. Goede comfortcondities, ruim aanwezig groen en natuurlijke inrichtingselementen geven kwaliteit aan de werkomgeving. Een gezonde werkomgeving, die bewegen stimuleert, die ontmoeten en kennisdelen faciliteert, maar ook het geconcentreerde werk goed ondersteunt moeten een hoge waardering voor de werkplek bewerkstelligen. In de werkomgeving is het zoeken naar de juiste balans tussen organisatiespecifieke functionaliteit en meerwaarde door juist functies te delen een belangrijke uitdaging. Het is niet het een of het ander, het doel is maximale synergie door gezamenlijkheid binnen duidelijke functionele kaders van de organisaties afzonderlijk. Een uitgekende mix waarin functies delen leidt tot een hogere kwaliteit dan afzonderlijk mogelijk. Specifieke functies verspreiden over het gebouw om de afzonderlijke plekken nuttig maken is de ambitie. Eigenheid en gezamenlijkheid zorgen er binnen het hele complex voor dat het voor de verschillende organisaties en hun medewerkers prettig werken is.

Het kantoorgebied is een comfortabel en functioneel verzorgd ingericht deel van het gebouw, waarin de paleispartners in relatieve beslotenheid dossiers behandelen. Het kantoorwerkgebied biedt een flexibel te gebruiken, veilige omgeving waarin medewerkers kunnen werken en elkaar kunnen treffen. Daarnaast faciliteert het kantoorwerkgebied de ambitie om samenwerking en kennisuitwisseling te bevorderen.

Het kantoorgebied ondersteunt het primaire proces. Dit vereist een hoge mate van geconcentreerd werken. De inrichting dient zo veel mogelijk gestandaardiseerd te worden om de uitwisselbaarheid van vleugels of etages tussen de verschillende gebruikers zo makkelijk mogelijk te maken. Heldere zonering van het kantoorgebied, waarbij een

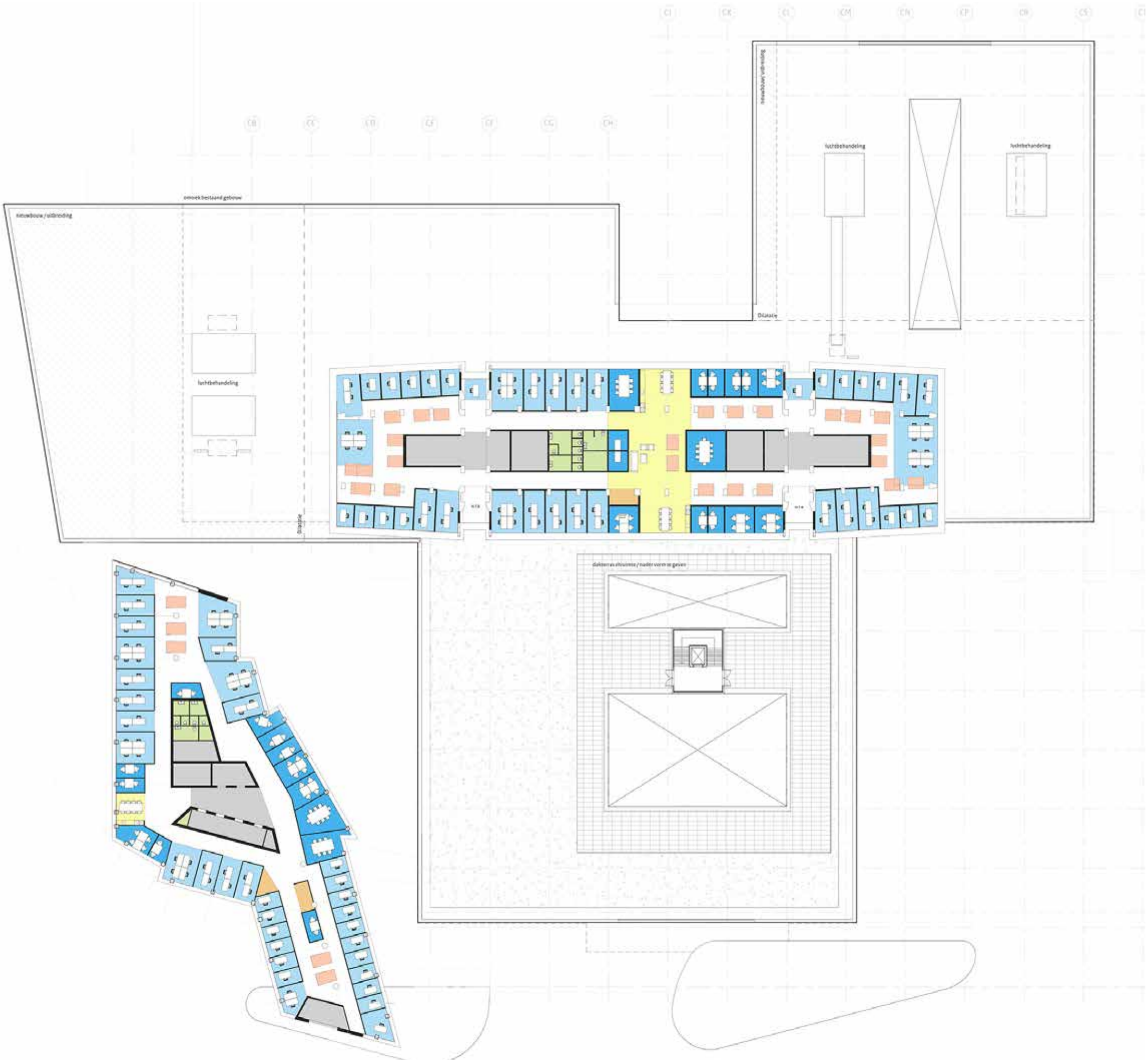
duidelijke en logische scheiding wordt aangebracht tussen geconcentreerd werk en interactieve activiteiten (overleg en ontmoeten). De verschillende verdiepingen en gebieden zijn in de basis uniform in functionaliteit en ruimtelijke opzet. Ook in de verschijningsvorm qua materialisatie en sfeer zijn de verdiepingen gelijkwaardig. Door subtiele verscheidenheid wordt de oriëntatie en herkenbaarheid ondersteund. Het kantoorgebied draagt bij aan het comfort van de gebruikers, waarbij aandacht is voor daglicht, akoestiek en binnenklimaat. Ruimtelijk van opzet met een goede oriëntatie en overzicht. Voldoende transparantie voor de zichtbaarheid van beschikbare werkplekken, met doorzichten naar buiten. Tegelijkertijd moeten de werkplekken voldoende rugdekking hebben om ongestoord te kunnen werken en mogen vanaf verkeerszones geen zicht op schermen bieden. De ontmoetings- en overlegplekken (communicatiewerkplekken) zijn goed herkenbaar en bieden afwisseling in sfeer en vorm. De gebieden met de ontmoetings- en overlegplekken zijn aansprekend en uitnodigend en zodanig geplaatst en vormgegeven dat er geen overlast ontstaat. De ankerpunten op de kantoorgebieden zijn dusdanig gepositioneerd en gecombineerd met voorzieningen zoals informeel ontmoeten en een pantry, dat deze gebieden een aantrekkingskracht krijgen.

Hybride werken

Naast de overeenkomstige behoeftes aan invulling van de kantoorwerkomgeving t.a.v. gelijkwaardigheid in taken en werkprocessen, biedt het kantoorwerkgebied ruimte voor de doorontwikkeling van hybride werken binnen het paleis. De ervaringen uit 2020 en 2021 hebben uitgewezen dat bepaalde type werkzaamheden niet per definitie op een Paleis van Justitie uitgevoerd hoeven te worden, wat leidt tot kansen voor een meer hybride werkvorm. En een hybride manier van werken verandert de werkomgeving. Het Paleis van Justitie moet geschikt zijn om vorm te geven aan het hybride werken. Een hybride kantoor is een werkplek die faciliteert dat

medewerkers zowel op kantoor als op afstand op verschillende manieren kunnen werken. Prettig samenwerken staat hierbij centraal. Er is een andere mix van kantoor- en thuisfaciliteiten nodig. De vraag naar eenpersoonsruimtes en gezamenlijke ruimtes om digitaal of informeel te kunnen overleggen neemt daarbij dan ook toe. De ICT-werkomgeving moet het hybride werken gaan ondersteunen zodat het niet meer uitmaakt waar en wanneer je werkt. Een vergadering kan worden bijgewoond vanuit kantoor en vanuit elders. De digitale voorzieningen en faciliteiten worden hierop ingericht. Ook wordt het kantoor slimmer door technologische toepassingen, bijvoorbeeld door gebruik te maken van een werkplekreserveringssysteem via een app.

Waar het kantoor een plek blijft waar geconcentreerd gewerkt kan worden, moet het ook ruimte bieden als een ontmoetingsplek en daarmee meer dan een plek waar je de hele dag aan één bureau werkt, hoewel dat wel de primaire functie van het kantoor blijft. Voorkomen moet worden dat medewerkers niet naar kantoor komen omdat zij denken daar niet goed geconcentreerd te kunnen werken. In het bijzonder voor rechters, raadsheren en juridisch medewerkers geldt dat zij veel moeten lezen en schrijven. De mogelijkheid zich goed te kunnen concentreren is daarbij van fundamenteel belang. Er dient dan ook vanuit te worden gegaan dat voor zover zij niet bezig zijn met een zitting, zij een concentratiewerkplek nodig hebben om hun taken goed te kunnen vervullen. Op zittingsdagen dienen zij in een open ruimte op aanlandplekken voorafgaande aan een zitting te kunnen inloggen.

Programmatische schetsopzet tbv capaciteitsstudie voor een standaardverdieping
in kantoorwerkomgeving in P1 en P2

Op welke wijze hybride werken geschikt is voor de eigenschappen van werkzaamheden, functies en/of processen van ‘paleismedewerkers’, moet de komende jaren nog verder verkend en ontwikkeld worden.

Op de individuele kantoorverdiepingen zijn tevens de volgende functionaliteiten aanwezig, welke verder zijn uitgewerkt in het integraal functioneel PvE:

- Ankerpunt (samenkomstruimte)
- Pantry incl. afvalinzameling
- Facilitaire units (kopiëren, kantoorartikelen, papierafval, werktafel)
- Dynamisch archief (kastruimte)
- Persoonlijke opslag/ lockers
- Postkasten en trolleyvoorzieningen (indien van toepassing)
- Garderobe
- Togakasten (indien van toepassing)

Ruimtelijk programma kantoorwerkomgeving

Het aantal beschikbare werkplekken voor het kantoorgedeelte is globaal getoetst op basis van de Fysiek Werkomgeving Rijk (FWR), op basis van de beschikbare indicatieplattegronden en met NVO gegevens (voor meer achtergrondinformatie, principes en elementen van FWR kunt u ‘FWR-wijzer’ raadplegen).

Kenmerkend voor het Paleis van Justitie in Den Haag ten opzichte van de andere gerechtshoeven is de optimalisatie van het FWTE (FWR-werkplek TeEenheid) werkplek: in de telling is er rekening gehouden met een standaard-afmeting FWR-werkplek, namelijk 6m² voor één kantoorwerkplek en 3m² voor één communicatiewerkplek.

In de conceptopzet is er rekening gehouden met de specifieke werkwijze zoals hoeveelheid individueel werk en het werken in teams van tweeën. Dat heeft geresulteerd in meer éénpersoons en tweepersoons werkplekken en geen

driepersoonswerkplekken per verdieping ten opzichte van een standaard FWR verdeling. De verschillende gebruikers hebben daarnaast een eigen programma van eisen afhankelijk van de behoefte. De zogenaamde specials verschillen per verdiepingen en per gebruiker; dat wordt in de PvE verder gespecificeerd.

Naast de speciale ruimtes is er voor de rechtspraakonderdelen meer kastruimte nodig voor het zogenaamde dynamische archief; iets wat weer afwijkt van de universele hoeveelheid kastenruimte aangeboden in FWR. Dat extra opslagruimte ten koste van de werkplekken gaat is bekend. De twee kantoorstorens zijn aanzienlijk verschillend in hun ruimtelijke en constructieve opzet, dat biedt meer flexibiliteit in P1 ten opzichte van P2. Bij nadere bepaling van waar welke organisatie in het complex gaat komen, dient hier rekening mee gehouden worden. Met uitzicht naar de toekomst is het belangrijk dat er redelijke aanpassingen mogelijk zijn en dat er al nu mee rekening gehouden moet worden. Nu gerealiseerde extra kastenruimte word in de toekomst een (communicatie) werkplek, dus ook qua installaties moet er genoeg flexibiliteit in zitten om de toekomstige aanpassingen te kunnen implementeren.

De eerste globale telling schetst dat indien er extra kastenruimte gereserveerd moet worden, kan P1 +/- 1000 FWTE werkplekken aanbieden en P2 +/- 930. Indien extra kastenruimte niet meer nodig is kan P1 net als P2 +/- 1100 FWTE werkplekken huisvesten.

Een goede mix van open werkplekken en akoestisch of visueel gesloten werkplekken ondersteunt zowel samenwerken en geconcentreerd werken

Strategisch geplaatste en vriendelijk vormgegeven ankerpunten dienen als aangename aanlandplekken voor informeel overleg

voldoende kastruimte in de gang moet zorgvuldig worden mee ontworpen

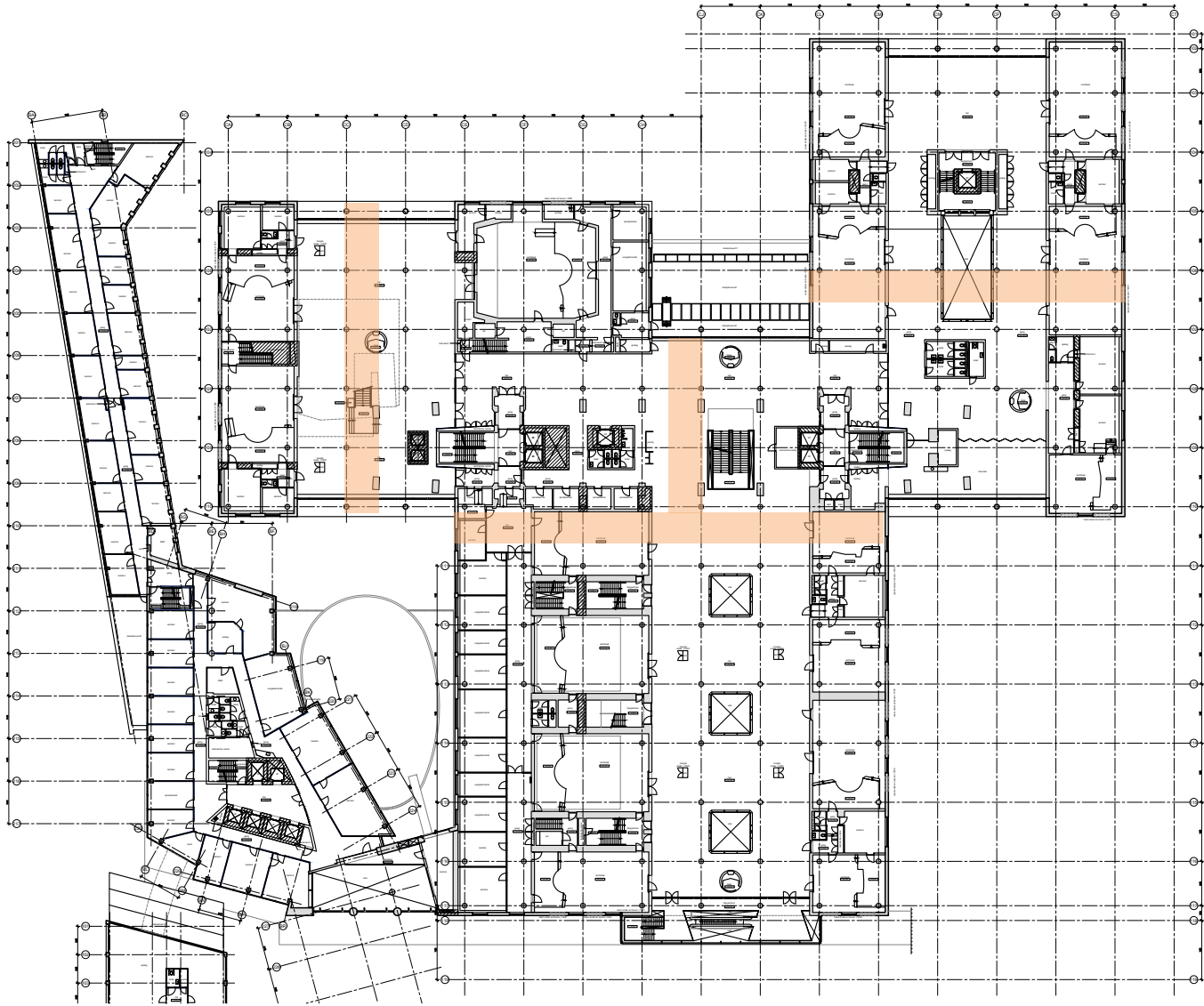
8 Fasering - ruimtelijk en functioneel

Dilataties en Fasering

Voor de verbouwing van het paleis van justitie in Den Haag wordt een gefaseerde uitvoering voorzien, dit voorkomt hoge kosten voor het realiseren van zeer specifieke tijdelijke voorzieningen en maakt het mogelijk voor de rechtbank om zijn centrale plek in de stad te behouden. De leidende limiterende factor bij het realiseren van een gefaseerde verbouwing is de continue beschikbaarheid van voldoende functionele ruimtes om het primaire proces van de rechtspraak en het Openbaar Ministerie uit te kunnen blijven voeren. Veruit de meeste zittingsruimtes zitten nu in bouwdeel I. Door eerst bouwdeel II en III te verbouwen worden hier zalen toegevoegd om uiteindelijk het verlies aan zalen in bouwdeel 1 tijdens de verbouwing te kunnen compenseren. Ruimtelijk en functioneel is dit onderzocht en uitgewerkt. Door het publieke gebied in drie fases te verbouwen is continu voldoende zittingsfunctionaliteit beschikbaar.

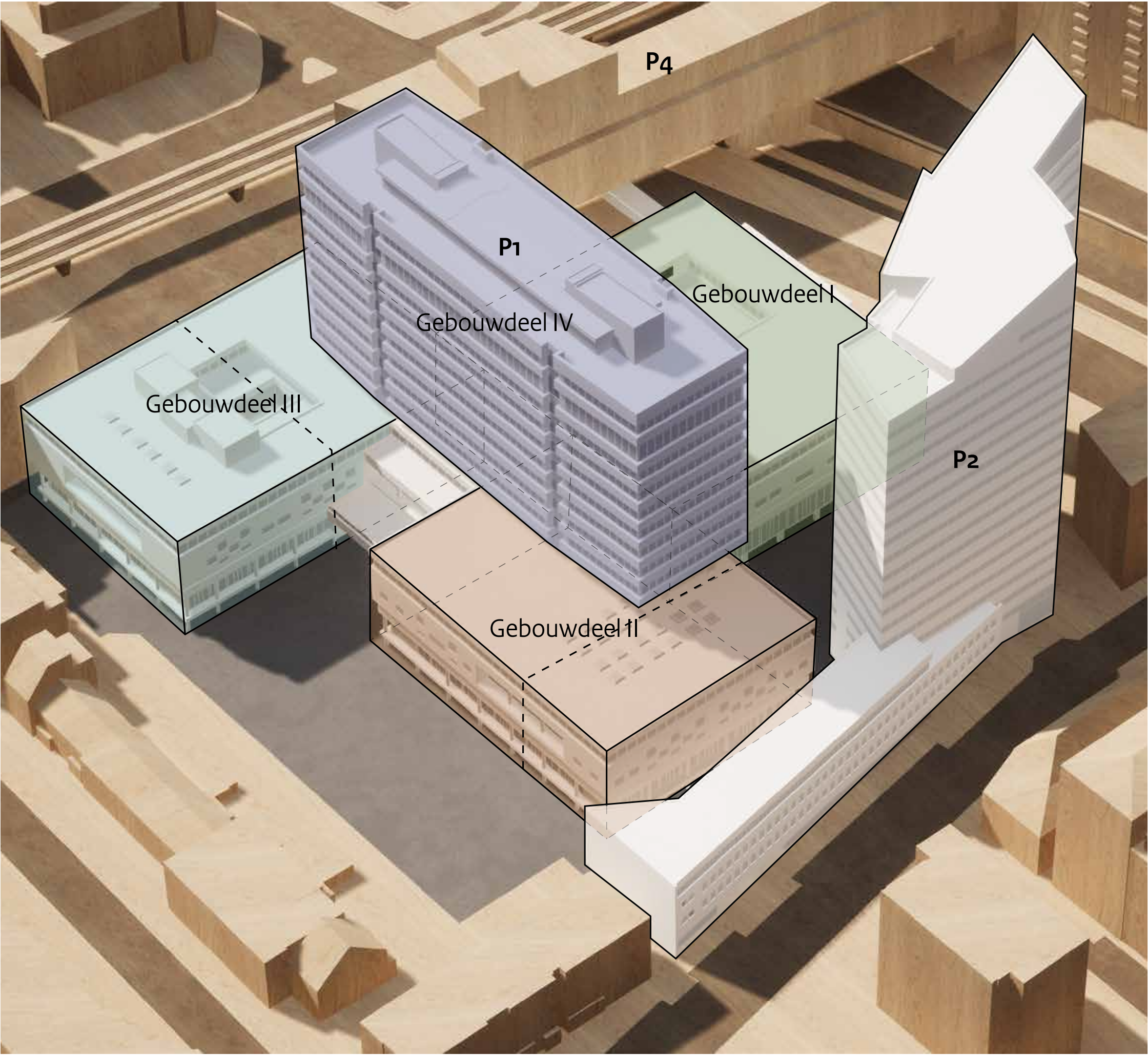
Beschikbaar betekent ook met beperkte overlast door bouwwerkzaamheden, in het speciaal hinder door bouwgeluid is een risico. Om de overdracht van contactgeluid tijdens de bouwwerkzaamheden zo veel mogelijk te voorkomen wordt een scheiding in fases voorgesteld die samenvalt met bestaande constructieve dilataties. Deze dilataties zijn aanwezig tussen de verschillende vleugels van het bestaande Paleis van Jutitie en scheiden deze laagbouw hierbij in drie heldere delen. De kwaliteit van de akoestische onderbreking die verkregen kan worden uit deze bestaande scheidingen is onderwerp van verder onderzoek. Mogelijk moeten additionele maatregelen getroffen worden om een afdoende scheiding te garanderen en overlast hiermee voldoende te beperken. Met het fysiek afschermen van de bouwdelen in verbouwing wordt ook luchtgeluid onderbroken en de veiligheid voor bezoekers en gebruikers van het Paleis van Justitie geborgd. Ook de benodigde technische ruimtes in zijn in principe in alle fases beschikbaar te maken. In de in gebruik zijnde bouwdelen zou zo het primaire proces kunnen doorgaan terwijl andere delen vernieuwd worden.

De driedeling gedefinieerd door de dilataties dient als

uitgangspunt voor de fasering. In de definitiefase zijn hierbij verschillende faseringsscenario's onderzocht. Hierbij is telkens gekeken naar maximaal behoud van functionaliteit van het gebouw, in tijdelijke fases, en het reduceren van technische complexiteit door het toepassen van een intelligente fasering. De faseringsscheiding is in alle gevallen verticaal door het gebouw getrokken waardoor faseringsscheidingen over verschillende lagen en de overlast die hier mogelijk uit volgt voorkomen worden. Uit dit uitgebreide faseringsonderzoek zijn twee voorkeurscenario's voortgekomen die in dit hoofdstuk verder toegelicht worden.

Afbeelding positie dilataties in huidige situatie

2 Scenario’s

In het scenario onderzoek zijn verschillende mogelijkheden behandeld. Enkele van deze mogelijkheden zijn in de definitie fase benoemd als voorkeursscenario vanwege technische of gebruiksvoordelen. Dit heeft geresulteerd in twee faseringsscenario’s waarvan de voor en nadelen verder onderzocht dienen te worden tijdens de uitwerking van het project.

Scenario 2: Start met bouwdeel III

In scenario 2 wordt de gefaseerde verbouwing van het Paleis gestart (Fase A) in bouwdeel III. In de huidige situatie worden in dit gebouwdeel overwegend personeelsfuncties gehuisvest, zoals het restaurant, de bibliotheek en vergaderruimtes. Daarnaast zijn er vijf kleinere en civiele zalen geplaatst. Deze functies zijn op een efficiënte wijze tijdelijk te huisvesten in andere gebouwdelen waaronder een tijdelijke inrichting in P4. De oplevering van gebouwdeel III transformeert deze vleugel in een publieks- / zalengebied waarin zowel straf als civiele zalen geplaatst zijn. Dit maakt het mogelijk om bij de start van fase B waarin bouwblok II verbouwd wordt meer zalen, en in het speciaal meer strafzalen, uit gebruik te kunnen halen dan bij andere faserings scenario’s het geval zou zijn. In deze fase kan ook het kantoordeel bouwdeel IV verbouwd worden.

In Fase B worden bouwdeel II en P2 verbouwd, dit start met de sloop van de laagbouw van P2 waarmee ruimte gemaakt wordt voor het inrichten van een bouwplaats aan de Theresiastraat. In bouwdeel II worden nieuwe grote strafzalen gerealiseerd in combinatie met een volledig vernieuwd gehechtengebied. Daarnaast omvat dit gebied ook de secundaire entree. Deze volwaardige ingang kan tijdens de bouwperiode van Fase C ingezet worden voor het betreden van het Paleis van Justitie. In de laatste fase (C) wordt bouwdeel I verbouwd. Hiermee krijgt de rechtbank zijn nieuwe ingang en wordt er naast het laatste aantal zalen ook een geheel vernieuwde personeel zone toegevoegd aan het gebouw.

Scenario 2 is vanuit het oogpunt van het behoud van vitale gebruiksruimtes, in het speciaal het aantal grotere strafzalen een voordelig scenario. Op technisch vlak kent dit scenario een aantal uitdagingen. Door aanpassen van de MER in een latere bouwfase moet er tijdens de bouw een tijdelijke voorziening of een nieuwe uiteindelijke situatie gecreëerd worden voor deze functie. Dit gaat gepaard met de nodige risico’s voor de stabiliteit van de systemen in het gebouw. De exacte impact van hiervan moet in de gedetailleerde afweging verder onderzocht worden. Hierbij moeten de geboden gebruiksvoordelen die dit scenario biedt zorgvuldig afgewogen worden ten opzichte van de risico’s.

Scenario 3: Start met bouwdeel II

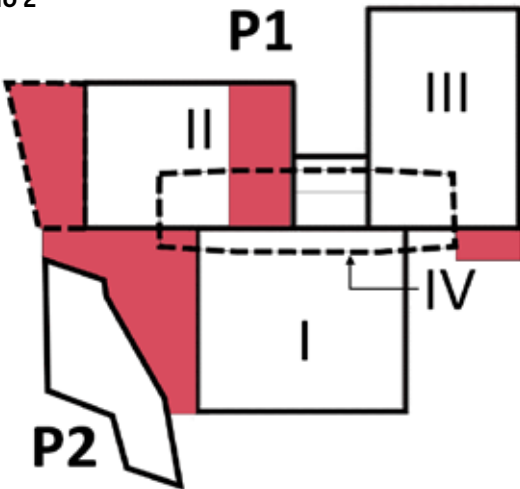
Na het gereedmaken van de tijdelijke situatie van zowel systemen en gebruiksruimtes in fase 0 start de fasering bij scenario 3 in gebouwdeel II. In Fase A vindt zowel het verbouwen van de toren P2 plaats als de sloop van de laagbouw P2 en herbouw van bouwdeel II. Dit maakt het mogelijk om snel beschikking te hebben over een groot bouwterrein aan de Theresiastraat. Doordat in de eerste fase ook de nieuwe personeelsingang en het kantoorgebied in P2 gerealiseerd worden kan daarnaast ook het aantal verhuisbewegingen beperkt worden. In Fase B wordt bouwdeel III verbouwd, hierbij wordt ook de hoogbouw P1 (gebouwdeel IV) aangepast waardoor een tijdelijke situatie gecreëerd wordt die als volwaardige rechtbank kan functioneren, al is de capaciteit tijdens deze fase beperkt. Met het afronden van Fase C, gebouwdeel I wordt deze capaciteit aangevuld tot zijn uiteindelijke situatie. Daarnaast wordt in deze bouwfase de nieuwe ingang geconstrueerd en krijgt de nieuwe rechtbank zijn uiteindelijke gedaante.

Dit scenario kent een aantal technische voordelen omdat de bestaande MER ruimte langer in stand gehouden kan worden tijdens de bouwfase. Na het opleveren van gebouwdeel II kan daarna eenduidig overgeschakeld worden naar nieuwe systemen. Daarnaast is het beperken van verhuisbewegingen voor de gebruikers een voordeel.

Dit scenario kent echter ook een aantal duidelijke nadelen. Doordat gebouwdeel III weinig grote zalen bevat, resteert in de tijdelijke situatie tijdens bouwfase A minder zalen, in het speciaal strafzalen. Daarnaast moet voor het ongestoorde gebruik van de rechtbank een tijdelijke gehechtengebied gemaakt worden in fase 0. Het nut van deze verandering vervalt echter na één bouwfase en zal mogelijk na deze fase opnieuw aangepast moeten worden om de capaciteit van de rechtbank te optimaliseren.

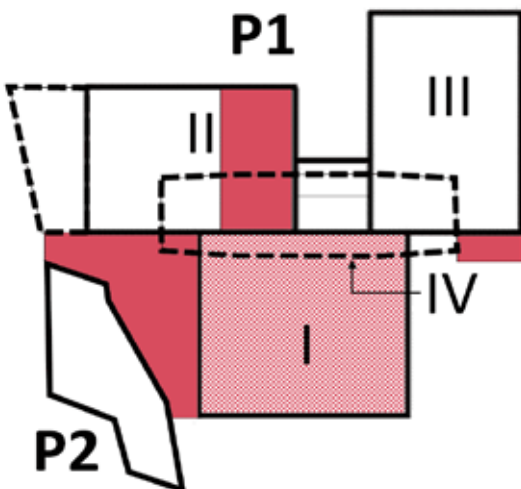
Fase 0

Scenario 2

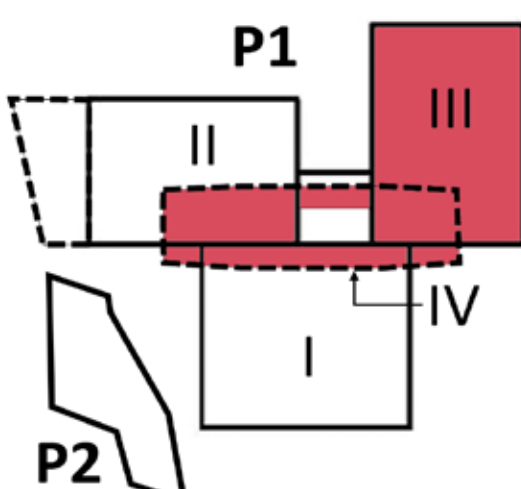
In fase 0 worden tijdelijke maatregelen getroffen die de start van de bouw mogelijk maken.

Scenario 3

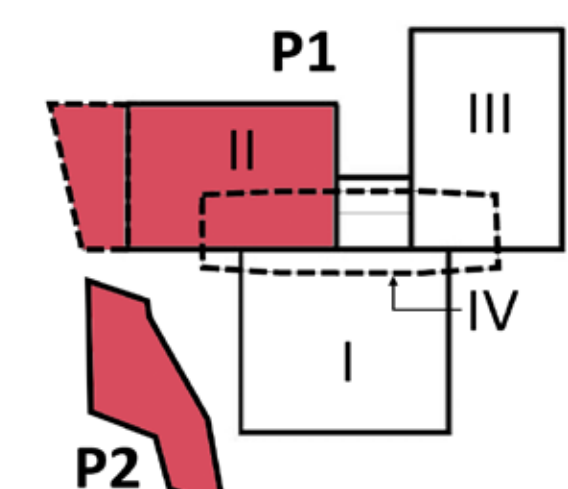

In fase 0 worden tijdelijke maatregelen getroffen die de start van de bouw mogelijk maken.

Fase A

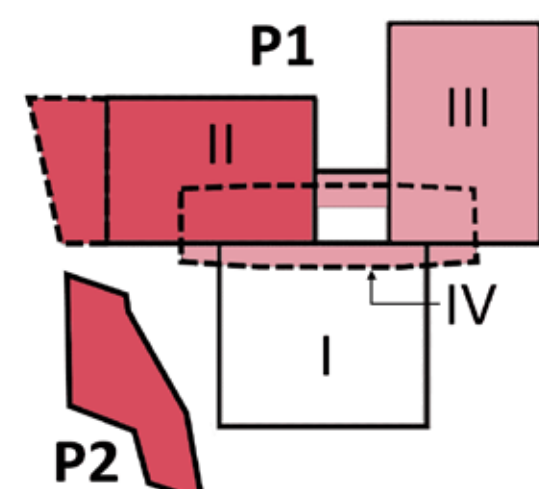

In fase A worden gebouwdeel III en IV aangepast. Dit gebeurt vanaf een tijdelijk bouwplaats aan de Juliana van Stolberglaan. Bij het opleveren van deze fase wordt een groot aantal nieuwe zalen gerealiseerd. De kantoorruimtes van bouwdeel IV verhuizen naar P2 en P4

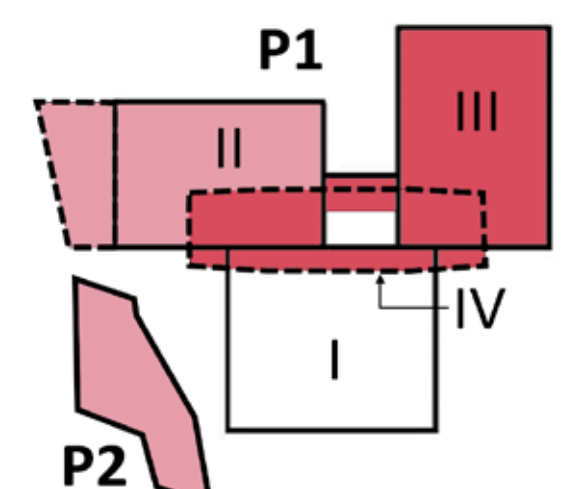

In fase A worden gebouwdeel II en P2 aangepast. Dit gebeurt vanaf een tijdelijk bouwplaats aan de Theresiastraat. Tijdens deze fase kan een deel van de bestaande grote strafzalen niet gebuikt worden.

Fase B

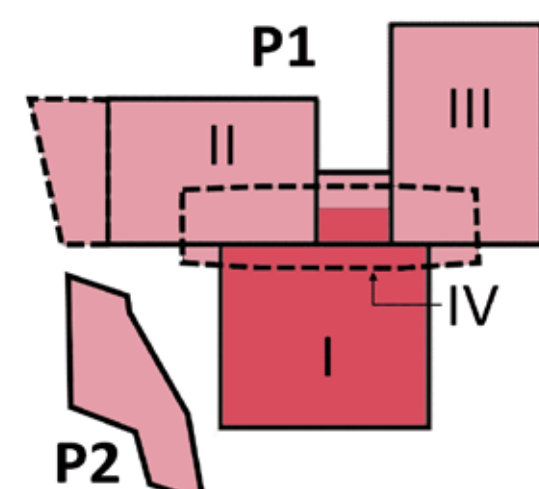

In fase B worden bouwdeel II en P2 aangepast. Hierbij worden zowel nieuwe strafzalen gecreëerd als een nieuw gehechtengebied. In deze fase moeten tijdelijke ruimtes gevonden worden voor het gehechtengebied en de verhoorkamers. Daarnaast wordt de secundaire ingang aan de Theresiastraat gemaakt.

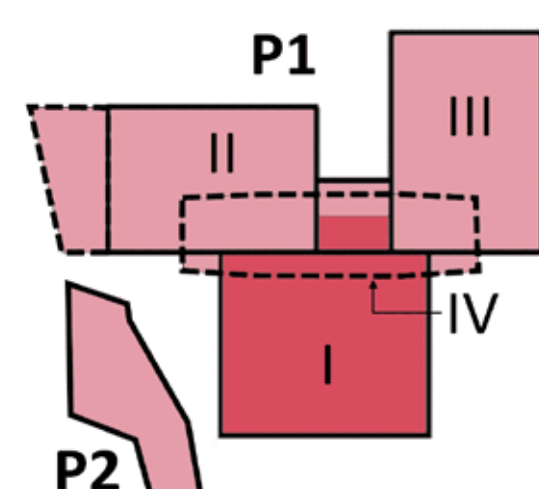

In fase B worden gebouwdeel III en IV aangepast, hierbij worden zowel nieuwe straf- als civiele zalen gecreëerd.

Fase C

In fase C wordt bouwdeel I aangepast. In dit gebouwdeel wordt ook de nieuwe ingang gecreëerd die de rechtbank opnieuw opent naar zijn omgeving. De nevenentree in bouwdeel II kan dienst doen als tijdelijke hoofdentree.

In fase C wordt bouwdeel I aangepast. In dit gebouwdeel wordt ook de nieuwe ingang gecreëerd die de rechtbank opnieuw opent naar zijn omgeving. De nevenentree in bouwdeel II kan dienst doen als tijdelijke hoofdentree.

Tijdelijke voorzieningen

Tijdelijke Entree

In beide scenario’s wordt gebouwdeel I in fase C verbouwd hierbij vervalt tijdelijk de publieksentree van het Paleis die hier gevestigd is. Als vervanging moet in de tijdelijke situatie een alternatieve ingang gerealiseerd worden. In de nieuwe bouwdelen zijn hiervoor twee potentiële plekken beschikbaar, aan de Theresiastraat en aan de Juliana van Stolberglaan. Bij het vormgeven van deze tijdelijke situatie moet zorgvuldig afgewogen worden hoe de ingang als volwaardige integraal toegankelijke toegang tot het gebouw kan dienen zonder dat dit tot een tijdelijke situatie leidt die een onredelijke investering vraagt. Hierbij moet in ogenschouw genomen worden dat in deze fase naast de ingang ook de verticale verplaatsing systemen van het publieksgebied vervangen worden. Ook voor deze systemen moet een tijdelijke vervanging gevonden worden.

In de bijgevoegde faseringsplattegrond wordt de voor de nieuwe situatie beoogde nevenentree ingezet als tijdelijke hoofdingang.

Gehechtengebied

Omdat het huidige gehechtengebied zich in bouwdeel II bevindt, het bouwdeel waar ook in het principeontwerp een nieuw gehechtengebied voorzien is, zal er een tijdelijke voorziening getroffen moeten worden. Deze 50 tijdelijke ophoudruimtes, ontvangstgebied en opgang worden voorzien in bouwdeel I. Hier bevindt zich al een deel van het huidige gehechtengebied inclusief verbindingen met de zalen. Het voorstel is om dit gebied tijdelijk uit te breiden en met externe liften te verbinden met een tijdelijke laad en losruimte op -1. Dit maakt het mogelijk om in dit bouwdeel op een efficiënte manier tijdelijk gehechtenfaciliteiten te huisvesten. Hierbij moet gekeken worden hoe de ophoudruimtes zoveel mogelijk geprefabriceerd en gestandaardiseerd ingebouwd kunnen worden. Bouwactiviteit hier gebeurt met de verdiepingen erboven en eronder in gebruik. Het overgebleven deel van de eerste verdieping kan gebruikt worden voor het creëren van een tijdelijk RC-gebied, hierbij kan gebruik gemaakt worden van de bestaande enquêtekamers voor het inpassen van verhoorkamers. Dit gebied kan verbonden worden met tijdelijke plaatsen voor het kantoorgebied RC en de parketpolitie elders in het gebouw. Deze tijdelijke situatie kan op verschillende manieren uitgevoerd worden afhankelijk van de gekozen fasering.

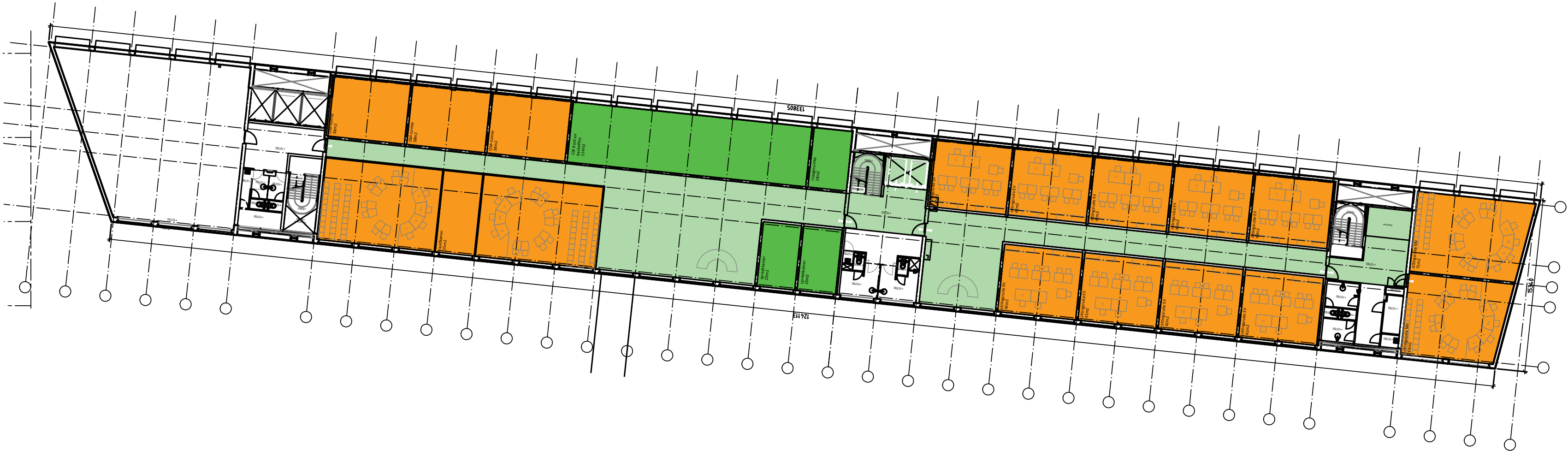
plattegronden worden verstrekt bij uitnodiging deelname dialoog

Inrichten tijdelijk gebruik P4

Het verlies van capaciteit in P1 en P2 moet deels gecompenseerd worden door het creëren van een tijdelijke situatie in één van de 'bruggebouwen'. Dit naastgelegen 'bruggebouw' (P4) is in de huidige situatie ingericht als een kantoorgebouw en kan naast kantoorfuncties ook civiele zalen huisvesten. Deze aanpassingen zitten niet in de scope van de opdracht.

Deze functies moeten zich daarbij wel schikken naar de bestaande structuur van het gebouw. Het gebouw is vormgegeven als een schijf die over de Utrechtsebaan spant en daarbij op drie plekken het maaiveld raakt. Deze drie steunpunten ondersteunen een verdiepingshoog vakwerk waarin een functionele basislaag geplaatst is, op deze basisverdieping zijn vier kantoorverdiepingen gestapeld waarvan de bovenste een stukje terugspringt uit de gevellijn. Rond de kern aan het Prinsclausplein zijn is hierop nog een kleine opbouw van drie lagen geplaatst. De bestaande invulling van de verdiepingen volgt deze opzet. De basis laag bevat het bedrijfsrestaurant en de lagen daarboven zijn ingericht als kantoorverdiepingen.

De tijdelijke invulling van de P4 kan gebruik maken van deze bestaande opzet. Het bedrijfsrestaurant en basisverdieping kunnen ingezet worden als vergadergebied en ontmoetingsgebied voor personeel. De andere verdiepingen kunnen voor een deel gehandhaafd blijven als kantoorverdieping. Met uitzondering van de tweede verdieping die ingezet kan worden als zalengebied waarin verschillende kleinere civiele zalen een plek kunnen vinden. Tenminste de vijf zalen uit bouwdeel 3 kunnen hier een plek vinden als deze verbouwd wordt. In het ontwerp van de tijdelijke invulling dient voldoende aandacht te zijn voor de scheiding van de verschillende zones in het gebouw alsmede voor de vindbaarheid, overzichtelijkheid en veiligheid van de publieke zones. Het inzetten van verschillende bestaande opgangen voor het scheiden van gebruikersstromen dient hierbij overwogen zorgvuldig overwogen te worden. Door de middelste opgang voor deze laag te reserveren is een gescheiden toegang voor publiek te realiseren.

Voorbeeld indeling verdieping 2 - P4

